

TEOLÓGIA

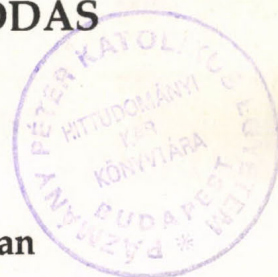
EMBERSÉGES LELKIPÁSZTORKODÁS

Szívből fakadó lelkipásztorkodás
Krisztushoz vezetni az embereket
Az Örömhír közvetítője
Megújulás útja az újjászülető egyházban
Biztos vagy jó teológiát?
Magyar egyház és a lelkipásztori terv

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE
Blanckenstein Miklóssal
A lelkipásztori szolgálatról

Cordes, Paul Josef — dr. Frenkl Róbert —
Gyulay Endre — Nouwen, Henri J. M. —
Tarnay Brúnó — Tomka Ferenc —
dr. Tringer László és mások írásai

XXVI. évf. 1992. 3. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXVI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

1992. AUGUSZTUS

TANULMÁNYOK

- HENRI J. M. NOUWEN: Szívből fakadó lelkipásztori munka
(fordította: *Bánhegyi B. Miksa*) 131
- Dr. FRENKL RÓBERT: Krisztushoz vezetni az embereket 137
- Dr. TRINGER LÁSZLÓ: Néhány gondolat a lelkipásztorkodásról napjainkban 141
- TARNAY BRÚNÓ OSB: Biztos vagy jó teológiát? 146

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE BLANCKENSTEIN MIKLÓSSAL

- A lelkipásztori szolgálatról (*Zimányi Ágnes*) 153

KÖRKÉP

- HELLER GYÖRGY: „Boldogok az irgalmasok...” 158
- SZÉLL MARGIT: „A Jó Pásztor életét adja” 162
- SEPRÓDI ÉVA: „Engedjétek hozzám a gyermekeket” 167
- MOCSÁRI GABRIÉLLA: Segítőkészség vagy menekülés 170

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

- PAUL JOSEF CORDES püspök: A megújulás útja egy újjászülető egyházban .. 172
- GYULAY ENDRE megyéspüspök: Hogyan szervezzük az egyházmege
megújulását? 176
- TOMKA FERENC: A magyar egyház és a lelkipásztori terv 181
- CHRIST GYÖRGY: Az elváltak, újraraházasodottak lelki gondozása 188

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

Van egy mondat az evangéliumban, mely „koncentráltan” tárja elénk: mit is jelent az „emberséges lelkipásztorkodás”? Jézus szájából hangzott el, aki ma is minden kereszténynek — püspöknek, papnak és világi apostolnak üzeni: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét adja barátaiért” (Jn 15,13). Úgy gondolom, Jézusnak e szava mindenfajta lelkipásztori munka lényegét fejezi ki. A hitoktatás, a tanítás, az egyéni foglalkozások, a szervező munka, a liturgia előkészítése és végzése és még sokminden más, ami a lelkipásztori szolgálatok közé sorolható, túllép minden pusztán „szakmai tudást”, rutint kifejezésre juttató, gyakorlati úton megszerezhető ismereten, — ha ezeket a szolgálatokat bárki is valóban „életét adóan” odaadóan végzi. Kétségtelen, hogy számos lelkipásztor és világi segítő — hosszabb-rövidebb képzés után — komoly „szakmai” ismeretre tehet szert, mely alap- és kiindulópont lehet. De szavai és tettei csak „zengő érc és pengő cimbalom” (1Kor 13,1) maradnak, ha nem lenne képes önmagából, szívéből-lelkéből szeretetet sugározni; ha legalább „valamit” nem áldozna fel másokért egyéni törekvéseiből, vágyaiból, életéből; ha könyörtelenné, embertelenné válnék, ha lenézne, elítélné másokat; ha nem oktatna, hanem kioktatna; ha csak „szép” liturgiát végezne, és nem azon fáradozna, hogy bekapcsolja a reá bízottakat Krisztus megújuló életáldozatába; ha...

Szomorú tény, hogy a hivatásbeli „kiképzés”, a tanulmányok során szerzett „tudás”, — számos munkaterületen — nem egyszer csupán a több, a nagyobb hatalom megszerzésének lehetőségét szolgálja. Ha pedig lelkipásztorokról van szó, azok elfelejtik Szent Pál figyelmeztetését: „Nem hiteteken akarunk uralkodni, hanem örömetöknek vagyunk munkatársai” (2Kor 1,24). A „társ”, a „munkatárs” mindig önmagából is ad valamit. Szívvel örül az örvendezőkkel és szomorkodik a sírókkal. Mert ember ő is, miként azok, akikhez küldetése szól.

A hatalomra való törekvés — legyen bár a lelkek fölötti hatalom — talán a legnagyobb kísértése, „embertelenségig” lehúzni képes kísértése a lelkipásztori munkára vállalkozónak. Mindaz, aki — ha jelképesen is, amint ezt évről-évre láthatjuk a nagycsütörtöki lábmosás-szertartásnál — leveszi felső ruháját (vö. Jn 13,4), hogy barátainak, testvéreinek, a szegényeknek, a legjelentékeltenebbeknek is megmossa lábát, — alázatában, önmaga le kicsinyítésében, „odaadásában” nem hatalomra, hanem testvéri szolgálatra, emberszolgálatra kell vállalkoznia. Önmagát kell megaláznia, hogy azokkal együtt, akiknek saját gyarló szolgálatát felajánlja, az Úr őt is magához emelje.

A tanítás „emberséges” szolgálat lesz, ha a hitoktató nemcsak tudásanyagot közvetít, hanem saját élettapasztalatát, mi több, kudarcait is feltárja, hogy azokból mások tanuljanak. — A keresztény életre oktató, nevelő fel tud oldani szorongásokat, számos bénító aggodást és félelmet, mert az Isten gyermekeinek szabadságára meghívott, a szeretet tetteit gyakorló utat tárja tanítványai elé. — „Emberséges” szolgálat lesz az igehirdetés, ha nem ragad meg a felolvasott szöveg ismétlésénél, netán a moralizálásnál és „ostorozásnál”, — ha valóban Isten „éltető” szavát közvetíti. — Az „emberséges” lelkipásztor az egyéni foglalkozás során igyekszik „a mélyre evezni”, nem kerüli meg a kényes témákat sem, hogy görcsös állapotokat lazíthasson, hogy a felszabadultság örömet ébreszthesse a szorongó emberekben. — A szervező munka úgy válhat „emberséges” szolgálattá, ha nem csupán egyéni „sikerekre” törekszik, hanem környezetét is bekapcsolja, hogy megújuláshoz vezesse.

Kétségtelen, hogy a néhány felsorolt és egyéb „szolgálatok” feltételezik a szükséges tudást, a felkészülő és felkészítő munkát; mégis, „emberséges” szolgálattá csak akkor válnak, ha a lelkipásztor önmagából annyit ad, amennyit csak képes, ha „életét” viszi bele munkájába egészen addig, hogy saját istenkeresését is — annak minden örömeivel és fájdalommal, reményével és reménytelenségével — azok elé tárja, akik maguk is istenkapcsolatot kereső emberek. A hatalom megszállottai, a paragrafusok szüntelen vizsgálói erre aligha lesznek képesek.

A lelkipásztori szolgálat semmiképp sem „előjog”. Nem, hanem minden megkeresztelt, megbérmált és hite szerint élni igyekvő ember életfeladata. Egyetlen keresztény sem lehet az, aminek vallja magát, ha kisebb-nagyobb környezetében nem válik maga is „lelkipásztorrá”. Azzá lesz, ha valamit, talán sokat is képes feláldozni önmagából, ha „életét adja” a másikért, az övéért, a közel- s távolállókért.

De hát miért adná? Erre csak egyetlen felelet van: hogy a másoknak, a többinek gazdagabb, igazabb, Krisztusban megújult élete legyen. Mindenféle lelkipásztori munka életélesztő, életet gazdagító. Távolokat tár fel, új és helyes meglátásokra vezet, erőt önt a másikba, a többibe. Célja és feladata, hogy mindenét, még saját emberi gyarlóságát is odaajándékozza, s ha szükséges, önmagát is megalázva, kizárólag az isteni erőforrásból merítve mutasson és vezessen a Cél felé. Aki a lelkipásztori szolgálatot vállalja — legyen bár pap vagy világi apostol —, Szent Pál példáját követve nem röstelli, hogy gyengeségeivel is dicsekedjék. Kedve telik a „tehetetlen” gyöngeségekben is, — mert amikor gyenge, amikor ismeri gyarlóságát, akkor lesz — Krisztus által — igazán erős (vö. 2Kor 12,9-10).

Mindaz, aki ma részt vesz a lelkipásztori munkában, ha józan realizmussal tekint szét, észreveszi azt is, hogy templomaink évről-évre kevésbé telnek meg. Ha ennek a szomorú jelenségnek okait keresi, elsősorban azt kell megállapítania, hogy a fiatalság nagy része a kereszténység „peremén” keres új utakat, tesz fel érdeklődő kérdéseket. Ez mindezekelőtt nagyvárosainkra áll. Ezekben a modern Babilonokban a lelkipásztori szolgálat végzőinek lassan még a városok sajátos „katakombáiba” is le kell szállniuk, hogy a peremen élőket felkeressék, megszólítsák. Nem egyszer rendkívüli helyeken kell oktatni, szervezni és ünnepelni. Ha a holnap keresztényeit meg akarják tartani, a fiatalok lábát is „meg kell mosni”. Nem vitás, hogy ez a szolgálat számos klisé, megszokott forma elhagyásához, leleményes fantáziával kialakított tervezéshez, megmerevedett gyakorlatok feladásához vezet. A lelkipásztornak ki kell ürösítenie régi önmagát, fel kell vennie a szolgálakját, hasonlóvá kell lennie az emberekhez... (vö. Fil 1,7-8), — hogy az ember Jézus módján Istenhez vezethesse a rábizottakat. Észre kell vennie, meg kell hallania, hogy kaotikus világunk hiteles „lelkiség” után kiált; olyan után, mely segít az emberen, hogy kiemelkedhessék földhözragadtságából, maga fabrikálta ideológiáiból, szektás szinkretizmusából.

Lelekiismeretvizsgálatot kell tartanunk. Vajon az egyházon belül kialakult polarizáció során nem csatlakoztunk-e túlzóan az „örzökhöz”, esetleg a meggondolatlan „újítókhoz”, ahelyett, hogy a konkrét adottságaival, terhével élő *embert*, a megváltásra vágyó embert tartánánk szemünk előtt. Tudunk-e — az embert szem elől nem tévesztve — a mindig nagyobb, valódi életet ajándékozó Isten felé mutatni, aki Szentlelke által egyedül képes összekuszálódott világunkat megújítani. El tudjuk-e fogadni, hogy ebben a megújuló és megújító munkában csak szerény, a Lélek erejére támaszkodó „haszontalan szolgák vagyunk” (Lk 17,10)?

Észre kell vennünk, hogy napjaink embere egyre több öszinteséget, valódi emberséget és elmélyültebb spiritualitást vár, igényel az egyháztól, annak pásztori szolgálatát vállaló tagjaitól. Istent ma (voltaképp mindig) emberi igényekre is ügyelve lehet és kell is képviselni. Korunkban szinte „grasszál” az embertelenség. Hol keressenek és találjanak hát kortársaink máshol valódi emberségességet, mint annak képviselőinél, aki „értünk emberekért, a mi üdvösségünkért” jött el közenk a földre?

Napjaink emberét a politikai, szociális feszültségek, a többfelé öldöklő háború, az anyagi szükség nyomán támadó létbizonytalanság — és sokminden más nyomasztja. E nehéz helyzetben az egyháznak, lelkipásztorainak és segítőknek valódi „emberi” szóval, szívből jövő jóssággal, segítőkészséggel kell kortársaink segítségére sietnie. Példát kell adnunk, hogy egymásért élünk, egymást szolgáljuk. Ez ma a „felszabadítás” és felszabadulás” egyetlen járható útja. Erre az útra lépett, ezt járta meg értünk Jézus. Ezen járva kell mindannyiunknak Ófelé, a Cél felé igyekeznünk.

Ahhoz, hogy környezetünk, kortársaink, amikor válaszút elé kerülnek, utat ne tévesszenek, — egyre több „emberséges lelkipásztorra” lesz szükség. Olyanokra, akik — ha kell — maguk mögött tudják hagyni a „specializálódás” korlátokat jelentő „egyirányú utcáit”. Olyanokra, akik meggyőződtek róla, hogy a Krisztustól küldött Lélek segítségével többet képesek emberi szavakkal, jóssággal minden „profi” tudásnál, szakértelemnél elérni. „Pásztorokra” van és lesz egyre inkább szükség, akiknek szolgálata nyomán a rájuk bízottak megérik: „az Úr nékem pásztorom” (Zsolt 22,1). Pásztorokra, akik nem szuper-emberek, akik ismerik saját gyengeségeiket is, akik Pál apostollal elmondják: „Mi is gyöngék vagyunk..., de Isten erejéből élünk vele — Krisztussal — együtt értetek” (2Kor 13,4).

Sz. A.

TANULMÁNYOK

Henri J. M. Nouwen

SZÍVBŐL FAKADÓ LELKIPÁSZTORI MUNKA

A feladat: „Legeltesd juhaimat!”

Miután Jézus háromszor kérdezte meg Pétertől: „Szeretsz engem?“, megbízást adott neki: „legeltesd bárányaimat, legeltesd juhaimat,...” (Jn 21,15-17). Amikor Péter háromszor bizonygatta: „Szeretlek!”, azzal a feladattal bízta meg, hogy másokat szolgáljon. Mai fel-fogásunkból kiindulva nagyon individualistának hangzik ez a megbízás: mintha Pétert egyedül küldené útra valamilyen hősi feladattal. Amikor azonban Jézus azt a feladatot adja, hogy legeltesd a juhait, nem az odaadó, magányos pásztor képét akarja kelteni bennünk, aki engedelmes juhok nagy nyájának viseli a gondját. Sok helyen félreérthetetlenül megmutatja Jézus, hogy a lelkipásztori munka közösségi és kölcsönös.

Először is Jézus kettesével küldi a tizenkettőt (Mk 6,7). Mintha elfelejtettük volna már, hogy ez az alapképlete minden küldetésnek: mindig ketten kapják együtt a küldetést. Az Evangélium jóhírére nem vihetjük egyedül járó magányos farkasként. Hivatásunk arra szól, hogy együtt, közösségben hirdessük az Evangéliumot. S ebben mély isteni bölcsesség rejlik. „Ha ketten közületek egyetértve kérnek valamit a földön, meg fogják kapni mennyei Atyámtól. Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük” (Mt 18,19-20).

Talán Önök is megállapították már, hogy mennyire más az, ha egyedül utazik az ember, s mennyire más az, ha másokkal együtt. Én mindenesetre újra meg újra ráébredek, hogy milyen nehéz valóban hűségesnek maradnom Jézushoz, ha egyedül vagyok. Szükségem van a testvérekre, hogy állhatatos legyek az imádságban, hogy valakivel megbeszélhessem az előttem álló lelki feladatokat, s hogy tudatosan törekedjem az értelem, a szív és a test tisztaságára. De sokkal fontosabb az, hogy egyedül Jézus gyógyít, nem én; egyedül Jézus mondja ki az igazság igéit, nem én; Jézus az Úr, nem én. Ez nagyon egyszerűen jut kifejezésre akkor, ha másokkal együtt hirdetjük Isten megváltó hatalmát. Amikor *közösen* látunk el valamilyen szolgálatot, könnyebben elfogadják az emberek, hogy nem a saját nevünkben jövünk, hanem az Úr Jézus nevében, aki küldött bennünket.

Az egymásnak végzett szolgálat azonban nem csupán közösségi, hanem *kölcsönös* megtapasztalás is. Jézus azt mondja egyszer a pásztori szolgálatról: „Én vagyok a jó pásztor: ismerem enyéimet, és enyéim ismernek engem, mint ahogy az Atya ismer engem, és én ismerem az Atyát. Életemet adom a juhokért” (Jn 10, 14-15). Jézus szeretné, ha úgy látnánk el szolgálatunkat, ahogyan Ő. Szeretné, ha Péter legeltetné a juhait és viselné a gondjukat, de nem úgy, mint mondjuk, egy profi, aki ismeri és kezeli a klienseinek a problémáit. Nem. Neki úgy kell látnia testvéreinek a hibáit és sebeit, mint akinek szintén vannak hibái és sebei, s ezeket meg azok látják; gondjukat kell viselnie, azoknak viszont róla kell gondoskodniuk; meg kell nekik bocsátania, ahogyan azoknak is meg kell bocsátaniuk neki; szeretnie kell őket, ahogyan azoknak is szeretniük kell őt.

Nálunk lassanként kialakult az a nézet, hogy ahhoz, hogy egy ember hatékonyan tudjon segíteni, távolságot kell tartania azokkal szemben, akiken segít. Orvostudomány, pszichiátria, szociális munka, — mindezek a szolgálatok egy olyan „szervíz” formáját öltik, amelyen belül csak egyirányú a forgalom. Az egyik ember segít, a másikon segíte-

nek, — s a szerepek nem cserélhetők fel. De hogyan adhatná ma valaki oda az életét az embereknek, ha nem engedi, hogy szoros belső kapcsolatba kerüljenek vele? Odaadni az életet az emberekért annyit jelent: *megosztani* velük nem csak a hitet, hanem a kétségeket is; nem csak a reményt, hanem a csüggedést is; nem csak az örömet, hanem a levertségeket is; nem csak a bátorságot, hanem a félelmet is. Annyit jelent: együtt kerülni kapcsolatba az élet Urával. Nem mi vagyunk a gyógyítók, nem mi vagyunk a kiengesztelők, nem mi vagyunk az élet ajándékozói. Bűnös, töredékes, sebezhető emberek vagyunk, akik éppen annyi figyelemre és gondozásra szorulnak, mint azok, akiknek mi viseljük gondjukat.

A lelkipásztori munka titka abban áll, hogy kiválasztattunk arra, hogy korlátolt és nagyon esetleges szeretetünk átjáró kapu legyen Isten végtelen és feltétlen szeretetéhez. Ezért a valódi lelkipásztori munkának a *kölcsönösség*en kell alapulnia. Ha egy vallási közösség tagjainak nincs módjukban pásztorukat igazán belülről ismerni és így szeretni, akkor az „*örzés*” hamar a mások fölötti hatalom gyakorlásának szubtilis formájává lesz, tekintélyelvi és diktatórikus vonásokat ölt. Az a világ, amelyben élünk — sikerre és felügyeletre orientált világ — nem ad használható magatartás-modellt azoknak az embereknek, akik olyan pásztorok szeretnének lenni, mint amilyen Jézus volt.

Még az ún. „*segítő hivatásokat*” is annyira átjárja a szekularizáció, hogy ezekben is csak gyengeségnek és a szerepcsere veszedelmes formájának tekintik a kölcsönös adást és kapást. Az embereknek olyan vezetőre, amilyenre Jézus gondolt, gyökeresen különbözőik minden olyan embervezetéstől, amelyet a világ nyújt. Rober Greenleaf „*servant leadership*”-nek nevezte; a vezető itt sebezhető szolga, aki éppúgy rá van utalva azokra az emberekre, akiket vezet, mint ahogyan azok rá vannak utalva órá.

Éppen ezért nyilvánvaló, hogy az egyházban az embereknek teljesen új vezetési gyakorlatra van szükségük, olyan embervezetésre, amelyik nem a világ hatalmi harcaiból merít magának példát, hanem arról a szolgáról vesz példát, aki bennünket vezet. Jézusról, aki azért jött, hogy életét adja mindenképpen váltságául (vö. Mt 20,28).

Megvallani bűneinket és megbocsátani egymásnak

A mondottak után felvetődik a kérdés: mi a *gyakorlati követelmény* a jövő lelkipásztorával szemben, hogy ellent tudjon állni az individualista hősiesség kísértésének? Javaslatom: állhatatosan kell gyakorolnia magát abban, hogy *megvallja a hibáit*, és fordítva is, hogy *megbocsájtja mások bűneit*. Éppen úgy, ahogyan a jövő lelkipásztorának *misztikusnak* is kell lennie, aki mélyen el tud merülni a szemlélődő imádságban; meg kell benne lennie annak a készségnek és képességnek, hogy bevallja a maga töredékességét, és bocsánatot kérjen azoktól, akiknek szolgál.

A bűnök megvallása és megbocsátása a *bűnös emberek egymás iránti szeretetének* konkrét kifejezése. Sokszor az a benyomásom, hogy egy egyházközségben a papok és lelkipásztorok utolsóként vallanak be a kudarcaikat. A gyónás sokszor csak eszköz arra, hogy egyházközségünk előtt elrejtjük sebezhetőségünket. Fölsoroljuk a bűnöket, elmondjuk a megbocsátás rituális formuláit, azonban csak ritkán jön létre olyan igazi találkozás, amelyben valóban elevenen megtapasztalhatnánk Jézus kiengesztelő és gyógyító jelenlétét. Ki tudja-e fejteni igazán teljes hatását a szentség, ha annyi félelem, annyi distancia, annyi közhely van még benne a játékban, ha még annyira hiányzik belőlünk az igazi egymásra figyelés, az egymással való beszélgetés és a megbocsátás?

Hogyan érezhetnék a papok és a lelkipásztorok, hogy szeretik és jóságos gonddal veszik körül őket, ha egyházközségükben el kell rejteniök az emberek előtt a saját bűneiket és gyalúságaikat; ha egy messze távol lakó idegenhez kell utazniok, amikor kis megkönnyebbülésre és vizsgálatásra szorulnak? Hogyan fogadhatják el az emberek igazán pásztoraikat, és hogyan segíthetik őket abban, hogy hűségesek tudjanak maradni szent feladatukhoz, ha valójában nem is ismerik őket, és éppen ezért nem tudják őket úgy szeretni, mint ember az embert?

Egyáltalán nem csodálkozom azon, hogy annyi lelkipásztor és pap szenved rettenete-

sen a teljes egyedüllét érzésétől, hogy sokan annyira igényelnek egy kis kedvességet és gyöngédséget és ebben az esetben viszont egyházközségük tagjaival szemben a büntudat és a szégyen érzése alakul ki bennük. Sokszor mintha azt mondanák magukban: „Te jószágos ég, ha a híveim tudnák, hogy mi van ténylegesen a szívem körül, hogy mire gondolok, hogy milyen légváratok építetek, hogy mi minden jut eszembe, amikor ott ülök egyedül az íróasztalomnál!” Éppen azok a férfiak és nők hajlamosak különösen is a test legtöbbször bűneire, akik mások lelki vezetésének a szolgálatára kötelezték el magukat. S ennek az oka, hogy ők maguk nem érzékelik ténylegesen és nem élik meg a megtestesülést. Távol tartják magukat a saját konkrét közösségüktől, testi szükségleteiken megpróbálnak úgy úrrá lenni, hogy letagadják, vagy nagyon távol, névtelenségben elégitik ki azokat; a következmény pedig, hogy egyre nagyobb lesz a szakadék egészen személyes belső világuk és az általuk hirdetett Jóhír között.

Ha a lélek élete túlzásba vitt lelkeséggé lesz, a test élete otromba testiséggé degenerálódik, ha a papok és lelkipásztorok szinte csak a fejükkel látják el szolgálatukat, és az Evangéliumban csak az igehirdetésben fölhasználható ötletek gyűjteményét látják, akkor hamarosan bosszút áll a test: hangosan kiált gyengédség és intimitás után. Minden lelkipásztornak hivatása a megtestesülés megélése; ez azt jelenti, engedni kell, hogy megvalósuljon a testben — nem csupán saját testünkben, hanem a közösség közös testében is; hogy fel kell fedezni benne a Szentlélek jelenlétét.

A bűn megvallása és megbocsátása éppen az a gyakorlat, amely segít elkerülni a hamis lelkeséget és az otromba testiséget, és megvalósítani az igazi megtestesülést, emberré levést. A bűnvalomásban napvilágra hozzuk a testben izoláltan benne lévő sötét hatalmakat, s a közösség szemé elé tesszük őket. A megbocsátás veszi el hatalmukat és úzi el őket, s ezáltal válik lehetővé a test és a lélek új integrációja.

Ez itt nyilván eléggé irreálisan hangzik, akinek azonban vannak tapasztalatai egy *gyógyító közösséggel* — például az Anonim Alkoholistákkal —, az igazolhatja, hogy milyen áldásos erők fakadhatnak egy ilyen közös gyakorlatból. Már sok keresztény felfedezte, köztük papok és lelkipásztorok is, hogy mit jelent valóban embernek és testnek lenni, de ezt nem az egyházaknak köszönhetik, hanem az A. A. tizenkét lépésének. Így olyan emberek közösségében tudatosodott bennük Isten gyógyító jelenléte, akik megvallják egymásnak kudarcaikat, s akiknek volt merszük gyógyító kezelést kérni.

Amit mondtam, az természetesen nem azt jelenti, hogy a lelkipásztorok és papok nyilvánosan hirdessék ki a szószékről bűneiket és gyöngeségeiket, vagy hogy mindennapi lelkipásztori szolgálatuk közben beszéljenek róluk. Ez nem volna sem egészséges, sem okos dolog, de nem is ez a módja annak, hogy valaki a közösség szolgáló vezetője legyen.

Amit mondtam, annyit jelent: *a lelkipásztorok és papok arra vannak hivatva, hogy közösségüknek éppúgy teljes tagjai legyenek, mint a többi tag, számot adjanak azok előtt, bevallják nekik, hogy rászorulnak a rokonszenvükre és támogatásukra, hogy testben és lélekben szolgálják közösségüket; ehhez viszont hozzátartoznak a gyöngeségek és a sebek is.*

Az a meggyőződés, hogy minden papnak és lelkipásztornak, különösen is az olyanoknak, akik sok ember terhét és depresszióját hordozzák, szükségük van maguknak is egy olyan helyre, ahol biztonságot és békét élvezhetnek. Szükségük van egy olyan helyre, ahol mindazt, ami kínozza őket, ami nem hagy nekik nyugtot, megoszthatják olyan emberekkel, akik nincsenek rájuk utalva, de képesek őket mélyebben bevezetni Isten szeretetének a titkába. Én olyan szerencsés voltam, hogy a „Bárká”-ban megtaláltam ezt a helyet. Itt olyan baráti közösséget kaptam ajándékba, amely figyel sokszor rejtett bajaimra, amely barátságosan megkritizál, szeretetben támogat, s így segít abban, hogy hűséges maradjak hivatásomhoz. Azt kívánom, hogy minden pap és lelkipásztor találjon olyan helyet, ahol érzi, hogy gondoskodnak róla.

A kihívás: „Más vezet téged.”

Forduljunk azonban ismét Jézushoz. Miután háromszor megkérdezte Pétert, hogy jobban szereti-e Őt, mint a többiek; s miután háromszor adta feladatául, hogy legeltesse a juhait, ezeket a komoly szavakat mondta neki:

„Bizony, bizony mondom neked:

Mikor fiatalabb voltál,
magad övezted fel magadat,
és oda mentél, ahova akartál.

De majd ha megöregszel,
kiterjeszted kezedet,
és más övez fel téged,

s oda vezet, ahova nem akard” (Jn 21,18).

Ezek a szavak segítettek abban, hogy átköltözsem a Harvardról a „Bárkába”. Ezek a szavak a lelkipásztori szolgálat velejét érintik. Állandó kihívást jelentenek, hogy újra meg újra szakadjunk el a hatalom minden formájától, és kövessük Jézust alázatos útján. A világ így beszél: „Mikor fiatalabb voltál, függőségben éltél, s nem mehettél, ahova akartál. De amikor öregebb lettél, magad hozhatod meg döntéseidet, járhatod a magad útjait, magad veheted a kezedbe a sorsodat.”

Azonban Jézus szemében nem ez az *emberi érettség*. Az abban a készségben és képességben áll, hogy az ember engedi magát vezetni egy olyan irányba, amerre tulajdonképpen nem is akart menni. Miután Péter megkapta a megbízatást, hogy vezesse az Úr juhait, Jézus azonnal eléje állítja a kemény igazságot, hogy a *vezetőnek szolgálta-szerepet kell betöltenie*, és ismeretlen, nem kívánt, fájdalmas irányba vezetetik. A kereszténységben a felelős hivatalokba való emelkedés nem azt jelenti, hogy az egyre nagyobb szabadság és mobilitás lehetőségeire jut el az illető — világunkban nem sajnálnak semmit azért, hogy lehetővé tegyék az ilyen karriereket —, hanem ténylegesen azt jelenti, hogy az illető lecsúszik a mind nagyobb diszponálhatóságra, amely a kereszten teljesedik be egészen. Szinte morbid és mazochista hangzása van mindennek; de aki meghallotta Isten előlegebe adott szeretetének hangját és rámondta a maga „igen”-jét, az Jézusnak ezt a lefelé vezető útját az Istenben való öröm és békesség útjának érzi, s ez az az öröm és békesség, amely nem ebből a világból való (vö. Jn 14,27).

S ezzel máris érintettük a legfontosabb jegyét annak a feladatnak, amit a jövőben az *egyházban történő felelősségvállalás* jelenteni fog. Aki átvesz egy ilyen feladatot, az nem szerelkezhetik föl hatalommal és széleskörű illetékességgel, hanem csupán erőtlenséggel és alázattal, hiszen Isten szenvedő szolgáját, Jézust kell az emberek elé állítania. Persze magától értetődik, nem azt akarom mondani, hogy a jövő hivatalviselői pszichológiailag gyöngye és színtelen személyiségek legyenek, akik csupán passzív áldozatai és végrehajtói azoknak, akik manipulálják őket. Nem. Én olyan személyiségekről beszélek, akik annyira erősek, hogy következetesen lemondhatnak a hatalomról a szeretet kedvéért. Ebben van a lelkivezető igazi kvalitása.

Az erőtlenség és alázat a lelki életben nem az olyan embereknek való, akik gerinctelenek, s engedik, hogy minden döntést más hozzon meg helyettük. Ténylegesen olyan embereknek való, akik annyira mély kapcsolatban állnak Jézussal a szeretetben, hogy készséggel engedik, vezesse őket, ahová csak akarja, s akik rendíthetetlenül bíznak abban, hogy vele életet találnak, mégpedig bőséges életet (vö. Jn 10,10).

Aki a jövőben keresztény közösségben akar másokat vezetni, annak *radikálisan szegénynek* kell lennie, vándorboton kívül nem szabad semmit sem vinnie az útra, „se kenyéret, se tarisznyát, se pénzt az övében”, s nem lehet két ruhája (Mk 6,8). Mennyit ér ez a szegénység? Csak annyit, hogy lehetővé teszi számunkra, lemondjunk a vezetés igényéről, s helyette inkább vezetettek legyünk. Ha szegények vagyunk, azoknak a pozitív vagy negatív reakciójától függünk, akiket meglátogatunk. Ennek következtében valóban oda vitetünk, ahova Jézus Lelke akar vezetni bennünket. A gazdagság és a sok tulajdon

megnehezíti számunkra, hogy tisztán és világosan lássuk Jézus útját. „Aki meg akar gazdagodni, kísértésbe esik, kelepcebe, sok okatlan és káros kívánságba, melyek romlásba és kárhozatba döntenek az embert” (1Tim 6,9). Ha még van reménye az egyháznak a jövőben, akkor az a szegény egyház reménye, amelynek a vezetői készek engedni magukat vezetni.

Gyakorlat: teológiai reflexió

Mivel erősítheti és bátoríthatja magát az a *lelkipásztor*, aki kiterjesztett kezekkel akar élni? Javaslatom: azzal, hogy állandóan és erősen *törekszik teológiai reflexióra*. Amint az imádság köt össze bennünket Isten feltétlen szeretetével, amint a bűnvallomás és a megbocsátás kapcsol be szolgálatunk során egy mély közösségbe és kölcsönösségbe, ugyanúgy az állandó teológiai reflexió lehet segítségünkre abban, hogy kritikus szemmel meg tudjuk állapítani, hova is vezetettünk.

Kevés lelkipásztor és pap gondolkodik teológiai módon. Igazi teológiai gondolkodást, azaz *Krisztus szellemében való gondolkodást* alig találunk lelkipásztorokunkban. Szolid teológiai reflexió *nélkül* viszont lelkipásztoraink a jövőben alig lesznek többek, mint dilettáns pszichológusok, szociológusok és szociális munkások. Önmagukat is úgy fogják látni, mint akik mások számára valamit lehetővé tudnak tenni, könnyíteni tudnak rajtuk, mint akik magatartás-modellek, apa- vagy anyafigurák, idősebb testvérek stb. S ezzel lényegében csak beállnak azoknak a férfiaknak és nőknek a nagyszámú seregébe, akik azzal keresik a kenyerüket, hogy embertársaiknak segítenek megküzdenni a mindennapi élet problémáival és feszültségeivel.

Ennek azonban alig van valami köze a keresztyény igehirdetéshez. Mert *aki Krisztust hirdeti, az Jézus nevében gondolkodik, beszél és cselekszik*, aki azért jött, hogy kiszabadítsa az emberiséget a halál hatalmából, s megnyissa neki az örök élet útját. Aki ilyen igehirdető és lelkipásztor akar lenni, annak elengedhetetlen, hogy kifejlessze magában az érzéket annak meglátására, hogy hogyan munkálkodik Isten szüntelenül az emberiség történelmében; annak mindazt, amit személyes, kisebb közösségi, nemzeti vagy nemzetközi síkon megélünk, Isten útjainak kell tudnia értelmezni, amely utak a kereszthez vezetnek, a kereszttel pedig a föltámadáshoz.

Annak a feladata, aki a jövőben Krisztust akarja vinni az embereknek, nem abban áll, hogy maga is valami csekélységgel kortársai szenvedéseinek és bajainak a megoldásához járuljon hozzá. Az ő feladata az, hogy felismerje és megmutassa azokat az utakat, amelyeken Jézus a szolgaságból a pusztán keresztül vezet Isten népét a szabadság új országába. Abban áll a nehéz feladata, hogy a személyes krízisekkel, családi konfliktusokkal, nemzeti katasztrófákkal és nemzetközi feszültségekkel szembeállítsa *a hitet: Isten valóban itt van velünk*.

Ellene kell állnia a szekularizált világnak a maga „nem”-jével, s egyértelmű szavakkal kell hirdetnie, hogy Isten Igéjének a megtestesülése — aki által minden lett (vö. Jn 1,3) — az emberiség történelmének még a legjelentéktelenebb eseményét is kairosszá tette, azaz egyetlen lehetőségévé annak, hogy az mélyebben bejusson Krisztus Szívébe. *A jövő lelkipásztorainak teológusoknak kell lenniök, azaz olyan embereknek, akik ismerik Isten Szívét, s akik — imádságban, tanulmányaikban és gondos elemzésben — fel vannak készítve arra, hogy koruk minden, látszólag mégoly véletlen eseményén is átlássanak s felismerjék benne Isten titokzatos üdvözítő működését, és ezt megmutassák embertársaiknak.*

A teológiai reflexió azt jelenti, hogy a mindennapi élet fájdalmas és örömteli realitására Jézus lelkületével reflektálunk, s ezáltal az embereket annak a tudatára ébresztjük, hogy milyen védelmezően vezet Isten. Nehéz feladat, mert Isten jelenléte sokszor el van rejtve, s nem olyan könnyű felfedni azt. A világ hangos, melldöngető zaja sükketté tesz bennünket Isten halk, jóságos és gyengéd hangja iránt. A lelkipásztornak hivatása szerint segítenie kell az embereknek, hogy újra meghallják ezt a hangot, s ez vigasztalja és bátorítsa őket.

Meggyőződése, hogy azoknak az embereknek, akik a jövőben az egyházban *vezetni akarnak* másokat, *szolid teológiával kell rendelkezniük*. Hogy ilyenek lehessenek, igen sok mindennek kell még történnie a szemináriumokban és a teológiai főiskolákon. Olyan központokká kell lenniük, ahol embereket képeznek ki arra, hogy józanul és világosan értelmezzék az idők jeleit. Ez a képzés nem történhet csupán intellektuális téren. Az egész személyiség nagyon mély lelki alakítására van szükség, a test, az ész és a szív alakítására.

Az a benyomásom, hogy csak nagyon kevésé vagyunk tudatában annak, hogy mennyire elvilágiasodtak teológiai tanintézeink is. A legtöbb szemináriumban nem gyakorolják Krisztus lelkületének elsajátítását, aki nem ragaszkodott hatalmához, hanem kiüresítette önmagát s szolgáló életmódját vette föl. Az ilyen belső magatartás ellen küzd szinte minden a mai világban, amelyet a verseny és a becsvágy ural. De csak akkor látok reményt az egyház számára a jövő században, ha megpróbáljuk és megvalósítjuk az ebben a szellemben történő fölkészítést.

Összefoglalás

A Harvard egyetemről a „Bárkába” való átköltözésem egészen új módon döbentett rá arra, hogy az egyházi hivatalról való saját elképzelésemet milyen erősen befolyásolta az a vágy, hogy hasznomat vegyék, az a vágy, hogy szeressenek, valamint a hatalomvágy. Sokszor hittem azt, hogy az eredményes lelkipásztorkodáshoz szükség van erre a *hasznavehetőségre*, erre a *népszerűsésre*, egy jó adag *hatalomra*. Ténylegesen azonban *ezek nem a hivatás elemei, hanem a kísértésé*. Jézus azt kérdezi: „Szeretsz engem?” Jézus arra küld bennünket, hogy pásztorok legyünk, s Jézus olyan életet ígér nekünk, amelyben egyre jobban ki kell terjesztenünk a kezeinket, s engednünk kell magunkat oda vezetni, ahova magunktól soha nem mentünk volna. Jézus arra szólít fel, hogy annak a gondunknak a helyét, hogy hasznunkat vesszük-e, tegyük az eleven imaélethez való törekvést; azt a kívánságunkat, hogy szeressenek bennünket és fogadjanak szívesen, cseréljük ki a közösségben gyakorolt kölcsönös szolgálattal; s azt a vágyunkat, hogy hatalommal vezessünk másokat, pótoljuk annak a figyelmes érzékelésével, hogy Isten hova akar bennünket vezetni, s velünk együtt a ránk bízottakat.

Az emberek ott a „Bárkában” új életformát mutatnak nekem. Csak nagyon lassan tanulok. Nem könnyű feladni azokat a régi gondolkodási és viselkedési normákat, amelyek sokáig nagy segítségemre voltak. Amikor azonban elgondolkoztam azon, hogy milyenek kell lenniük azoknak, akik az egyházban a következő században vezető emberek lesznek, arra a szilárd meggyőződésre jutottam, hogy olyan emberek mutatták meg nekem a leglényegesebbet, akikről a legkevésbé vártam volna. Remélem, és imádkozom ezért, hogy az, amit az új körülmények között tanulok, olyan tananyag, ami nemcsak magamnak segítség, hanem segít Önöknek is, hogy legyen elképzelésük a jövő lelkipásztoráról.

Amit mondtam, abban nyilván nincsen semmi új. De bízom abban, és imádkozom azért, hogy észrevették: a keresztény lelkipásztor legrégebb, leghagyományosabb eszményképe még mindig az az ideál, amely a jövőben történő megvalósítására vár.

Az egyházban felelős tisztelet betöltő ember képével szeretnék elkészönni Önöktől, aki erősen kiterjeszti a kezeit, és olyan életet választ, amely egyre alacsonyabbra vezet. Olyan embernek a képe ez, aki imádkozik, aki sebezhető, s akinek határtalan a bizodalma. Azt kívánom, hogy ez a kép töltse el Önöket reménnyel, bátorsággal és bizalommal, amikor előretekintenek a jövő századba.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

Dr. Frenkl Róbert

KRISZTUSHOZ VEZETNI AZ EMBEREKET

Az elmúlt nehéz évtizedekben, bár sok szenvedéssel és veszteséggel terhelten, de mégis élt az egyház. Isten Szentelke működött még a „megalkuvás évtizedeiben” is. — Ő adja nekünk most az új kezdet lehetőségét. „Túlélési stratégiánkat”, melynek célja többek között az értékközvetítés volt, a dinamikus, hatékony, sokakat elérő, „emberséges” lelkipásztorkodásnak kell felváltania. Az egyházi munka „sikerének” titka — ma méginkább mint a korábbi időkben — a szó teljes értelmében vett lelkipásztori, lelkigondozási tevékenység. Hogy hol kezdjük, mit hangsúlyozzunk inkább, — azt meghatározza az *érdeklődés és az igény*. — Am tudnunk kell, hogy az érdeklődés az esetek többségében nem jelent hitbéli ismeretet, mélyebb lelki kapcsolatot, különösképpen nem az élő hitet. A családjukban és családjukkal mindvégig kitartók kis csapatán kívül, nagyon leegyszerűsítve, az emberek vallási élet viszonylatában két táborra oszthatók. Az elsőben azok vannak, akik őszintén érdeklődnek az egyház által közvetített értékek iránt; a másik tábor tagjai inkább elutasítók, sőt ellenségesek.

Evangelizáció és misszió — ebben a két szóban benne rejlik a megközelítés módszere is. Az első tábor választ vár arra a kérdésre, mit jelent *ma Jézushoz tartozni*? Hogyan tarthatnák én hozzá? — Őket kell elérnie az evangelizációnak, a szó teljes értelmében. — A társadalom igen nagy része viszont olyan missziós terület, ahol az egyházak alig rendelkeznek tapasztalattal, hogyan kell megszólítani, elérni az embereket.

Sajátos megközelítést igényel — mindkét táborban — az ifjúság. Az egymást követő nemzedékekben érthetően, egyre csökkennek a vallásos ismeretek, a hitről kapott reális információk. Ugyanakkor a fiatalok nagyszülei, szülei szavain, s méginkább a magatartásukban is kifejeződő emlékeken keresztül, zsigereikben érzik az évszázad egymást követő apokaliptikus élményeit. Saját élményük is van — másként a serdülőknél, az ifjaknak és a fiatal felnőtteknek — az elmúlt korszak kétarcúságáról, torz voltáról. Érzékenyek és sebezhetőek, túl azon, hogy a többség jelentős egzisztenciális gondokkal küzd, bizonytalan a jövője.

Az *idősebbek* tele vannak belső konfliktusokkal. Szégyenérzettel és félelemmel néznek a múltra, vajon nem lehetett volna-e kevésbé megalkudni, hogy ítéli meg őket környezetük. De már jelentkezik a dac és az a kívánság, ismerjék el, ők valóban helyálltak. És minderre ránehezedik az erőteljes egzisztenciális aggodalom is.

Az új kezdet nagy örömeinek felejthetetlen történelmi pillanata után látjuk a *feladat nagyságát*, a tevékenységében korlátozott, zsugorított egyházi élet újjáépítését, szorongató minőségi és hallatlan mennyiségi elvárás közepette: az aratnivaló sok, a munkás kevés.

Az emberséges lelkipásztorkodás örök igényét ma a következő pontokban tudom megközelíteni:

— Igény van a feladatokra koncentrálni képes, azokat jó szívvel vállaló lelkipásztorra, aki a saját és egyháza múltját önmagában elrendezte, feldolgozta.

— Igény van a felkészültségének szükségszerű hiányaival szembesülni képes, azokat pótolni igyekvő lelkipásztorra.

— Igény van a laikus munkatársakat nemcsak elfogadni, hanem velük testvéri szeretetben együttműködni képes lelkipásztorra.

— Igény van olyan laikus egyházi munkásra, aki vállalja a lelkipásztori tevékenység általa is elvégezhető részét, a lelkipásztortól várt igényességgel.

Mindnyájunknak át kell esnünk múltunk feldolgozásának katartikus élményén. De aki *emberekkel találkozik, velük foglalkozik, segít vállalni terheiket*, annál ez nemcsak spirituál-

lis és erkölcsi, hanem szakmai minimum is. Éppen azért, hogy e keserves területen is segítségére lehessen másoknak.

Tapasztalatom szerint nem könnyű ez a lelkészek számára. Talán a bevezetőben elemzett sajátos kettősség a magyarázat erre. Saját identitásukat is nehezen találják meg az új egyházi helyzetben, de olykor még nehezebben tudják feldolgozni az egyházi vezetők, szolgatársak múltbeli ténykedését. A politika mozgásához hasonló egyházi mozgások láttán nő a keserűségük, az emberi gyarlóság még előttük is elfedi, bizonytalanná teszi az isteni irgalom nagyságát. A kegyelem szolgálata helyett igazságosztásra várnának.

Az egyházban mint struktúrában is megvannak a mechanizmusok a tisztességes működés helyreállítására, de ez a reális igény nem takarhat el mindent, főként pedig nem mentesít a mai lelkipásztori szolgálat óriási kihívása alól.

A kérdés cseppet sem elméleti. Keserű lelkipásztor keserűséget továbbít: az igazságot, ítéletet kívánó kegyelem helyett ezt oszt a hozzáfordulóknak, jobb esetben erkölcsi igazságot, — így oldva fel tudatosan vagy ösztönösen saját dilemmáját.

Minél előbb jutnak túl a lelkipásztorok ezen az alapvető konfliktuson, minél hamarabb fordul figyelmük a jövő felé, annál nagyobb az esélye az evangelizációnak és a misszióknak.

Van ennek a témakörnek még egy igen érzékeny vetülete. Aki nem képes *feldolgozni a múltat* — a saját múltját, az egyház nehéz évtizedeit és egészében a diktatúrát —, az nemcsak keserű lesz, hanem telve lesz indulatokkal, ítélettel, olykor gyűlölködéssel, bosszúvágygal. Ha sok lelkipásztor érez így, akkor a gyakorlati egyházi élet menthetetlenül a napi politikai élet indulattal színvonalára süllyed. Az emberek, fiatalok és idősek is, csalódottan elfordulnak, mert az evangélium helyett, a napi életüket is eligazító mondanivaló helyett, itt is csak indulatokkal, múltbanézéssel találkozhatnak.

Nem könnyebb eleget tenni a második követelménynek sem, vagyis *pótolni a felkészültségbeli hiányosságokat*. Hiába volt lelkészképzés, hiába éltek nemzetközi kapcsolatok, a szellemi vérkeringés messze elmaradt a szükségstől. A korlátokat itt tudatosan, kínosan érvényesítették.

Az emberi gyarlóság csak tetézte ezt. A tudás kamatoztatásának esélye nélkül *kevesen képesek az önképzésre*. A teológiában, de a társadalomtudományokban is — a filozófiában, szociológiában, pszichológiában — gyors felzárkózásra van szükség, ha eleget akarunk tenni az emberséges lelkipásztorkodás igényének. Meghatározó, milyen az *alap-attitűd*. *A szeretni a bűnöst, elutasítani a bűnt — ősi lelkipásztori magatartás*, de — ma még inkább, mint bármikor — *a szeretet ismereteket is igényel*.

Érdekes, hogyan ismétlődnek az egymást váltó korszakokban a korábbi konfliktusok. A vallás törekvése arra, hogy eltérve saját kompetenciájától a *tudományt*, vagy annak egyes területeit igyekezzen helyettesíteni. Régebben általános és offenzív jellegű volt ez a magatartás, ma parciális és defenzív. — Leginkább talán a *pszichológiával* kapcsolatban jellemző ez a helyzet. Az emberséges lelkipásztorkodáshoz nem nélkülözhetők a legkorszerűbb pszichológiai ismeretek, beleértve az úgynevezett mélylélektani iskolák ismereteit is.

Az evangéliumra mindenkinek szüksége van. Annak is, aki agytumorban szenved, annak is, akinek valamilyen magatartásbeli zavara van. De az agytumorost meg kell operálni (műhiba lenne esetleg zavartságát pszichoterápiával próbálni oldani); a magatartásbeli zavart pedig pszichoterápiával kell gyógyítani.

A lelkipásztornak azért kellene az említett ismeretek, hogy az evangélium üzenetét valóban személyreszólan tudja közvetíteni. Hogy jobban megértse a fiatalokat és az idősebbeket, a nőket és a férfiakat, a szerény képességűeket és a tehetségeseket, a tudatlanokat és a művelteket... Mert mindnyájuknak szükségük van Jézus Krisztusra.

Tudomány és hit ellentéte a vallástörténetnek legnagyobb és legtöbb negatív következménnyel járó félreértése. *Minél teljesebb a tudás, annál fényesebben ragyog a hit illetékessége, az egzisztenciális mondanivaló, az emberj élet reménye, titka, az Istenhez tartozás*.

Egyedül az egyház közvetít. Rövid idő telt csak el történelmünk nagyon várt, alig remélt fordulata óta, és ismét azt látjuk, hiába alakulnak pártok, szövetségek, egyesületek, ahol a hasonszőrűek együtt tevékenykedhetnek, *egyedül az egyház közvetíti azt az isteni szeretetet, vizsgáztatást, amire gazdagnak és szegénynek, győztesnek és vesztesnek egyaránt szüksége van.* Mit ér a szabadság annak, aki nem tud szabadulni bűneitől, amelyeket immár nem lehet a körülményekre, az elnyomó társadalomra, stb. hárítani.

Sokan sokféle okból kopogtatnak az egyház kapuján. Életükben csodát, igazi megújulást Isten Szentlelke munkálhat. De a mi felelőségünk, a lelkipásztorok felelősége felkészülni arra, hogy eszközei lehessünk az isteni hívásnak. Felkészülni hitben, érzelemben és értelemben.

Meghallgatni és megérteni a másik embert, ez az út kezdete. Nagy szó, ha valaki erre képes, de önmagában kevés. (Sokan megfelelnek az emberséges lelkipásztorkodás igényének általában, elsősorban, ami a szándékot, a készséget illeti. De a dolgok bonyolultabbak, az esetek nehezebbek, mint hinnénk.) Mindenkit a saját terhe nyomaszt. Egy korszakban sem volt könnyű kereszténynek lenni. Ma a gyors változások, a sokféle kihívás, a sok-sok egyéni konfliktus, a számos deviancia miatt érezzük különösen nehéznek az evangéliumi üzenet tolmácsolását.

Az erkölcsi értékek korábbi és jelenleg is tartó devalválódása érthetően erősíteni fogja a következő időszakban az etikai érzékenységet. Az egyházban is minden tekintetben *helyre kell állítani az értékrendet*, etikailag is.

De a lelkipásztori gyakorlat nagy veszélye, ha a személyhez szóló mondanivaló a másik ember terhének a vállalása helyett — erőtlenségből, meg nem értésből, tudatlanságból, bármiből fakadóan — *morális tanácsadásba fullad.* A morális életvezetés sem önálló érték. A második kőtábla értelmetlen az első nélkül, az Istenhez fűződő kapcsolat nélkül. Az *egyház egyetlen értéke Isten szeretete, Jézus Krisztus váltságshalála. Minden ebből következik.*

A lelkipásztorok hivatalos szolgák. Ma előbb az üzenet az egyetemes papságról, mint a történelemben bármikor. Nem egyszerűen azért, bár elsősorban kétségkívül azért, mert a hirtelen megnövekedett feladatok sok munkást kívánnak, és laikus szolgák nélkül egyszerűen nem képzelhető el az egyházi munka. Talán meglepő a szó, de nemcsak a mennyiségi terhek, hanem a *minőség is igényli a laikus szolgatársak bekapcsolását.* Az eddig elmondottak is magyarázzák ezt, hiszen a legkiválóbban felkészült lelkipásztor sem elégíthet ki minden igényt, találhatja meg a közös nyelvet minden korosztállyal, réteggel, stb.

A feladatok megoldása *erős közösségeket* igényel. A lelkipásztorok és a laikus munkatársak közössége képezheti szolgálatnak és imádságnak azt az erejét, amely esélyt ad a legnagyobb terhek hordására. De a minőségi kihívás azt is jelenti, hogy sokféle képzettségű és adottságú laikus munkásra van szükség, a legegyszerűbb feladatoktól a legbonyolultabbakig. — Ezért is sürgető a *lelkipásztorok felkészültségének* igénye. Nyitottnak, érzékenynek kell lenniük munkatársaik munkájára, képzsükre is, és segíteni kell őket a szolgálatban.

Így jutunk el az emberséges lelkipásztorkodás útján a magas igényt kielégítő lelkipásztortól a hasonló munkatársig. Aki mindent el tud végezni, ami nem a hivatalos lelkipásztori szolgálathoz kötött.

Ma még az út elején járunk, és kétségkívül a mennyiségi igények a meghatározóak az egyházi munkában is. Vállvetve dolgozik lelkipásztor és laikus munkatárs. De bízunk abban, hogy az út későbbi szakaszában, talán nem is olyan sokára, jobban kikristályosodnak a teendők.

35 évvel ezelőtt az Egyházak Világtanácsának evanstone-i nagygyűlése már ezt a szlogent választotta címül: **„A laikusok az Egyház reprezentánsai a világban”** — Igen, az Egyház Isten reprezentánsa a világban, és ehhez szüksége van lelkipásztorokra és laiku-

sokra egyaránt. Hogy mindenkit elérhessünk, hogy senki ne maradjon egyedül, hogy minden szenvedő kapjon vigasztalást, minden éhező kenyeret...

Nem tudni, mikor volt veszélyesebb a letűnt rendszer, amikor nyíltan üldözte az egyházat, vagy amikor mégis egyfajta ideológiai konszenzusra törekedett. Az egyházban a megalkuvók siettek erre a diakóniai teológiával válaszolni, mintha lehetne Isten nélkül isteni szeretetet közvetíteni, az Ő kegyelme nélkül Őt szolgálni. Érdekes, hogy ma viszont talán minden eddiginél erőteljesebben a *szolgáló egyház modellje* adhat választ a kor kihívására. Nem a diadalmas, a hatalmas, az ismét uralkodó, hanem a hitetlenségében megszegyenült, a kegyelemben megújult egyház, emberséges munkásaival.

A Magyarországi Evangélikus Egyházban az alkotmányozó és törvényhozó zsinat összehívása 1991 júniusában egyrészt nyilvánvalóvá tette ezt, másrészt lelkipásztoroknak, laikusoknak egyaránt segített szembenézni saját múltjukkal és az egyház múltjával. Több ülészakra volt szükség ahhoz, hogy a zsinat elfogadjon egy bűnbánó, a múltat értékelő és lezáró nyilatkozatot. Az olykor heves vita világossá tette, milyen nehéz a bűnbánat: jónéhányan szenvedtek szelektív emlékezetüktől, inkább hitvallónak, mint megalkuvónak látva magukat. De azt is, milyen nehéz a tárgyilagosság: egyesek mindent rossznak akartak ítélni a múltban.

Ez valóban csak az első, látszólag szerény lépés az emberséges lelkipásztorkodás felé. Azért vetem fel ezt szívesen a *fiatalokkal összefüggésben*, mert ők a legérzékenyebbek, a legkritikusabbak, és mert az egyházak nemcsak a középnemzedék, hanem az ifjúság legjavának nagy részét is elvesztették az elmúlt évtizedekben.

Ha az egyházban élő vagy az egyházban közeledő fiatalok nem találkoznak olyan hiteles emberekkel, akik nyitottak irántuk, hamar bekövetkezik a kiábrándulás. A *tolerancia* valójában inkább szubminimum. *Agapéra, az Isten szeretetének a képviseletére van szükség. Tolerancia és agapé között* meglehetősen hosszú az út. Ha a fiatalok az egyházban sem találnak mást, mint a társadalomban, ha csak keserű, sértett, másokat megszóló, másrészt problémáikra nem fogékony, tradicionális viselkedésformákba és legjobb esetben is csak tisztességes szürkeségbe merevedett emberekkel találkoznak, akkor ismét elfordulnak az egyháztól.

Nemcsak az elmúlt negyven év csapdája a hazugságok láncolata. Az egyház egyik mai prófétai küldetése az *igazság vállalása*, hogy valóban ne ismétlődhessék meg a múlt. A fiatalok először is az igazságot keresik. A zsinat eddigi legnagyobb konfliktusát éppen az váltotta ki, hogy a fiatalok nem tudták tolerálni, hogy nem az ő elképzelésük szerint indult a tevékenység. Ez azt is jelenti természetesen, hogy az egyházat szerető ifjúság sem takaríthatja meg a katarzist, de tanulság az idősebbeknek, nekünk, hogy nem tudunk ebben igazán jól segíteni.

Mert már jelentkezik az a kíváncsi, hogy az evangelizáció és a misszió nagy feladatokban nemcsak a lelkipásztoroknak és laikusoknak, hanem a *különböző nemzedékeknek is együtt kell dolgozniuk*. Nem arról van szó, hogy nem lehetnek, ne legyenek különböző vélemények, különböző csoportok az egyházban, hanem arról, hogy *a szolgálatban legyen közösség*. Ma igen pozitívnak látom a különböző csoportok és nemzedékek szolgáló magatartását, de úgy vélem, nincs megfelelő egység ebben.

Milyen egységre gondolok? — Egységre a korábban elemzett szellemi-szakmai megújulás igényének tekintetében, a kor kihívásának vállalásában.

Amíg — az egészséges különbözőségek természetes továbbélése mellett — nem ismerjük fel egységesen, hogy gyorsított ütemben kell behozni az évtizedek elmaradását, és ezért egymás iránt is több szeretetet kell gyakorolniuk a szolgálóknak, addig kevésbé lesz hatékony a törekvésünk az emberséges lelkipásztorkodásra.

Lehet, az én igényességemet nemcsak a kínzó hiányérzet, nemcsak a társadalom állapota, hanem ifjúságom élményei is meghatározzák. A negyvenes-ötvenes évek felekezeti határokra is átlépő, több egyházon végigsöprő ébredésében megvalósult az a testvéri

szeretet, egymásra figyelés, egymás terhének az a hordozása, amelyre ma is annyira vágyunk. Ezért sem állítható szembe hit és tudás, hiszen a hitet csak Isten adhatja, a mi feladatunk a tudás megszerzése, hogy azzal is a hitet szolgálhassuk, hogy ma is alkalmasak lehessünk a feladatok elvégzésére.

Az emberséges lelkipásztorkodás igényének meg kell jelennie *minden területen*, az egyházi sajtótól a lelkészképzésig. Joggal vagyunk elégedetlenek. Még kevés az olyan írás, ritka a tömegkommunikáció olyan műsora, amely esélyt mutat arra, hogy *Krisztus-hoz vezesse a mai embert*, vagy mélyítse az egyháztagok hitéletét.

Az Evangélikus Teológiai Akadémián már hallgatnak szociológiát, ez bizonyosan segítség a jövő lelkészeinek, de önmagában szinte csak a jó szándék tükrözője. A lelkipásztorok felkészítése éppúgy közös feladata teológus és nem teológus tanároknak, mint ahogy minden területen szükség van a lelkészek és a laikusok munkájának harmóniájára.

Végül néhány szót azokról a tapasztalatokról, melyeket úgy szereztem, hogy *segíttem megvalósulni egy mentálhygiénés posztgraduális képzést*, amely immár második hároméves periódusát éli, és egyenrangú tényezője a felsőoktatásnak. Nem tartom véletlennek, hogy ezt az oktatási formát mélyen hívó, egyházi kötődéssel rendelkező, többségükben katolikus, de ökumenikus nyitottságú emberek dolgozták ki, hozták létre. Nem azt jelenti ez, hogy az azóta több helyen megindult, egyházi háttér nélküli hasonló képzéseket eleve kisebb értékűnek tartanám, de ezen a kényes területen, a lélek világában feltétlenül vallom hit és tudás harmóniájának szükségességét, sajátos értékét.

Ez a képzés is, amelynek különböző felekezetekhez tartozó lelkészek is hallgatói, meggyőzött arról, hogy aki emberekkel foglalkozik, annak sajátos felkészültségre, elsősorban *önismeretre*, azután sok egyéb, többek között *módszertani ismeretre* is szüksége van. Ne féljünk ettől! Nem csorbítja az Isten Szentlelkébe vetett hitünket, ha mindent megteszünk azért, hogy jól szolgáljuk őt. Ismétlődő tapasztalatom, mint előttem sokaknak, hogy minél nagyobb a tudás, annál inkább alázatra nevel, hiszen annál meggyőzőbbek hiányosságaink.

A gőg többek között tudatlanságot takar. Az emberséges lelkipásztorkodás pedig erős hitet, alázatos tudást igényel.

Dr. Tringer László

NÉHÁNY GONDOLAT A LELKIPÁSZTORKODÁSRÓL NAPJAINKBAN

„Quae sursum sunt quaerite”

A jelenkorunkban lezajló robbanásszerű történelmi és politikai változások a szellemi élet szféráit sem hagyják érintetlenül. Az elfojtott szó kimondatik, eleddig félve visszahúzó-dó csoportok, vélemények színre lépnek, hallatják szavukat. Egyre sokszínűbbé válik a társadalom, s homogén tömege világnézetek, pártállások, nemzeti, kulturális hovatartozások mentén polarizálódik, strukturálódik.

A szociálpszichológia egyik alapvető megállapítása, hogy az egyén és a nagy társadalom szerves illeszkedése a kiscsoportokon keresztül valósul meg. Egy egységes társadalomban az egyén legalább 4-5 kiscsoportozatba tartozik (család, munkahely, baráti kör, egyesületek stb.), s ez a fiatalnak harmonikus lelki fejlődését, a felnőttnek egyensúlya megőrzését mozdítja elő. Jól működő kiscsoportok szövődése biztosíthatja (egyéb feltételek megléte esetén) az emberi elme egészségének védelmét is.

Társadalmunk egészséges szerkezetét mesterségesen szétzüllesztették (lásd pl. az egyesületek betiltását 1949-ben). Mégis, a felszín alatt, majd egyre szabadabban, a társadalom úgy-ahogy megszervezte magát. A pár éve zajló, hihetetlen gyors átalakulások nem jöhettek volna létre, ha mindez csírájában, rejtve nem lett volna már meg a politikai földcsuszamlást megelőzően is.

Természeteszerű, hogy a társadalom polarizációja, a nézetek, álláspontok nyílt megfogalmazása ütközésekkel, konfliktusokkal, feszültségekkel jár együtt. Éles viták, indulatos kirohanások tanui vagyunk nap mint nap. Sokakat elriaszt az a mód, ahogy politikusok vagy egy-egy érdekcsoport képviselői nyilatkoznak azokról, akik eltérő álláspontot képviselnek, vagy más csoporthoz tartoznak.

Az identitás-keresés, mint alapfolyamat a változások mögött

A társadalom sokszínűvé válása az elmondottakból nyilvánvaló, örvendetes folyamat, mivel a dolgok természetes rendje áll helyre. Sőt, a viták kereszttüzében lehetőség nyílik arra, hogy az egyén kifejtse, megfogalmazza, alakítsa, árnyaltabbá tegye saját felfogását, hovatartozását. A „ki vagyok én valójában?” alapvető, az egyén életét döntően meghatározó kérdés átvitt értelemben csoportokra, nézetek képviselőire, pártokra stb. is vonatkozik. Az identitás-keresés a serdülő- és ifjúkor alapvető problémája, amely azonban az egész életen keresztül is meghatározó mozgatóerő. A fejlődés egy korai, éretlen szakaszában — a serdülőkorban különösen — negatív identitás-definíciók vannak előtérben. A „ki vagyok én valójában,” kérdésre pozitív válasz még nincs, vagy alig. Ezzel szemben a válaszok „ki *nem* vagyok én” típusúak. A gyakorlatban ezt a szülő érzi meg legelőször: a serdülő érzelmileg leválik, ellentmond, szembehelyezkedik. A negatív én-identitás törekeny állapot, amely nemegyszer kóros lelki fejlődés, akár betegség kiindulópontja lehet. Nem véletlen, hogy a lelki- és elmebetegségek nagyon gyakran a serdülő- és ifjúkorban bontakoznak ki. Az „én nem vagyok az, aki...” típusú öndefiníciók természetesen azt jelentik, hogy a serdülő kritizál, leszól, elítél másokat. A konfliktusok számtalan változata alakulhat ki. Égetően szüksége van a fejlődő ifjúnak arra, hogy legyenek környezetében olyanok, akiket nem visel el, akiktől elhatárolja magát, vagy akikkel nyílt összeütközésbe bonyolódik. Természetesen mindezt a felszínen érvek támasztják alá. „Azért nem bírom, mert...” Be kell látnunk, hogy a dolgok mélyén alapvető folyamatok zajlanak. Ellenfélre, akár ellenségre van szükségem ahhoz, hogy a zaklató kérdésre, „ki vagyok én valójában?” legalább azt tudjam mondani: „nem vagyok olyan, mint XY...”.

Az identitás-keresés csoportos formáit a szociálpszichológia jól ismeri. Bandákat, a bőrfejúek csoportjait a negatív azonosság-tudat sorodja egymáshoz: „mi nem vagyunk színesek...” stb.

Az analógiát, természetesen némi fenntartással, nagyobb társadalmi struktúrákra is kiterjeszthetjük. Mintha az új politikai pártok, érdekcsoportok is abban a helyzetben lennének, mint a serdülő. Könnyebb a másik álláspontját elutasítani, elítélni, leszólni, sőt erkölcsileg elmarasztalni, mint a saját álláspontot kifejezni, meggyőzően megfogalmazni és előadni. (Mert esetleg nincs is.)

Az öndefiníció ezen negatív mechanizmusa mintha nemzetek közötti méreteket öltene a posztkommunista társadalmakban.

— Kire lőnek itt? — kérdi a TV riportere a csetnik fegyverest.

— Az ellenségre! — volt a válasz.

— És ki az ellenség? — kérdi a riporter.

— Hát az ellenség! — hangzik a csodálkozó válasz.

A nagy bizonytalanságban, ki vagyok én, (mi az, hogy szerb, horvát, magyar, zsidó, román, szlovák stb...), mintha jól jönne egy ellenség. Ekkor ugyanis legalább azt már tudom, hogy én nem vagyok az. A másikra mondott „nem” által történő önmeghatározás számos olyan formát ölt, amely joggal rontja mindannyiunk közérzetét. (Hogy a környezetünkben dúló polgárháborúkról most ne is beszéljünk.) A konfliktus-kezelés, a nézetek

ütköztetésének kultúrájáról van szó, egyszerűen a dialógusra való érettség hiányáról. Összesűrítve a párbeszédre való képtelenség két logikai előfeltevésre vezethető vissza:

— 1) Az én álláspontom jobb, mint a tiéd (erkölcsileg is). Vagyis nem más, hanem *a* jó álláspont. Következésképp a tiéd rossz.

— 2) Ha nem értesz velem egyet, nem szeretsz. (Ellenem vagy, elutasítasz, leértékelsz...)

Érett, felnőtt gondolkodásra inkább a következő beállítódás jellemző: Az én álláspontom egy a lehetséges több közül. Hogy nem értesz velem egyet, az semmiben sem érinti az irántad érzett megbecsülésemet (és fordítva).

Társadalmunkban jelenleg uralkodó közhangulatot a fejlődés átmeneti szakaszának tarthatjuk. Akármennyire fájdalmas is, át kell esni ezen az érési folyamaton. Talán nincs messze az az idő, amikor a kormánypárti és ellenzéki honatya a Parlamentben öltre megy, majd az ülés után baráti egyetértésben vacsoráznak.

A társadalmi átalakulások a hitélet szempontjából

A gyors változások nem hagyhatják érintetlenül a vallások hivatalos képviselőit, az egyházakat sem. Valószínű, hogy őket is (mint másokat) felkészületlenül érte az események gyors sodródása.

Az egyházak, köztük a Római Katolikus Egyház a maga történelmi tradícióinak köszönhetően nyilvánvalóan túl van már az öndefiníció gyermekbetegségein. Azt várhatjuk tehát, hogy képes lesz felmutatni a dialógusnak azt a modelljét, amely mindannyiunknak olyan nagyon hiányzik. (Az egyházzal ehelyütt természetesen csak mint emberi-társadalmi szervezetről beszélek és figyelmen kívül hagyom annak teológiai vonatkozásait.) Az egyház ugyanis, hivatásánál fogva, *a dialógus letéteményese*. Évszázadokon át párbeszédet folytat a társadalommal, vagy annak alkotóelemeivel. Az igehirdetésen és lelkipásztori tevékenységen keresztül pedig az egyénhez fordul, és személyes kapcsolaton keresztül létesít dialogikus viszonyt.

Nyilvánvaló, hogy a párbeszéd jellegét az adott társadalmi és történelmi körülmények jelentősen meghatározzák. Amikor az egyház a hatalommal is összefonódott, a dialógus egyensúlya a monológ irányába tolódott el: az egyház ereje végülis a Mindenhatóra vezethető vissza, s az a feladata, hogy az isteni törvényeket és igazságokat képviselje. A dialógus másik résztvevőjét szankciók fenyegették (lelki és fizikai), akár egyént, akár csoportokat, sőt népeket is, ha nem fogadta el a közvetítésnek ezeket a formáit.

A XX. században jelentős történelmi-társadalmi folyamatok zajlottak le, amelyek az emberek érték-orientációját sem hagyták érintetlenül. A louvain-i Katolikus Egyetem által vezetett szociológiai vizsgálatok a sokréttű változások háttérében két alapvető elmozdulást tártak fel. Az egyik folyamatot *individualizációnak* nevezik. Ennek eredményeképp az egyénhez, a személyhez kapcsolódó értékek előtérbe kerülnek, a közösségek pedig háttérbe szorulnak. Az egyén egyre inkább saját törvényei szerint kívánja irányítani életét, s nem hajlandó a csoport- vagy közösségi érdekeknek alárendelni. Egyenrangú partnerként lép kapcsolatba a másikkal, függetlenül annak társadalmi állásától. Nehezen fogad el tekintélyt, kritikusan szemléli azokat a törekvéseket, amelyek mások befolyásolását tűzik ki célul. (Lásd pl. antiautoriter nevelés, antipszichológia stb.).

A másik folyamat — a louvain-i vizsgálatok szerint — a *szekularizáció*. Ennek velejárója, hogy az egyén egyre nehezebben fogadja el, hogy beleszóljanak lelkiismereti kérdéseibe. Még a hívők körében is megnyilvánul ez a folyamat. Közismert, hogy a bűnbánati gyakorlat kérdéseiben számos válság-jelenség mutatkozik. Az egyház mint intézmény egyre inkább a társadalom perifériájára szorul a fejlett nyugati társadalmakban.

Az egyház szerepe a társadalmi dialógusban

Az egyházak, nem egyszer a katolikus egyház, gyakran kerül manapság a viták kereszt-tüzébe. (Lásd pl. a hitoktatás körüli vitákat, vagy az egyházi ingatlanok visszaadásának

kérdését). Kérdés, hogy az egyházak képviselői tudnak-e olyan párbeszédet folytatni, amely figyelembe veszi az eltelt évtizedek alatt a társadalomban lejárott változásokat, és azokat elfogadva igyekszik nézeteit képviselni. Avagy visszatér-e az egyház a *dialógus egy korábbi stílusához*, amelyben mint az igazság letéteményese lép fel (jöllehet ezt csak a hit kérdéseiben vindikálhatja magának), azaz *nem párbeszédet folytat, hanem igazságot oszt.*

Sajnos, számos jelét észlelhetjük ennek. Elég, ha csak a katolikus sajtóban tállózzunk. Egyik kulturális lapunk nyílt levelet tett közzé, amelynek szerzője úgy próbál párbeszédet folytatni az ifjúsággal, hogy lesajnálja a fiatalokat, akik „még viselkedni sem tudnak, és egyébként erkölcsi érzékük sincs.” E kiragadott, de nem egyedi példa egy meghaladott, a XX. század végi emberhez nem méltó stílus újralesztése. Nagy a kísértés az egyházak számára, hogy ehhez az igazság-osztó párbeszédutánzathoz folyamodjanak. Hiszen olyan nagy várakozással fordulnak sokan az egyházak képviselői felé, hogy bizonytalan világunkban kérdéseikre választ kapjanak. Válasz helyett azonban doktrínákkal találkozunk, legyenek azok mégoly nemesek is. Az igazság birtokosaként, a felsőbbrendűség tudatát sugározva folytatott megnyilatkozások — kommunikatív szerkezetüket tekintve — nem különböznek a korábbi állampárti megnyilatkozásoktól. Azaz:

- Én birtokolom az igazságot
- Én tudom, neked mire van szükséged
- Neked csak követned kell, amit mondok
- Ha nem fogadod meg útmutatásaimat, bajba kerülsz...

Egy újfajta párbeszéd szükségessége a lelkipásztori gyakorlatban

A lelkipásztori tevékenység — dialógus az egyénnel és a közösségekkel. Számunkra a Nagy Dialógus, a Kinyilatkoztatás folytatásáról van szó, annak közvetítéséről, amit a Nagy Önközlő kezdeményezett.

Alapvető kérdés az, *képes-e a gyakorló lelkipásztor olyan párbeszédre, amelyet a „posztmodern” kor embere meghall és megért?*

Évekkel ezelőtt történt, hogy az egyik első egyházi szenvedélybeteg-misszió munkatársa beszámolt tevékenységéről egy orvosi fórum előtt. Az úttörő jellegű és eredményes vállalkozás sikerei felől senkinek sem volt kétsége. Mégis, a szakmai hallgatóság körében (akik között hívők és nem hívők egyaránt előfordultak) valami feszültség és rossz érzés maradt vissza. Ennek okait elemezve egyértelművé vált, hogy a tiszteletreméltó (és tiszteletes) előadó váltotta ki a zavart. Hangneme mindvégig olyan magatartásról árulkodott, amely leginkább a következő formulával adható vissza: „Mi ezt jobban tudjuk, mint ti, hiszen mögöttünk a hit, és a személyes Isten kegyelmi segítsége.” Összefoglalóan azt mondhatjuk tehát, hogy lelkipásztorunk olyan nyelvet használt, amelyet hallgatósága nem, vagy csak részben értett meg. A feszültség részben a megnemértésből, részben azonban a büntudat-keltségből fakadt. Az effajta „dialógus” ugyanis a következőt is tartalmazza rejtett üzenetként: „Ha neked nem sikerült a narkóson segíteni, azt jelenti, nincs hited, nem vagy vallásos, stb.”

Az *emberséges*, azaz a mai emberhez szóló *lelkipásztorkodás* feltételezi, hogy az Örömhír közvetítője ismerje azt, akihez szólni kíván. Ne a múlt század, vagy a középkor emberéhez forduljon, amikor hivatását teljesíti. Vagyis *a mai ember önértelmezéséből induljon ki*, legyenek a hit kérdéseiről olyan fogalmak, amelyeket a mai ember el tud fogadni. Az alábbiakban egy pár általános elvet, illetve a mindennapi gyakorlatot érintő kérdést próbálunk megfogalmazni.

— 1) Sikeres lelkipásztori párbeszéd feltételezi a transzcendens valóság korszerű fogalmát. A teológusokat mindig is alaposan kiképezték filozófiai szempontból. A bölcselet szerepe (ancilla theologiae) éppen az, hogy *a lelkipásztor az adott kor gondolkodásának színvonalán tudja megfogalmazni és előadni az Örömhírt*. Ezen ideális kívánalommal szemben azt látjuk, hogy lelkipásztoraink jelentős részének fejében a transzcendens valóságra utaló kijelentések mögött ugyanolyan kategoriális fogalmak rejlenek, mint ahogy az Is-

ten, lélek, szabadság stb. fogalmakat nagyanyáink vagy a középkor művészei elképzelték.² Az emberi megismerés határaihoz tartozó fogalmakat megalkotni nem könnyű, de csak így képzelhető el, hogy a Kinyilatkoztatás jelentkezésekor a tudomány kategóriáival elárasztott ember mégis felemeli fáradt tekintetét.

— 2) A sikeres párbeszéd másik előfeltétele a fentebb említett értékkutatásokra utal.¹ A XX. század végén az egyén felértékelődik a közösségi érdekekkel és értékekkel szemben. Bár a kereszténység közösségi vallás, mégis, egyre több jele van annak, hogy részben a magánélet szféráiban vonul vissza. *A közösségi vallásgyakorlat*, amely egyébként is szétfeszítette az egyházközségi kereteket, ugyancsak intimebb, zártabb, sokrétűbb megnyilvánulási formákat keres. *A lelkipásztor rugalmasságán múlik*, mennyiben képes ezeket elfogadni és támogatni.

A szekularizáció folyamata az egyházaknak, mint intézményeknek háttérbe szorulását hozta magával. Szerencsétlen dolog volna ezt a folyamatot, amely történelmi jelenség, erkölcsi kategóriaként kezelni. Már pedig gyakorta megtörténik napjainkban, hogy az erkölcsi élet „hanyatlását” az egyházak szerepének háttérbe szorulásával hozzák kapcsolatba. A mai kor lelkipásztora nem folytathat párbeszédet úgy, hogy hatalmat képviselő intézmény áll mögötte (amelyet végső soron Isten fémjelez). Az elmúlt évtizedekben a hatalom pontosan ilyen típusú „párbeszédet” folytatott az alattvalókkal. A cezaropapista összefonódás (Czakó G.)³ kísértete még mindig itt settenkedik. A szekularizációban érték rejlik: az örömhír személyes, és nem hatalmi-intézményi hírvivőkön keresztül jut el a címzetthez.

— 3) Az *Örömhír nem arra szolgál, hogy elkülönítsen*, hogy általa nemet mondhassunk a másikra (vagyis negatív öndefiníciók része legyen). A „mi hívők különbek vagyunk, mint azok, akik...” típusú kijelentések vagy jelzések napjainkban sűrűn fordulnak elő. Ez a beállítódás rejlik a „valláserkölcs” gyakorta hallott kifejezése mögött is. A mai korban az etika is szekularizálódott, a mai ember vallás nélkül is erkölcsi lényként, szabadnak és felelősnek értelmezi önmagát. A „valláserkölcs” kifejezés azt a hamis illúziót is sugallja, hogy aki vallásos, az egyben erkölcsös is.

— 4) Az önmagát szabadnak kijelentő ember a XX. század végén nem fogékony az olyan típusú közlésekre, amelyek tévedhetetlen igazságokat tartalmaznak, doktrínákat, cselekvési kódexeket hirdetnek. Sokkal nyitottabbnak látszik olyan *párbeszédre*, amely *„üzenetet” tartalmaz.* Az *„üzenet” a személynek szól*, mérlegelésre, továbbgondolkodásra szólít fel. Azt hiszem, a Kinyilatkoztatás valódi Üzenet, bármennyire hajlamosak vagyunk is doktrínák rendszereként feltüntetni.

— 5) A hírvívő nem kelt büntudatot, a kisbíró viszont igen. A doktrínától való eltérés szankciókat von maga után. Egy túlhaladott lelkipásztori gyakorlat a kereszténység bűn-fogalmát jogi, enyhébb esetben lélektani bűnként, vagy büntudatként tünteti fel. Pedig az *ember bűnössége*, mint a keresztény öndefiníció része, csak *Istennel való viszonyában értelmezhető*, a nagy Titok előtti főhajtásunk megfogalmazása (mysterium iniquitatis). A vallás bűn-fogalmának és a lélektani büntudatnak az összekeverése a lelkipásztori gyakorlat egyik legsúlyosabb problémája.⁴

6) A transzcendencia üzenete egy olyan létezőnek szól, akinek idegrendszere van, amely információkkal dolgozik. A lélektan tudománya az ember hírvevő és kibocsátó mechanizmusaival foglalkozik, amelyek nagy egyéni különbségeket mutatnak (személyiség). Az *Örömhír közvetítője csak akkor lehet eredményes (és emberséges), ha képes a személy egyéni „hírcsatornáit” megszólítani.* A lelkipásztorok lélektani iskolázottságának problémáját érintjük itt. Ma már az emberrel foglalkozó hivatások képviselőit külön is felkészítik arra, hogy megfelelő módon tudjon bánni a hozzáférőkkel. (Manager, vezetők, orvosok stb.). Miért maradnának ki ebből a lelkipásztorok? Annál is inkább, mert az első „manager-kurzusok” mégiscsak a papképzés keretében működnek (retorika, homiletika).

A pasztorálpszichológiának hatalmas irodalma van. Ismeretanyaga mégis nehezen megy át a gyakorlatba. A teológusoknak a lélektantól való ódzkodása valószínűleg a pszichológiai és a teológiai „lélek” fogalom hiányos megkülönböztetésére vezethető

vissza. A tudományos kutatás a lelki folyamatokat új és új ismeretekkel világítja meg. A teológia „lélek” fogalma ugyanakkor mintha nélkülözné a filozófiai reflexió legújabb eredményeit és erőfeszítéseit.

7) Mint minden segítő hivatás képviselőjét, a lelkipásztorokat is *a szenvedő emberek tömegei* ostromolják. Az emberséges lelkipásztorkodás nem térhet ki e feladat elől. A *lelki segítségnyújtás* a papi hivatás legnemesebb hagyományaihoz tartozik (therapeuta). Erre való felkészítés, mint az előző pontban is utaltam rá, lélektani ismereteket igényel. Egy *megújuló lelkész-képzés* sürgető feladata, hogy a modern ember-tudományok ismeretanyagát magába integrálja.

Jegyzetek: — 1. *Értékminták Nyugat-Európában, az Egyesült Államokban és Kanadában.* *Vigilia*, 57 (3) 162-173. (1992) — 2. *Rahner, Karl: Az ige hallgatója.* Gondolat, Budapest, 1991. — 3. *Czakó G.: Az egyszemélyes kormányzat gyöngye és veszendő.* Új Magyarország, II. évf. 115. sz. 4. old. 1992. máj. 16. — 4. *Tringer László: Párbeszéd a lélek orvosai között.* *Teológia*, XXV. (2) 75-80. (1991.)

Tarnay Brúnó OSB

BIZTOS VAGY JÓ TEOLÓGIÁT?

A tudományos teológiát nagyra értékeli ma a közvélemény, — állapítja meg a müncheni dogmatörténész, Leo Scheffczyk, a Pápai Tudományos Akadémia tagja. Alig van olyan vita, kerekasztal-beszélgetés, közvéleménykutatás lapokban, rádióban, televízióban, amelynek keretében ne jelentkeznék a teológus. Sőt, az egyházakon kívülálló médiákat a hivatalos tanítói tisztség nyilatkozatainál is intenzívebben foglalkoztatja „a teológus”, aki mintegy szócsöve a hivatalos rendelkezéseknek, a tudománynak és a hívő nép körében keltett visszhangoknak.

Mindenesetre hatással van az emberek vélekedéseire és az őszinte hitből származó életre olyan világban, mint a miénk, amelyben a tudományoknak, a tudományosságnak magas az árfolyama. Ahol a teológia tudományos jellegét tagadják vagy megkérdőjelezzik, ott általában a hitet és az egyházat is támadják. Különös ellentmondás ezzel szemben, hogy az egyházon belül állandóan hallatszanak olyan hangok, amelyek a „modern” teológiát teszik felelőssé azért, hogy a templomok kiürülnek, a papi hivatások számban megfogyatkoznak, hogy növekszik a hivatalosan bejelentett kilépések száma. Némelykor meglepő az a tájékozatlanság, amely teológiai művek vizsgálódásait félreérti, meghamisítja és gyanúsítja.

Tagadhatatlan, hogy vannak elhajlások, — mindig is voltak. Mégis érthetetlen az a bizalmatlanság, amely a teológiai kutatómunkát kíséri és megbélyegzi azzal a követeléssel: „Biztos teológiát akarunk!”

1.1. A teológiának két oldalról kell ellenvetésekkel számolnia, mivel feladata is kettős irányú.

Az egyházon belül építenie kell: a közösség gyakorlatát kell megvilágítania, ha kell, korrigálnia. Ugyanakkor szólania kell azokhoz, akik nem tartoznak az egyházhoz, hiszen új, élő kövekkel építi Isten templomát.

Ha ezt a templomot építeni akarjuk, (amint Asszisi Szent Ferenc álmában erre meghívást nyert), okvetlenül szükségünk van egy átfogó, teoretikusan jól igazolt tervre, nem csupán ötletekre és technikai megoldásokra. A hívő nép építése esetében ez a „tervezet” a teológia. Legmagasabb, sőt problematikus formáiban is ezt célozza. Lelkipásztori mód-

szerek, „fogások”, pedagógiai eszközök a teológia állandó szem előtt tartása nélkül inkább a szórakoztatóipar egyik ágához tartoznának.

Természetesen a hívő lelkiület és imádság nélkül a teológiának nincs gyökere az életben. Csak „térdenálló teológia” lehet olyan alap, amely nem vitatkozó gyakorlatok, nem szószaporítás vagy akár a retorika mesterfogásaiból áll. A középkor nagy skolasztikusai mind misztikusok voltak, — állítja a protestáns Paul Tillich.

1.2. A hit szilárdsága

Okvetlenül látnunk kell azonban a különbséget és összefüggést a hitvalló tanúságtétel és a rendszeres, argumentáló teológiai tudomány között. Mindkettőnek Isten Szava a forrása és éltető talaja. De míg Isten Szava a sugalmazott írásokban és a Szentírással együtt megszülető élő hagyományban bennfoglaltan, csíraszerűen található, a teológia ezt a Szót kibontakoztatja, értelmezi, rendszerezi, igazságát megindokolja.

„Jézus Krisztus által jutottunk hozzá a hitben ahhoz a kegyelemhez, amelyben állunk és dicsekszünk” (Róm 5,1). — „Ha nem álltok szilárdan Jahve mellett, úgy nem lesz tartások, támaszok” — ezt az értelmező fordítást javasolják ma olyan szisztemetikus teológusok, mint Joseph Ratzinger Izajás 7,9 verséhez, amelyet a latin teológia Szent Anzelmtől kezdve sokszor idéz. Maga Anzelm a Vulgáthoz ragaszkodva így interpretálja: „Si non credideritis, non intelligetis — nam qui non crediderit, non experietur, et qui expertus fuerit, non intelliget.” Vagyis minden megismerés a tapasztalásra épül, ez a tapasztalás pedig a hívő benső elhatározása és odaadása. Ha szilárd bizonyosságról beszélünk a hittel kapcsolatban, az csakis a bibliai hit egészen sajátos, a kereszténységre jellemző felfogására alkalmazható.

Igen sokszor mondjuk ki: „Amen!”, anélkül, hogy tudatosítanánk ennek a szónak jelentését. A héber szó gyökere: „mn” egész sereg jelentést hordoz: rátámaszkodni, karjába venni, magát ráhagyni. Mindenképpen érzékelteti az igazság, szilárdság, szilárd alap, továbbá a hűség, bizalom, odaadás jelentéstartalmát.

1.3. A tudomány bizonyosság-kritériuma

Amit a mai szóhasználat tudásnak, ebből eredő tudománynak nevez, az sokkal inkább kapcsolódik a „kipróbálni”, a „megszerkeszteni-megcsinálni”, „megalkotni” jelentéséhez. A tudományok bizonyossága arra utal, hogy valami utánozható, tetszőlegesen megismételhető, kipróbálható.

Nem csodálkozhatunk, ha ma, — mint már igen sokszor a múltban — valami hibrid keveréknek érzik ezt a szót: „hit-tudomány”, amint általában a „teológiát” megnevezik. Hittel „az ember szabadon Istenre bízva egész önmagát”, — „értelmével és akaratával teljesen meghódol a kinyilatkoztató Isten előtt... és önként elfogadja a tőle adott kinyilatkoztatást.” (Dei Verbum 5.) A hit ennek az odaadásnak benső aktusában olyan tapasztalás, amely aktív és passzív, szabad és szenvedőleges egyszerre. Találkozás, egyetértés Valakivel, az értelem egyesülése azzal, ami tőle egészen különbözik, a szabad személy ragaszkodása Ahhoz, aki mindig is Más marad.

Hosszadalmas volna tovább elemezni ennek a tapasztalásnak egészen sajátos jellegét. (Lásd J. Meyer zu Schlochtern, Glaube, Sprache, Erfahrung. Zur Begründungsfähigkeit der religiösen Überzeugung. Regensburger Studien zur Theologie. Band 15. Frankfurt/Main, 1978. — M. Meslin, L'expérience humaine du divin. Fondements d' une anthropologie religieuse. Cerf. Paris, 1988.)

Itt csak a fogalompár: *hit és tudás, hinni és tudományt létrehozni*, vagyis a teológia foglalkoztat bennünket. Érthető és jogos az az emberi elvárás, hogy csak arra vállalkozunk, ami biztos, csak azt fogadjuk el, ami igazolható, csak azt tartjuk érvényes kijelentésnek, nyilatkozatnak, ami — mint a deduktív tudományokban mondják — végesszámú lépésben bizonyítható. Csak akkor invesztálunk, ha garanciáink vannak — mondhatjuk a kereskedelem és gazdasági racionalitás nyelvéen. — Vajon elvárhatjuk-e az ilyenféle bizto-

sítékokat és bizonyosságot attól a kutatástól, amelyet ez a hibrid szókapcsolat megnevez: „hit-tudomány”?

Túlságos egyszerűsítése volna a kérdésnek a kettő szétválasztása: biztos az, ami a hit tárgya, — a hozzáragasztott „tudomány” emberi próbálkozás, kísérletezés. Az ilyen válsz, mint csaknem minden egyszerűsítés, egyben *téves* is, mert éppenséggel megfordítható: a hit vakmerő „ugrás a sötétségbe”, nemes, de bizonytalan vállalkozás, — a hit tárgyának módszeres tisztázása, rendszerezése és összevetése az ember rendeltetésével, sorsával, életével és történelmével, — ez biztos, ez tudományos, mert kivitelezhető.

A hit bizonyossága és a hittudomány kísérletezése vagy megfordítva: a hit vakmerő kalandja és a tudományos megalapozás megbízhatósága: dilemma, amellyel érthető módon ma gyakran szembesülnünk kell.

A nagy teológiai hagyomány semmiképpen sem akarta a hitet a tudományban feloldani. „Ovakodjál attól, hogy hitünket szükségképpen érvényes érvekkel bizonyítani próbáld, hiszen annak magasztos mivolta (sublimitas) nemcsak az emberi, hanem az angyali értelmet is felülmúlja, de nem lehet hitünket szükségképpen érvényes érvekkel cáfolni sem” — írja Aquinói Szent Tamás misszionáló rendtársához intézett, kevésbé ismert művében. (De rationibus fidei c. 6.)

1.4. Kétely a teológia bizonyosságában

Akik kívülről közelítik a teológiát, vagy akik még tanulmányaikat kezdik, azok tartást, biztonságot, világosabb látást és lendületet adó indítékokat várnak ezektől a tanulmányoktól. — Meglehető módon ellentmondásra talál a hittudomány a hívők részéről: éppen azért, mert nem csupán a hittartalom szavakban rögzített megvallása, hanem gyakran előtanulmányokkal, nyelvi, történeti, bölcséleti előkészületekkel és gyakran csak komoly értelmi erőfeszítéssel elsajátítható szemléletet kíván.

A hívők körében tehát azért okozhat csalódást, mert tudományos, — a hívők körén kívül azért talál ellentmondásra, mert hitre épül. Hitre, amelyet ma félreértve csakis mint kívülről jövő diktátumot elutasít a maga szabadságát féltő szellem. Ezzel szemben fel kell ismernünk, hogy a teológia éppen akkor egyházas, egyházépítő, ha szigorúan tudományos, — akkor tudományos, ha hűségesen egyházas. — Mert az egyházépítés csak akkor lehetséges, ha argumentumok, tudományos módszer áll a háttérben, — a világ másként nem veheti komolyan az egyház törekvéseit: Az egyháznak tehát szüksége van a tudományra, de ez a tudományosság az egyház közösségének hitéről kell, hogy számot adjon, tehát helye, forrása, kezdete és gyökere az apostoli igehirdetés, amely a közösség életében nyilvánul meg.

Szükségünk van teológiára, bár benső mivoltát a látszólag ellentmondó szókapcsolat fejezi ki: hit-tudomány.

1.5. Teológia: az evangelizálás alapja

Európa új evangelizálása, amelyet a Szentatya meghirdetett, elképzelhetetlen csupán jó ötletekkel, alkalmas pedagógiai eszközökkel, rendezvényekkel és ügyeskedéssel. Az egyházat körülvevő világ és a részegyházak renoválására, újjáépítésére vagyunk kötelezve. Építkezés pedig sohasem lehet végbe átfogó terv nélkül, ötletszerű és rendszertelen kísérletekkel. A szellemi újjáépítésnek ez az átfogó terve csak teológia lehet: *hit-igazság és lelkipásztori módszer szorosan összefüggnek*. A gyakorlatot szolgáló lelkipásztori tanácskozások alkalmával mindig ott kellene lennie a teológiának, tudományos, jól megalapozott formájában. — Szükségünk van rá, mert a két, látszólag ellenkező fogalom: tudomány és hit kiegészíti és kiigazítja egymást.

2. Látnunk kell azonban, amit a fenti vázlattal bemutatni igyekeztem, hogy *zsákutcába, aporiához vezet a teológia megbízhatóságát illető kérdés, ha valami „biztos teológiát” emlegetünk*. Az „ismeret bizonyosságának” kérdése a modern gondolkodásban a „lét igazságának”

kérdése helyére lépett. Ez pedig bizonyos torzulást eredményezett a gondolkodásban és kutatásban.

„Bizonyosság” az *alany állapota*, akár egyetlen személy meggyőződéséről, akár egy egész kor, egy történetileg vagy földrajzilag körülírható kultúra általánosan elfogadott nézeteiről legyen szó.

A hit bizonyosságát önmagában, az igazság kritériumaitól elszigetelve, a kívülálló joggal minősíti szubjektív, lélektani tényezőktől függő állapotnak. Márpedig a *teológia nem csak benső, privát használatra készül, — vagy csoportérdekeket szorgáló elmélet, ideológia*. Jézus Krisztus akarata, hogy a kívülállóknak hirdessék az Evangéliumot: semmi sincs olyan távol Jézus üzenetétől, mint az ezoterizmus, a csak beavatottnak szánt titkos tudás, a gnózis.

Mivel a bizonyosság szubjektív állapot, lehetséges, sőt szükséges, de nem elégséges élményekre, átélésre hivatkozni. Napjaink vallási éhsége egyedül a benső élményben akar kielégülést találni, de írtózik a reflexiótól és önkritikától, visszautasítja a másoktól eredő kritikát.

Nagyon sokszor tapasztalhattuk már, hogy amiben akár mi magunk, akár a bennünket körülvevő világ annyira biztos volt, az rövid időn belül bizonytalannak, ha ugyan nem katasztrófát kiváltó tévedésnek bizonyult.

Meg kell gondolnunk azt is: bár a keresztény hívő szilárdan meg van győződve Isten ígéretének megbízhatóságáról, bízik a mellette álló tanítói tisztség garanciáiban, nem vehetjük rossz néven, ha a kívülálló számára ez a bizonyosság is szubjektív állapotnak minősül.

„Biztos teológia” helyett tehát beszéljünk „jó teológiáról” és próbáljuk meg röviden jellemezni, felsorolni nélkülözhetetlen követelményeit.

2.1. Hűség és haladás

A jó teológiát a hűség jellemzi. Az a hűség, amely a kezdő sorokban vázolt bibliai hitet jellemzi. Isten Igéjének hirdetése, értelmezése, megvilágítása nem állhat szavak, definíciók, mondatok ismételtetéséből. Nem tagadhatjuk, hogy szövegek ismerete, elemzése nélkül nincs sem igehirdetés, sem teológia.

A szent nyelvek: a görög és héber ismeretét sokkal inkább sürgetik XIII. Leó és XII. Piusz pápa, mint közvetlenül a Tridenti zsinat utáni teológia, amikor is sokan elégségesnek tartották a Vulgáta latin szövegét. De a latin éppen így: fontosabb a teológus számára, mint közvetlenül a II. Vatikánum után gondolták, hiszen a források nagy részének és a tanítóhivatal döntéseinek latin az eredeti nyelve. Aki jó teológiát alkotóan vagy akár csak szakszerűen művel, nem mentesülhet a sugalmazással vagy az egyházi használattal megszentelt nyelvek ismeretétől.

Csak hogy éppen a szövegek értelmébe való mélyebb behatolás szabadítja fel a jó teológust: bátran vezet be új kifejezéseket, ha ezek az eredeti nyelvnek jobban megfelelnek, vagy ha a maga korának nyelvezetében az addig szokásos kifejezések elvesztették ízüket és erejüket. Nem tulajdonít a megszokott kifejezéseknek mintegy bűvös hatóerőt. Beszéde gépiessé válhat, hallgatói vagy olvasói csak a szavakra, nem azok jelentésének mélységeire gondolnak.

2.2. Állandóság a változó világban

A jó teológia magát a hittartalmat mutatja be, de a mindenkori emberi adottságok tükrében. Ez a teológia történetiségének elve: a maradandó, az örök igazság nincs valamely múlt kultúrához, számunkra már idegenné vált világhoz kötve. Mindig is a jelenben fejezi ki Isten Szavát. Ami maradandó és megváltoztathatatlan, az nem a nyelvezet, hanem a jelentés, a tartalom. Isten új és örök szövetségéhez kell hűségesnek lennie. Ez a szövetség pedig Krisztusnak az Egyházban való jelenlétét biztosítja. Megnyilvánul az egyház közösségének életében, mint a hittartalom bennfoglalt, még ki nem fejtett tudata.

A tudományos teológia fokozatosan alakul ki, a változó világban élő egyház igényeinek megfelelően. Az egyház építése (oikodomé, 1Kor 14 f.) csak úgy lehetséges, hogy a hit szembesül az elmével, vagyis adott kor egész tudásanyagával és kultúrájával.

2.3. Teológia, mint közvetítés

A jó teológia nem csupán és nem is elsősorban az egyetemesen és véglegesen érvényes tételek, a dogmák értelmét magyarázza, hanem kutatást folytat, amely a dogmákat időben megelőzi és követi.

Hogyan találják meg az egyház illetékes tényezői a tanítást, mit jelentenek a mondatokban (kategorialis kijelentésekben) megfogalmazott tételek? A hit aktusa ugyanis nem a mondatra irányul, hanem a mondattal jelzett valóságra: „Actus credentis terminatur ad rem, non vero ad enuntiabile”. (STh II-II 1,2 ad 2.) Azt a Valóságot kell tehát értelmeznie, Aki cselekszik és szól az emberhez. Nem Istenről és sajátosságairól beszél, mint a filozófia, hanem magát az Igét kell ennek a világnak nyelvén kimondania, Aki Szó, esemény, tett és Személy egyszerre.

Az egyház tanító nyilatkozatai ugyanis nem orákulumok: nem valami megalapozatlan és rejtélyes szabályozását adják a hit tartalmának. A „peritus”-ok, szakértők vitája, kutatómunkája előzi meg és követi ezeket.

A teológus alkotó munkája: a közvetítés.

Egyrészt a hívő nép élt, gyakorolt hitét kell felülvizsgálnia; helyességét vagy ferdüléseit megállapítania; egyszersmind fel kell mutatnia az árnyalatokat és időszerű hangsúlyokat is, — a kérdéseket és törekvéseket, amelyeket a Lélek ébreszt Isten népe körében: „Mit mond a Lélek az egyházaknak?” (Jel 2,7).

Másrészt: a hívő nép számára értelmezi a tanítást, nem gépies elismérléssel, hanem szerves, összefüggő formában kifejtve, hogy igazán válaszolni tudjon és a léleknek táplálékot nyújthasson. (VI. Pál pápa szózata a teológusokhoz: AAS 58/1966/889-896.)

2.4. Teológia a tévedéssel szemben

A jó teológia nem lehet tehát merev. Mivel a Szentlélek ajándékaival megerősített, de mégiscsak emberi elme műve, azért ki van téve a tévedés veszélyének. Ám éppen ezért, a maga veszélyeztetettségének tudatában kell megértéssel lennie mások tévedéseivel szemben. Mondhatjuk úgy is, hogy nemcsak a bölcsesség és értelem ajándékára van szükség, hanem bírnia kell az Úr félelmének lelkét: aki áll, ügyeljen, hogy el ne essen. A szívtelen cenzorok nem jó teológusok. Ismét J. Ratzingert idézem: „Ha a Szentháromság tanának dogmatörténetét valamely mai teológiai kézikönyv tükrében nézzük, eretnkségek temetőjének látszik az egész, amelyeknek emlékét a kiállott harcokra emlékeztető trófeákként hordja a teológia. Ha így nézzük őket, nem érthetjük jól a helyzetet, mert azok a kísérletek, amelyek hosszas küzdelem során végül is zsákutcának, következtetésképpen eretnkségnek bizonyultak, nem csupán hiábavaló emberi kutatás sírkövei, síremlékek, amelyek arra intenek, hogy az emberi gondolkodás milyen gyakran szenvedett kudarcot, ezt pedig végeredményben csak a visszatekintés kíváncsiságával szemléljük, tehát nem gyümölcsözően. Ezzel szemben minden eretnkség egyszersmind a maradó igazság titkos jegye (chiffre), csakhogy össze kell kapcsolnunk más, ezekkel együtt érvényes kijelentésekkel, — azoktól elvágva csak hamis képet adhatnak. Más szóval: ezek a tévedések nem sírkövek, hanem építőkövek a katedrális számára, amelyeket azonban természetszerűen csak akkor lehet hasznosítani, ha nem maradnak szétzórva, hanem beillesztik őket az épület egészébe. Hasonlóképpen: a pozitíve elfogadott formulák is csak akkor érvényesek, ha elégtelen voltuk is nyilvánvaló.”

(J. Ratzinger, Einführung in das Christentum. Vorlesungen über das Apostolische Glaubensbekenntnis. München, 1968. 134.1.)

A jó teológia tehát tudja: „Töredékes a tudásunk...” (1Kor 13,12b)

2.5. A teológia univerzalitása

A jó teológia a tudatosan hívő közösséghez és a kívülállókhoz, akikben a hit lehetőségnek magvát elrejtette a Teremtő, egyaránt szólni tud. Már fentebb utaltunk a különbségre és összefüggésre, amely a hitvalló tanúságtétel és a rendszeres, argumentáló teológia között fennáll. Mindkettőnek Isten Szava a forrása és éltető talaja. De míg Isten Szava a

sugalmazott írásokban és a Szentírással együtt megszülető élő hagyományban bennfoglaltan, csíraszerűen található, a teológia ezt a Szót kibontakoztatja, értelmezi, rendszerezi, igazságát megindokolja. Szerepe azon itt a felsőbbrendű észnek és ember egész sajátos létmódjának, a hiteles emberi lét azonban a teremtmény eredeti, Istentől kapott racionalitásával közeledik a hit elfogadásához. Az ellenvetések segíthetnek abban, hogy felfogásunkat világosabban és mélyebben tudjuk kifejezni. Mindig feltételezhető, hogy a vitázóban megvan a készség. Hiszen létünk maga mindig is ellentmondásos, paradox, van valami rokonsága a titokzatossal, a misztériummal.

Az apologetikának bizonyos formája főként napjainkban szükséges: A hívő mindig is dialógális helyzetben van, akkor képes hitének tartalmát meghatározni, ha kérdések és ellenvetések merülnek fel. Sohasem tudjuk egész mondanivalónkat egyszerre teljes egészében kimondani. A hittartalom állításából (tézis), és a kérdező ellenvetéséből (antitézis) alakul ki a teljesebb mondanivaló (szintézis). Ez a folyamat mindig folytatódik, az apologetika tehát számol az emberi beszéd sajátosságával: dialógális helyzetben beszélünk: a kérdező és a felelő ugyanazon világban, közvetlen kapcsolatban vannak, — dialektikusan alakul ki beszédük teljes tartalma.

A teológia éppen azért fejlődik, mert az ellenvetéseket és kérdéseket beépíti tudásába, sohasem kezeli ezeket úgy, mintha végleg elintézett problémák vagy végleg elhárított ellenvetések lennének.

2.6. Inculturatio

A teológia korhoz és kultúrához kötött, de minden kultúra nyelvén meg tud szólalni. Egyetemességének alapja éppen az ésszerűség, amely minden gondolkodó teremtményben különböző megjelenési formában ugyan, de megtalálható és megszólítható. — Az atyák az Ige, a Logosz „magvainak” nevezték az emberi nemnek ezt a szellemi közösséget. Az ember eredeti, a Teremtőtől beléoltott erkölcsi érzéke, lelkiismerete és racionalitása ez. Ez teszi lehetővé, hogy ne csupán a sok közül egy doktrína kívülről szemlélt ismertetése legyen, vagyis a vallástörténet egy fejezete, hanem a kinyilatkoztatás tartalmát magát tárja fel, amely az embert szólítja és vonzza. Nemcsak Istenről beszél, hanem ki tudja mondani Isten Szavát bármely kor és bármilyen kultúra nyelvén.

Ehhez a feladathoz, amelyet a II. Vatikánum inculturatióknak nevez, ki kell mutatnia az ember Istenhez rendelt mivoltát, a kinyilatkoztatás segítségével megvilágítani az emberi egzisztenciát. Ezt a programot különböző teológusok különféleképpen igyekeznek kivitelezni. Minden kísérlet közös vonása: az emberi alapvető igények és a kinyilatkoztatásban adott ajándékok felmutatása, tisztázása, összhangjuk kimutatása.

A teológia tudomány jellege megköveteli, hogy tárgyilag bárki számára felfogható legyen, aki kellő készséggel rendelkezik (interszubsztivitás elve). — Hogyan lehetséges ez azok számára, akik nem hisznek?

A teológia tételeit, rendszerét, az előírásokat és rítusokat leírhatja a vallástudomány szempontjából. — A nem-keresztényben vagy egyáltalán nem-hívőben azonban sokkal többet feltételezünk, mint általános tudásigényt. Minden emberben, természeténél fogva megvan Istennek bennfoglalt csíraszerű ismerete. Ez az ismeret más, mint az ún. istenerkek megértése és elfogadása. Szent Tamásnak a hagyományra hivatkozó nézete szerint, minden emberben van természetszerű Isten-ismeret:

„Az ember úgy ismeri meg természetszerűen Istent, amint Őt természetszerűen kívánja. Istent pedig természete szerint úgy kívánja, hogy vágya mindig is a boldogságra irányul, ez pedig nem más, mint az isteni Jóságnak egy bizonyos hasonlatossága” (Contra Gentiles I,11). — „Természetünkbe van oltva, hogy ismerjük Istent valami általánosban és bizonyos homályban (sub quadam confusione), mivel Isten az ember boldogsága” (STh I 2,1 ad 1).

Ebből a tanusból csak azt a következményt vonjuk le, hogy a kereszténység valósága, hite, nem minden részletében, hanem általánosságában és egészében nézve, nem teljesen idegen a hiten kívül élő gondolkodótól sem. Ha nincs meg benne még a hit és a hit

tapasztalása, amelyre a teológia mint tudomány épül, — legalábbis megvan a hit előfeltételeinek, a hitre való képességnek tapasztalata.

2.7. A teológia kritikai funkciója

A jó teológia az emberiség lelkiismerete. — Minden kultúra értékelésére és megmérésére képes. Az Apostol szerint a Lélek embere mindent megítél (vö. 1Kor 2,15). — Ez az „ítélet” nem csupán elmarasztaló a másként gondolkodóval szemben és helyeslő a maga közöségére vonatkozóan, hanem megfordítva is. Ebben az értelemben kritikára és önkritikára képes. Gyakorlata a nem-tudás művészete, az „ars ignorandi”. Szüntelen különböztetés, kiértékelés és számonkérés (anakrisis) a hittől megvilágosított felsőbb ész erejében. — Hivatásának magaslatán csak akkor áll, ha a megtérés, az élet és cselekvés, az elvárások megváltoztatásának hirdetője a hívővel és hitetlennel szemben egyaránt.

Ezekkel a gondolatokkal kiemeltük *a jó teológia történetiségét és időszerűségét* egyaránt. Napjaink felgyorsult változásaival együtt jár, hogy a teológia nemcsak más szavakat, más nyelvezetet használ, hanem módszerében, előfeltevéseiben, fejtegetéseiben is változó, az egyetlen örök isteni szó és a szövetségi hűség határain belül.

Összefoglalásként úgy jellemezném a jó teológiát, ahogyan a *Diognetosz-levél* magát a kereszténységet jellemzi: olyan tényező a világban, mint a lélek a testben. Elárad a lélek az egész testben, de nem a testből való. A keresztény teológia is: nem a világból való, de jelen van a világ minden korszakában és minden kultúrájában. A lélek be van zárva a testbe, de ő tartja össze a testet: a jó teológia is a maga korának kereteibe illeszkedik, de mindent összetart, összehangol, kontinuitást teremt. Mondjuk ki egyszerűen: a mindent mozgató isteni Szeretet hirdetője. A nagy középkor hagyományának, teológia-eszméjének maradandó aktualitása: igazság és szeretet elválaszthatatlan kapcsolata, komplementaritása: „amor ipse notita est”, a szeretet maga már ismeret — és a megértést-megértetést nagyon kell kívánni és szeretni: „intellectum valde ama!”

A kitarató, szilárd szeretet, vagyis az a teológia, amely mindig és mindennel, mindenkivel szemben jóakarató és jóságos, megértő és megbocsátó, jogosan és érvényesen birtokolja azt a szubjektív állapotot, amelyet bizonyosságnak mondunk — az ilyen nevezhető biztos teológiának.

A TEOLÓGIA folyóirat 1992. és 1993. évi témái és a kézirat beküldési határideje:

1992. 4. szám: AZ „ISTEN ORSZÁGA” (július 1-ig)

1993. 1. szám: KRISZTUS, A TÖKÉLETES EMBER (1992. november 1-ig)

2. szám: BIBLIÁRÓL MINDENKINEK (február 1-ig)

3. szám: SZEKUALITÁS, EMBERSÉG, KERESZTÉNYSÉG (május 1-ig)

4. szám: DIALÓGUSKÉSZSÉG AZ EGYHÁZBAN (július 1-ig)

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

Blanckenstein Miklóssal

Mit jelent a fogalom: lelkipásztorkodás?

— Urunk Jézus Krisztus életéhez és működéséhez viszonyítunk mindent, tehát ezt is. Maga az elnevezés a Szentírásból származik és a pásztorra utal, aki jó gondozóként törődik a rábízottakkal. Már az Ószövetségben is számtalan értelmező hasonlatot találunk, ott is a gondoskodást, a törődést értjük a kifejezésen. A lelkipásztorkodás szó-összetétel nem a legszerencsésebb, mert nem a lelkeknek, hanem az *embereknek* a pásztorolásáról van szó, sőt maga a pásztor is pásztorolásra szorul. Azt hiszem, amikor beszélgetésünk témájáról, az emberséges lelkipásztorkodásról gondolkodunk, nagyon egyszerűen azt szeretnénk érteni ezen, hogy az valóban ember- és közösségközpontú legyen. Ahogyan a gondoskodás lényege megkívánja, nem pedig adminisztratív, hivatalnokok uralkodni vágyó vezetése.

Elgondolkoztató a lelkipásztorkodás mellett az emberséges jelző... van másmilyen is?

— Az emberségesnek az embertelen az ellentétje. Az elintézményesülés a mai társadalomban számtalan, az emberek szolgálatára szakosodott szervezetet sújt. E veszély főnnáll a katolikus egyház esetében is. Ez már a szolgáltató egyénben elkezdődhet, ha munkája közben eltompul és elveszíti az emberek iránti „jóérzékét”. Eszembe jut Herbert Marcusénak, a német származású, amerikai társadalomfilozófusnak viharos sikert kiváltó könyve az *„Egydimenziójú ember”*. A mai városodási viszonyok közepette az egydimenzióúság — csak a funkció szempontjából nézem a másikat és nem mint teljes embert —, sajnos az egyház stílusát is fenyegetheti. Ezt veszélyként, lehetőségként mondom, nem azért, mintha így lenne. Amikor emberséges lelkipásztorkodásról beszélünk, annak a lehetőségét is kutatni kell, hogy az egyház, a maga intézményeivel egyénein és közösségein keresztül hogyan tudja az adódó veszélyeket és kísértéseket kivédeni.

Azt gondolom, hogy szeretetlenségünkől fakadó egyéni bűnünk az, ami megakadályozza, hogy emberszabásúak legyünk cselekedeteink és életünk. Nem a lelkipásztorkodás emberszabású, hanem a keresztény kezd emberszabásúan élni és működni: *megértésként*. Tágan értelmezve a keresztény ember minden cselekedete pásztorolás, lelkipásztorkodás. Minden keresztységünkől fakad, ott kaptuk meg az erre való megbízatást. Krisztus általános papsága működik minden emberben.

Eddig intézményekről, emberi kapcsolatokról beszéltünk az emberszabásúság címszó alatt, de ne felejtjük el, hogy az egyház, amelyben az emberszabású működés megvalósul, nemcsak természetes intézmény, hanem természetfölötti is. A természetfölötti elem lényege a kegyelmi élet. Ha nem ebből az erőforrásból táplálkozunk és újulunk meg, akkor minden csak technikai kérdéssé válik. Az egész kulcsa az élő és személyes kapcsolat Jézus Krisztussal. Akinek ez megvan, bizonyos korlátok között mindig kész a megújulásra. De ahol ez hiányzik, ahol nem a természetfölöttiből, nem Jézus Krisztusból élnek, sőt ezt a dimenziót nem is érzékelik, ott nagyon esetleges, ami születik. Lehet, hogy jól szervezett egyház működik, ahol még udvariasak is egymással, de a lényeg hiányzik, mert nem Jézus Krisztus felé néz a közösség. Nem szabad elhumanizálnunk vagy elpszichologizálnunk az egyházi tevékenység kérdését. Az emberszabásúság voltaképpen Jézus Krisztusra, az Isten-emberre való koncentráció.

Milyen a minta, hogyan érintkezett Jézus az emberekkel? Milyenek voltak a kapcsolatok az ősegyházban?

— Jelzőket tudnék mondani, hogy személyes volt, a teljes emberre figyelt és hosszú távon gondolkodott. A személyességet, az embertől emberig történő érintkezést viszonyíthatjuk Jézus személyéhez, vagy éppen az ősegyházhoz, de óvni attól, hogy a mai nagy világegyház belső szerkezeti, szervezeti, működési rendszerét egy az egyben az ősegyházhoz viszonyítsuk. Időről-időre felbukkan ugyanis az a naivan romantikus elképzelés, hogy az emberséges lelkipásztorkodásban az ősegyházi intim, meleg közösséget kellene újraéleszteni. A zárt közösségeknek ma is fontos a szerepük a nagyegyházban, de egészen más típusú működési rendszerekben is tudni kell gondolkodni.

A világegyház szervezeti kiépítettsége távolodást, személytelenedést jelent?

— Nem. Nagyon is létezik személyes kapcsolat. Hadd utaljak II. János Pál pápa tavalyi látogatására. Magyarországon az elmúlt negyven évben megszoktuk, hogy az a jó, amin csak kevesen vesznek részt, intim és lehetőleg zárt szobában történik. Azt érezzük hangulatosnak, hitelesnek, ami „kicsi”, és ezért személyes. Tavaly augusztusban a Stadionban hatvanezren jöttünk össze ünnepelni, és annak a hatvanezer embernek egy volt a szíve és a lelke. De több ezer ember csak akkor tud fél napot lelkesen, személyesen együtt tölteni, az intimitást csak akkor lehet stadioni méretben is megélni, ha ennek már vannak kisközösségi tapasztalatai.

Ehhez kellett egy olyan személy, mint a pápa...

— Természetesen. És kell olyan hit és olyan működő egyház, amely minden elemében ugyanazt a szemléletmódot tükrözi.

A lelkipásztorkodás szolgálatot jelent. Miért van az, hogy csak alá-fölérendeltségben tudunk gondolkodni?

— Mostanában került a kezembe Carlo Carettonak az „*En, Ferenc*” című könyve, amely Caretto gondolatait tartalmazza Szent Ferenc szájába adva. Az elején írja, hogy megtérésének egyik fontos eleme az volt, hogy megtapasztalta a szegénységet és rájött, hogy a szegények szolgálják őt és nem ő a szegényeket. Kell, hogy a dolgoknak legyen felelőse. A lelkipásztorkodás lényeges velejárója, hogy bizonyos dolgokért a pap a felelős, aki intézkedik, hogy a plébánia technikailag működjék; miserend, perselypénz, takarítás, egyebek. Ez szolgálat. Ha spirituális oldalról tekintem ugyanezt, és így alakul ki emberi módon az egyensúly, akkor a pap számára a legnagyobb lehetőség, hogy a másik megengedi, hogy törődjék vele. Tehát az alá-fölérendeltség egy magasabb szinten, lelki-séggel kiegyenlítődik. Azt is látni kell, hogy az engedelmség igen komoly dolog, amelyet tudatosan vállalunk egy adott rendszerben, amely mellett elköteleztük magunkat. — A szabad döntés alapján megvalósuló engedelmség erény és a közösségi szolidaritás irányába hat. Mert mit kíván tőlünk a szeretet? Azt, hogy szolidárisak legyünk közösségünkben azokkal a karizmákkal és tisztségekkel is, amelyek adottak. S ez nem elvtelen, kritika nélküli jelenlét, hanem alkalmazkodás. Engedelmség nélkül az egyház nem tud működni.

Mégis, ma sokan a mindentől való függetlenségüket hangsúlyozzák, mert ezt érzik szabadságnak...

— Ennek az a diktatúra az oka, amelyből éppen csak kikerültünk, és amely olyan komoly sérüléseket okozott, hogy nehéz lett a dolgok arányait érzékelni. Másrészt demokráciánk még nem igazán működik jól. Látnivaló, hogy a polgári demokrácia mindenütt válságban van, de jobb nincs, ezt is hozzá kell tenni. Kiderül, hogy a megengedő gondolkodásmód nem tudja féken tartani a legkülönfélébb problémákat, a fölkinált szabad-

ság mellett nem tud hathatós védelmet is nyújtani, ezért sokan önvédelemre kényserülnek. A szabadsághoz nagykorúság is kell, elkötelezettség, az értékek tisztázása, önmagunk és közösségünk vállalása. Bár politikai értelemben demokrácia van és nem diktatúra, a tudatosság, az értékvállalás még hiányzik. Sokszor a dolgok egyik felét hangsúlyozzák, a *valamitől-való* szabadságot, és nem a *valamihez-való* szabadságot, az értékekhez való elkötelezettséget, — pedig ez az, ami összeköt és megtart bennünket.

Eddig társadalmi méretekben beszéltem a kérdésről, ám a szekularizáció, a demokrácia rosszul értelmezettségének kísértése a vallásos gondolkodásra is kihat. Bár lehet megtermékenyítő jellegű is, ha az esetleg túlcentralizált, túlintézményesült egyházi mentalitást, a túljogászkodott egyházképet képes ellensúlyozni. Könnyű elcsúszni az úgynevezett ultrakonzervatív irányba, ha az intézményi erőszerveződés hangsúlyozása kap nagyobb teret, de el lehet mozdulni olyan liberalizmus felé is, amely szerint az egyház lényege, hogy mindenki szabadon azt gondol és cselekszik, amit éppen akar, és ahol a szabadság voltaképpen a teljes közösség nélküliséget jelenti.

Úgy tűnik, magyar egyházunk is az intézményesülés felé halad, egyre láthatóbbá válik visszakoptott intézményeivel.

— Az intézményesülés problémája nem az objektumok létét vagy nem létét jelenti. Azok csupán eszközök. Az intézményesülés a fejekben és a szívekben történik. Ma, amikor megint szabadon lehet szervezkedni bármely feladathoz, amely az egyház dolga, megnőhet a kísértés, hogy túlintézményesítjük, túlformalizáljuk az elvileg meglévő eddigi kapcsolatokat. Úgy tapasztaltam, hogy eddig sem volt túlságosan személyes egyházunk, pontosabban elemeiben nem mindig volt igazán személyes.

A hívek felé?

— Ez nem papok és hívek konfliktusa. Ma a katolikus hívek legalább annyira diktatorikusan és klerikálisan képesek gondolkodni és legalább annyira autoritér módon, mint a papok is. Ugyanolyan agresszív világi megnyilatkozásoknak lehetünk tanúi, mint amilyenek időnként és esetenként a papság szemére vehető.

Pedig van megoldás, és ez — már említettem — a megtérés kérdése. Minden megkelesztetnek elmélyülő lelki érettség felé kellene haladnia, — Jézus Krisztus „pásztorolási stílusát” rendszeresen tanulmányozva, elsősorban imádkozással és a szeretet elmélyítésével. Azonkívül — sentire cum ecclesia — meg kellene próbálni egyetérteni az egyházzal, szándékaival, lelki mentalitásával. Komolyan kell venni mindazt, amit egyház címszó alatt hangsúlyozunk. Mindennek kiindulási pontja a liturgia, a liturgikus spiritualitás és gondolkodásmód. Amíg nem válik valaki állandó tanulóvá a maga egyházában saját helyzetét és cselekvését illetően, nincs esély arra, hogy leküzdje az elmerevedést.

Mit jelent az, hogy a liturgia a kiindulópont?

— Olykor, kicsit protestáns hatásra, a szentmisét hangulati elemként, esetleg szimbolikus mozzanatként kezelik, pedig ott Isten objektivitása érhető tetten, mivel Jézus Krisztus újra föláldozza magát. Az utolsó vacsora keretében Jézus levette felső ruháit és megmosta apostolai lábát. Minden szentmisében megtörténik Isten szolgálata az ember felé. Az én részvételem a liturgiában azt jelenti, hogy alanya vagyok, mert Jézus értem áldozza föl magát. Táplál, tanít, vezet, saját teste és vére által. A részvétel beavat engem Krisztus misztériumába, a megváltás folyamatának részesévé tesz, és tájékozódási pontot nyújt saját életemhez. Amikor a mise végén fölállok — menjetek, küldetések van értelemben —, attól kezdve az a kérdés, vajon mit jelent nekem mindezt valóra váltani ott, ahol élek.

Ha az ember nemcsak hangulati elemeket keres a liturgiában, hanem megpróbálja megérteni a liturgiának ezt a mélyebb mondanivalóját, akkor mindig újjászületik és biz-

tos szívvel tudja, hogy mit jelent a felabaráttal való szeretetközöség vállalása. „Szeressétek egymást, ahogyan én szeretlek titeket.” Hittel lehetséges a szeretet realizálása szervezeti méretekben, mert hitből kiindulva olyanokat is elfogadok az emberi kapcsolatban, akik nem okvetlenül érzelmi vagy vérségi alapon tartoznak hozzám, hanem hittestvéreim. A szeretet ráfigyelést jelent és engedelmisséget a másik szükségének. Ebből nagyszerű művek szülehetnek, melyek a folyamatos karizmatikus szolgálatot jelentik. Ez az egyházközség megszületése.

Olykor nehéz mindezt átélni...

— Pontosan. Átéltés alatt hangsúlyozottan nem csupán érzelmi elemeket tartok lényegesnek, bár ez is fontos, hanem ismétlem, a megterést. Megérteni és vállalni Jézus Krisztust.

Milyenek látja a magyar papság helyzetét társadalmunkban?

— Arra nem mernék vállalkozni, hogy a magyar papság társadalmi helyzetét elemezzem, inkább egy-egy mozzanatra hívnám föl a figyelmet. Azt látni kell, hogy a magyar papság rendkívül sokat dolgozik. Túl van terhelve. Ez részben abból is adódik, hogy nincsen jól működő közösségi egyház, tehát szinte minden funkciót a pap kényszerül végezni. Szigorúak az anyagi lehetőségek is. Nehéz ma főállású világiakat eltartani, akik egészen más pénzügyi igényekkel jelentkeznek, — teljesen reálsan. Hozzáteszem, hogy a papság nagyrésze nem is mindig szokott hozzá, hogy egyenrangú partnerként dolgozzon a használható világiakkal. A rendszerváltozás eredményeként óriási feladatok hárulnak az egyes papokra és püspökökre. Olyan fontos döntéseket kell hozniuk, amelyek évezredenként egyszer-számra adódnak. Alapítsanak iskolát, járjanak kórházba, szervezzék a lelkipásztori munkát. Eddig sem unatkoztak. Hirtelen zúdult mindez a papság nyakába, és azt kell mondani, a lehetőségekhez képest hősiiesen állták a sarat. A jövőben egyházunk belső szerveződése, professzionálisabb reagálása még nagyobb teret kell, hogy kapjon, és ennek örömteli eseménye lesz az esztergomi és a többi hazai zsinat, ahol áttekinthetjük, mi mindennel gazdálkodhatunk, és hogyan kell fölkészülnünk hosszútávú programunkra. Ma sokat beszélnek a lehetőségekről, ám az én meglátásom szerint alig van lehetőség, és csak rendkívüli erőfeszítések árán lehet előrejutni. Az emberek nem változtak meg és a társadalom belső szerkezete is csak lassan változik. Óriási az ellenállás minden fronton és ez még hosszú ideig így lesz.

Milyen ma a püspökök és az alsóbb papság viszonya?

— Nehéz erre válaszolni, mert nyilván, mint minden közösségben, itt is vannak gondok és vannak örömök is. Összességében azt hiszem, nyitott a helyzet és még lehet mélyíteni a püspökök és a papok kapcsolatát. A megnyilatkozásokban általában két szélsőséges végtet hallatszik. Az egyik mindig kritizál és azt mondja, hogy nem megfelelőek a kapcsolatok, feszült a helyzet az alsó és a felső papság között. Ez így természetesen nem igaz. A másik végtet szerint minden a legnagyobb rendben van, a problémákról beszélni sem kell, ami szintén butaság. Említettem, hogy a püspököknek sok a dolguk és gondjuk; ingatlanok visszaadása, állásfoglalás politikai vagy társadalmi kérdésekben, külföldi kapcsolatok ápolása, az egyházmegyék infrastruktúrájának megszervezése, hiszen ez eddig alig-alig működött. Nos, mindez időrabló dolog. A papsággal való közösségi együttlétek, baráti találkozók, együtt-gondolkodási formációk biztosítása is a püspökök feladata. Ahogyan én látom, minden püspök ezen gondolkodik. Ma még nehéz lenne azt mondani, hogy jól működik az egyház belső struktúrája, dolgozni kell a megújuláson, és a zsinatok is kifejezetten ezt célozzák.

Mi az, ami a híveket elriaszthatja a plébániákról?

— Először is a kérdés kész hívekről beszél. Lássunk tisztán! Aki hívó, az nem riad el a plébániától, hanem vállalja a belső együttműködési folyamatot. Az előfordulhat, hogy valaki érdeklődik a hit iránt, de nincs kellőképpen fölkészülve és talán elriad, amikor megtapasztalja, hogy a közösség, melyet meg akar közelíteni, nem igazán tud vele foglalkozni, valójában nincs fölkészülve az ő helyzetére. Tehát én inkább a félig-meddig hívókat, a hit iránt érdeklődőket tekinteném veszélyeztetett közegnek. A szentmise és általában a liturgikus formák nem mindig alkalmasak ezeknek az embereknek megtérítésére, első élményeik, indításaik elmélyítésére.

Arról is beszélnünk kell, hogy számos tájékozatlan, a kereszténység dolgaiban műveletlen ember egyszerű szolgáltatást vár az egyháztól — a hitben elkötelezett közösségtől —, és megdöbben, amikor közlik vele, hogy az egyház nem szolgáltató intézmény, ahol fizetek és azért kapok valamit, hanem elsősorban: döntés.

Mi az oka a szekták erősödő hatásának?

— A Lelkipásztori Intézet második dokumentumában a Rómában kiadott, a szektákkal kapcsolatos állásfoglalásokat tette közzé. Ahogyan én látom, a mai ember ki van éhezve a transzcendensre, illetve az érzelmi élményre. A szekták a maguk rendkívül intenzív és sokszor agresszíven manipulatív eszközeivel ilyen élményt nyújtanak. Elhitegetik veled, hogy az életed meg van oldva és övelük teljes. Ezért a szekták igyekeznek tagjaikat minden szempontból elszakítani a külső világtól, és a hiányt erős érzelmi töltésű közösségi étellel pótolják. Általában csak arról szoktak beszélni, hogy mennyien fordulnak a szekták felé, de hogy hányan hagyják el őket, arról kevesebb szó esik. Az új, főleg amerikai típusú szekták — keresztény és nem keresztény változatúak — sok pénzzel, nagy határozottsággal törnek be, azután néhány évtized elteltével csekély, alig változó létszámmal élnek a maguk életét. A Jehova tanúival például azért lehet mindenhol találkozni, mert nagyon aktívan toboroznak, és úgy tűnik, mintha állandóan jelen lennének. A Hit Gyülekezete egy új, legagresszívebb típusú protestáns szekta, amely számos fiatalot vonz, mert intenzíven csak a térítéssel foglalkozik. Azokat a szolgálatokat azonban, melyeket a nagyegyházak végeznek, már nem vállalják. Gondolok mindenre, ami a plébániai lelkigondozásban történik: esketés, temetés, öregekkel való foglalkozás, szociális intézmények, stb.

A katolikus egyház nem tud ilyen erőteljes lelkiséget fölmutatni?

— Dehogynem tud. Tessék végignézni a lelkiségi mozgalmakat, csak azok nem ilyen harsányak és nem az utcákon toboroznak. Létszámukban az ifjúsági és más közösségek sokkal többen vannak, mint a Hit Gyülekezete tagsága, csak csendesebben, intimebben léteznek. A szekták kérdésével sokkal többet kellene foglalkoznunk, nem támadva őket, hanem felvilágosító tevékenységgel rámutatni valós veszélyeikre. Ezek a mozgalmak voltaképpen azért embertelének, mert nem a teljes embert akarják megszólítani a maga társadalmi valóságában. Csupán vékony szeletet hasítanak ki a személyiségből és így az egészét károsítják.

Sokszor hallatszik az a liberális vélemény, hogy a vallás magánügy. Mi erről a véleménye, valóban magánügy?

— Bizonyos értelemben igen, bizonyos értelemben nem. Politikailag tekintve az egyház és az állam szétválasztásának Európában is sokféle megoldását látjuk. Ahogyan korábban a marxista állam értelmezte, hogy beszorítani, amennyire lehet elnyomni, abban az értelemben maximálisan közügy. Ez eléggé egyértelmű a vallásszabadság elve alapján. A vallás társadalomban való szerepét, lehetőségeit jól tisztázza maga az ENSZ alap-

okmány is, és ezt a Helsinkiben elfogadott alapokmány csak megerősítette. Végre kell hajtani és minden rendben van.

Ugyanakkor azt is látom, hogy a keresztények és a nemhívók világnézete között igen komoly szellemi konfliktusok, világnézeti harcok várhatók a jövőben. Elég az abortuszvitát említenem, amely olyan alapvető kérdéseket vet föl, mint az emberi élet mibenléte, kulturális értékek vállalása vagy elejtése, bizonyos mentalitás és általában az erkölcs szerepe a társadalomban. Ma a legtöbben a gazdasági hatékonyság oldaláról közelítenek az ateizmus örve alatt és a személy méltósága háttérbe szorul... Sokan gondolkodnak még mindig államcentrikusan, mintha az volna a legfőbb rendezőelv, holott az állam nem más, mint technika a közösségi élet szervezésére.

És mi a legfőbb rendező elv?

— Ha keresztényként válaszolok: Jézus Krisztus —, de ez nem azt jelenti, hogy minden embernek kereszténynek kell lennie. Ám nincs más minta arra, hogy ki az ember és mit jelent embernek lenni, csakis: Jézus Krisztus.

Zimányi Ágnes

K Ö R K É P

Heller György

„BOLDOGOK AZ IRGALMASOK...”

Egész életemre szóló legszebb, legtisztább emlékeim egyike a Genezáreti-tó északi partján elnyúló, a tóra kifutó lankás domboldal látványa, ahol a hagyomány szerint Jézus a hegyi beszédet tartotta. A hely szelid méltósága teljes összhangban áll a hegyi beszédbeli „nyolc boldogság” tartalmával, mely voltaképpen a keresztény lelkiség nagyszerű foglalata. Ezen belül a „boldogok az irgalmasok...” lényegében a 2. főparancsolat olyan átköltése, ahol a parancsjelleg helyére a testvérszolgálat nagyszerűségének a hangsúlyozása lép. Ne feledjük egyébként, hogy Krisztus a végítéleten nem a börtönből töltött napok vagy az elimádkozott olvasók számát, nem is a hitbeli ismereteink színvonalát, hanem a könyörületeség gyakorlását fogja rajtunk számon kérni! Joggal felvetődhet ezért a kérdés, vajon Istennek a történelemben Jézus Krisztus nyomában vándorló népe — melybe természetesen a hierarchia is beletartozik — milyen módon és mértékben vitte, viszi át a valóságos életbe az *irgalmasság, a könyörületeség gyakorlására* irányuló isteni parancsot.

Egyházunk kétezeréves múltjára visszapillantva egyértelműen megállapítható, hogy abban két — egymással párhuzamosan hömpölygő — nagy folyam tűnik szemünkbe. Az egyik — sáros és piszkos — folyam, melynek vizét az egyház tagjainak (a hierarchiát és a világi keresztényeket is ideértve) szörnyű bűnei szennyezik. Hajsza az arany, a hatalom és az élvezetek után; a szegények elnyomása, kizsákmányolása; az ügyeletes hatalmasokhoz való dörgölőzés, s a velük való szövetség keretében az irgalmasságról való megfélemezés; fényben és pompában élő egyházi és világi gazdagok, mellettük esetleg az éhhálál szélén élő kisemmizettek tömegei; a gyűlölet egymást irtó megszállottjai. — Ezzel párhuzamosan azonban egy másik — kristálytisza vízű — folyam is létezik, melynek vizét az emberi könyörületeség táplálja. Szegények, elhagyottak, betegek istá-

polása, éhezők táplálása; a kereszténység kétezer éve a krisztusi könyörületeség csodálatos példáit tárja elénk: szent püspökök, papok, szerzetesek, világiak, férfiak és nők szinte végtelen sorát, akik sokszor a „józan polgári felfogást” meghökkenítő, talán megbotránkoztató mértékben éltek és ma is élnek az irgalmasságot.

E két folyam egyikének létezését sem lehet tagadni; egyikük az emberi akarat rosszra hajló mivoltának s a nagy isteni ajándékkal: a szabad akaratral való (vissza-)élésnek, másuk pedig az isteni kegyelem gyümölcsöző működésének az eredménye. A bűn és a kegyelem harca: ez az egyháztörténelem lényege. A következőkben e harcnak a keresztény könyörületeség vonatkozásában való megnyilvánulásáról próbálunk gondolkodni.

A keresztény könyörület — vagy annak hiánya — két szinten nyilvánul(hat) meg: *társadalmi* (makro-) és *egyéni* (mikro-) szinten.

Az adott helyen, adott korban fennálló társadalomnak megvannak a helyzetéből fakadó strukturális, materiális és szellemi adottságai. Ezeknek bizonyos társadalmi közmeggyőződés, ismeretszint, életfelfogás, társadalomszemlélet felelnek meg. A társadalom csak olyan felismeréseket képes társadalmi szinten magáévé tenni, melyeket a felsoroltak által korlátozott horizont lehetővé tesz. Mai szemmel nézve megdöbbenünk, hogy Pál apostol, az első Korintusi levél csodálatos szeretet-himnuszának szerzője, Philemonhoz írt levelében lényegében tudomásul veszi a rabszolgaság intézményét. A konstantini fordulat után urakká váló főpapság folyamatosan betagozódik a világi hatalomba. A kereszténynek mondott középkor virágzó szakaszában a főpapok — akik néha szentek, de nem egyszer méltatlan személyek — már jobbára gazdag nagybirtokosok, és természetesen tartják, hogy jólétük a szegénységben élő parasztok izzadságából és könnyéből ered.

A *hierarchia* különböző szintű képviselői — pápáig bezárólag — nem egyszer meg voltak győződve arról, hogy az eretnekeket mérgező gyom módjára, esetleg az inkvizíció útján és a világi erőszakszervezetekkel együttműködve irtani kell. Még vagy négyszáz évvel ezelőtt is gályák evezőpadjára kerültek a kálvinista hitüket elkötelezetten valló pataki diákok (igaz, a kassai vértanúkat viszont kálvinista hajdúk verték agyon...).

Kétségtelen ezzel szemben, hogy mindig voltak, akik a korszellem árja ellen próbáltak úszni. A *nagy szerzetesrendek* bölcsőjénél igen gyakran a keresztény irgalmasság gyakorlására irányuló törekvés áll. A középkorban, amikor a mai gondolkodásunk szerint természetesen tűnő állami szociális infrastruktúrának még nyoma sem volt, az egyház érezte kötelességének a betegek, szegények, árvák, özvegyek gyámolítását. Ma is mély benyomást tesz a Bodeni-tó melletti St. Gallen egykori kolostorkomplexumának fennmaradt alaprajza, mely bizonyítja, hogy ez a bencés kolostorváros a könyörületeség milyen infrastruktúrájával rendelkezett. Olyan szerzetesrendek is alakultak, melyek tagjai vállalták, hogy mohamedán rabságba esett keresztény rabszolgákat saját személyük árán váltsanak ki. A konkvisztádorok Dél-Amerikájában elsősorban egyháziak (pl. Las Casas) emelték fel szavukat az indiánokkal szemben elkövetett embertelenségek ellen. Az Assisi-i Szent példáját szinte említeni is fölösleges.

Az elmúlt kétezer év túlnyomó része alatt azonban a *keresztény köztudat* is magától értetődőnek, természetesnek tartotta, hogy vannak egyrészt fényben és pompában, másrészt pedig szegénységben és nyomorban élők; a keresztény kötelessége legfőljebb az alamizsnálkodás, a ruhátlanok felöltöztetése, az éhezők jóllakatása. Az a gondolat, hogy *a struktúrák megváltoztatása* is szükséges lehet, s nem szabad csak tüneti kezelésre szorítkozni, világi és egyházi vonalon voltaképpen csak a múlt században merült fel komolyan. A XIII. Leó pápa által kiadott „Rerum Novarum” enciklika (melynek már kezdő két szava is arra utal, hogy egészen új dolgokról van szó), s az ezt eleinte ritkábban, majd egyre gyakrabban követő szociális enciklikák, egészen a „Centesimus Annus”-ig, mind mélyrehatóbban és a kor adottságainak megfelelően fejtik ki az egyház szociális

tanítását. Az egyház természetesen nem valamiféle szuper Közgazdasági Kutatóintézet, s recepteket sem adhat; arra azonban kétségtelenül hivatott, hogy prófétai jelleggel hirdesse azokat a keresztény elveket, melyeket — a 2. főparancs szellemében — a társadalomban érvényre kell juttatni.

Beszélnünk kell az utóbbi időben sok vihart kavarr, dél-amerikai ún. „felszabadítási teológiáról”, mely az égrekiáltó szociális igazságtalanságok és az európai ésszel elképzelhetetlen paphiány hazájában alakult bázisközösségekben rendkívüli sikereket ért el. Ez az irányzat a keresztényi irgalmasságot az uralkodó osztályokból akár erőszakkal is ki akarja kényszeríteni. A felszabadítási teológia jelszava: „látni, ítélni, cselekedni!” s legnagyobb nevei a perui dominikánus Gustavo Gutierrez és a brazil ferences Leonardo Boff (ez utóbbi egy időben Rómával is konfliktusban volt). Megszületett a „strukturális bűn” fogalma, mely — szemben az egyéni bűnnel — egész társadalmi struktúrát tesz felelősé. E teológiai irányzat kedvelt szentírási könyve a zsidók egyiptomi rabságból való kiszabadulását leíró Exodus. A felszabadítási teológia jórészt Európában tanult vezető teológusai alapos teológiai képzettségű, mély lelkeségű papok és szerzetesek, akik közelről élik meg a „legkatolikusabb földrészt” égbekiáltó szociális viszonyait (e sorok írójának is volt alkalmatlan tapasztalni), és a tudományos elemzés marxista módszereinek bizonyos módszertani vonatkozásai átvételétől sem riadtak olykor vissza. Emellett a felszabadítási teológia — a hagyományos vertikális egyházmodellel szemben — rendkívül erősen hangsúlyozza az „Isten vándorló népe” horizontális egyházmodellt. A gazdagok és a szegények közötti ellentéték tudatos élezésével az egyház „katolikus” = „általános” jellegét látszanak veszélyeztetni. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy minden mozgalomban vannak forrófejű túlzók is, akkor érthető, hogy a dél-amerikai püspökök 1968. évi konferenciáján támogatott felszabadítási teológia, mellyel voltaképpen annakidején boldogemlékű VI. Pál pápa is bizonyos mértékig rokonszenvezett, a dél-amerikai egyház és Róma közötti feszültségek forrásává vált (a Hittani Kongregáció 1984-ben és 1986-ban egy-egy „Instrukció” keretében foglalkozott a problémával). De miért érdemes minderről Európában gondolkodni? Úgy vélem, ez az irányzat minden szertelensége mellett is két alapvető felismerésre jutott: a) hitünk megélésére a zsinati szellemnek is megfelelő bázisközösségek nagyszerű lehetőséget adnak, b) Krisztus egyházának a nyomor tünetei enyhítésével is, de nem csak azzal kell foglalkozni, hanem — az előbb már említett prófétai szerepben és a keresztényi irgalom értelmében — a bűnös struktúrák megváltoztatására is mozgósítania kell az érintett társadalmakat.

Az egyház irgalmassága azonban végső soron *tagjainak egyéni irgalmasságából* ered. Ezért mindannyiunknak gyakorolnunk kell az irgalmasságot, hiszen ezen mindnyájunk üdvössége múlik (Mt 25,31-46). Valóban így van, de hol a határ? Úgy gondolom, itt nem valami kazuisztikus szórászhasogatásról van szó; gondoljunk csak a gazdag ifjúra (Mk 10,17-31), s az egész Evangélium tele van a szegénység dicséretével és nagyvárosaink kezdenek tele lenni hajléktalanokkal, terjed a munkanélküliség, magános öregek tántorognak szinte az éhhalál szélén; közben mi éljük a magunk életét és anyagi helyzetünk talán még mindig kibírható... Színházba járunk, esetleg utazgatunk, gépkocsink van, tartós fogyasztási cikkekét vásárolunk. A Poverello nem ezt tenné, Teréz Anya sem ezt teszi! Olyan probléma ez, ami engem is sokszor nyomaszt, s amit mindannyiunknak saját magunknak kell Istennel rendeznünk...

Az eddigiekben jobbra az irgalmasság fizikális vonatkozásaival foglalkoztunk. Van azonban olyan vonatkozások is, melyeknél nem a nyomor, az öregség vagy betegség a lényeg. Nem egyszer tapasztalhatjuk, hogy az egyház — *struktúrájából kifolyólag* — mint Krisztus örömhírének lelkipásztori letéteményese — nem mutatkozik eléggé emberségesnek, eléggé irgalmasnak. Itt természetesen nem magának a struktúrának a létezését panaszolom, hiszen arra itt, a földön elkerülhetetlenül szükség van, s struktúra nélkül nemcsak

az egyház nem létezhetnék, de valószínűleg azt sem tudnánk már ma, hogy valaha élt valami Názáreti Jézus... De a struktúra állandó kísértést is jelent az elmeszesedésre és irgalmatlanná válásra. A bizonyos „Ecclesia semper reformanda”-nak ezért állandóan törekednie kell a struktúrák karbantartására és a kornak megfelelő alakítására. Itt csak néhány kiragadott fontosabb példát szeretnék említeni a struktúrák merevvé válásából származó veszélyekre.

Nekem személyes meggyőződésem a keresztény házasság felbonthatatlansága, és 45. éve élek boldog házasságban. A házasság a társadalom egészének követelménye is. Kétségtelen tény azonban, hogy szekularizálódott fehér világban a házasság intézménye teljesen devalválódott, s az e területen kifejlődött kaotikus zűrzavarban egyre többen lehetnek (vannak) olyanok, akiknek keresztény házassága különböző — esetleg rajtuk nem múló — okok miatt többé helyre nem állítható, s tán egy új harmonikus családot alapítottak, melyet szétrobbantani embertelenség volna. Ugyanakkor manapság valószínűleg tömegesen vannak olyan — látszólag egyházjogilag teljesen rendbenlévő — házasságok, melyek nagy valószínűséggel érvénytelenek, hiszen a felek házasságukat sohasem tartották felbonthatatlannak (ami viszont érvénytelenítő akadály lehet). Legalább ilyen fogós kérdés az afrikai missziókban megkeresztelkedő többnejű férfiak esete, akik a „többlet” feleségeket elbocsátva, azokat az ottani viszonyok között a társadalomból lökik ki. Az effélék nem csak, sőt nem is elsősorban egyházjogi problémák, és csak remélni lehet, hogy egyházunk a Lélek közreműködésével előbb-utóbb megtalálja a módját annak, miként lehetséges *a hitletéteményt a keresztényi könyörületességgel egybehangolni*. Így az is megelőzhetővé válhatna, hogy emiatt pszichológiai fal emelkedjék számos hívő és az egyház közé.

A magyar egyháznak, de az egész világegyháznak is egyre súlyosbodó problémája a *paphiány*. Jelenleg a világegyház összesen mintegy 318 ezer plébániája és misszióállomása közül 171 ezernek nincs saját papja. Hazánkban az ezredforduló után mintegy 60%-kal kevesebb pap él majd, mint ahány plébánia és lelkészség ma van. Jómagam — öreg ember létemre — valószínűleg már nem fogom megérni, mégis meggyőződésem, hogy 1-2 évtized múltán természetes dolog lesz a nőtlen papok mellett működő „viri probati” házas papok jelenléte. Itt szó sincs teológiai problémáról, hiszen nem latin szertartású katolikus testvéreinknek is vannak házas papjaik. A cölibátus nagy érték, de semmi garancia nincs arra, hogy a lelkipásztori szolgálatra és a cölibátusra való alkalmasság szükségyszerűen csak karöltve fordulhat elő. A nős papok megjelenése természetesen számos, esetleg váratlan gyakorlati probléma megoldását kívánja majd, de ezt vállalni kell, hiszen *a lelkipásztori könyörületesség igényli, hogy Isten népének felszentelt papjai legyenek*. Nem véletlen, hogy ennek fontosságát szerte a világban már számos nagytekintélyű egyházi vezető és teológus is hangsúlyozza.

És még egy megjegyzés. Az egyházban természetszerűleg nem lehet demokrácia, s erre nincs is szükség. Szükséges azonban Isten vándorló népében *egymás kölcsönös megbecsülése, az egymás iránti bizalom és szeretet, s szükség esetén a szeretetteljes dialógus*. Ennek a légkörnek a létrehozása *a közelgő egyházmegyei zsinatok egyik alapvető feladata* kell, hogy legyen, mert e légkör hiányában az egyházban a kaszárnyafegyelem elvárása alakulhat ki, ami nem éppen a keresztény emberség példaképe. S ha már kaszárnyáról esik szó, ne feledjük, az egyház olyan „kaszárnya”, ahova ugyan bárki szabadon bejöhét katonáskodni, de ahonnan nyugodtan távozhatnak is a katonák... Egyes nyugati egyházakban már meg is kezdődött a „katonák” tömeges távozása; magyar egyházunk ma új katonákat remél; vajon megteszünk-e mindent e remény megvalósulása érdekében?

Széll Margit

A JÓ PÁSZTOR ÉLETÉT ADJA...

„Megjelent közöttünk üdvözítő Istenünk jósága és emberszeretete, amit Jézus Krisztus árasztott reánk.”
(Tit 3,4)

A keresztségből eredő cselekvő tanúságunk Jézusról az emberséges bánásmódnál kezdődik. A meghurcolt, korán elhunyt lelkimester, *Orosz András* jezsuita atya a hozzá fordulóknak elsőként ezt mondta: Tudja-e, hogy a lelkiélet a becsületes emberségnél kezdődik? — Szerinte ugyanis ez volt a szeretet alapvető és kézzelfogható módja. Ha a keresztény életében az emberség nem nyilvánvaló, akkor a szeretet, megbocsátás és irgalom szentségeinek kegyelmei erőtlenek, — a külsők szemében pedig értelmetlenné válnak. A napi vesződség, az egymásközötti idegőrlő surlódások egyre türelmetlenebbé tesznek bennünket, vagy másokkal nem törődve már csak önös érdekeinket keressük. Belső köreinkben szeretetlenek és féltékenyek vagyunk, — kifelé pedig kegyes szölamokat mondunk. Pedig a tudatos keresztény — legyen papi vagy világi személy — csak egyféle képet tükrözhet: Jézus arcát.

II. János Pál pápa első körlevelében apostoli programját megfogalmazva *Krisztust, mint az ember Megváltóját* és a történelem Középpontját mutatja fel a világnak, mondván: „Jézus Krisztus az élő Isten Fia mint ember is szól az emberekhez, beszél élete, embersége, az igazsághoz való hűsége és mindent átölelő szeretete... Így az egyház sem hagyhatja magára az embert..., akinek sorsa legszorosabban kötődik Krisztushoz. És itt minden egyes emberre gondolunk, tekintve annak teljes és megismételhetetlen valóságát. Minden embernek — hiszen személy — külön élete, — és különösen lélektörténete van...” — A legfőbb pásztor teljes lélekkel akarja követni — „Jézus Péternek adott parancsát: 'Legeltesd bárányaimat' (Jn 21,14), valamint felidézni Jézus imáját Péterért: 'Te pedig megterve erősítsd testvéreidet!' (Lk 22,32).” (Redemptor hominis 7.14. pontból) — Jézusnak ez a két kívánsága minden lelkipásztori feladatot magába rejt.

— **Templomainkba, egyházközségeinkbe betérők**, — legyenek gyakorló hívők, vagy félve közeledők, — joggal elvárják, hogy a lelkipásztor készséggel fogadja őket. Kínálja fel az egyházi szolgálatokat, sőt egy-egy lehetséges családlátogatást is. A fiatal nemzedéket elsősorban nem is a hitproblémák érdeklik, inkább az, hogyan élnek a keresztények, és kaphatnak-e tőlük valami lelki segítséget. — Számos ilyen tény, valamint új, hazai lehetőségeink megkívánják, hogy gyorsan és széles körben begyakoroltassuk a tudatos keresztény cselekvést és életrekeltsük a hiteles lelkipásztori szolgálatokat. Amint a gazdasági élet területén szívesen tanulunk — és van mit tanulnunk — a külföldi példákból, úgy egyházi teendőinkben is fogadjuk készséggel a minket időben megelőzők tapasztalatait. — Itt azonnal felvetődik az első kérdés:

Ki is a lelkipásztor? Ha egyháztani és egyházjogi értelemben válaszolunk: elsősorban a felszentelt — ordinált — papoknak, püspököknek és diakónusoknak *tisztségük alapján* jár a „lelkipásztor” minősítés. Ám a világi keresztények a keresztség és a bérmálás szentsége révén, megfelelő képzettségük és életvitelük alapján, püspöki, plébánosi megbízatással részesednek a lelkipásztori szolgálatokban. Szemléletesen szólva, az egyházközség központjában a pap tisztá az Eucharisztia ünneplése, a szentségek kiszolgáltatása, és ő felelőse a hiteles igehirdetésnek és minden fókú katekézisnek. A megbízott világiak, miközben liturgikus, hitoktatási és szentségi előkészítéseket végeznek — küldetésük szerint az intézményes egyház határán mintegy *ört állnak*. Ők jobban felismerik a világiak szükségleteit, és ezzel mintegy *hidat* alkotnak a klérus és a távolabbi világiak között. Mivel a humanitárius szolgálatok ma szakmailag egyre bővülnek és elkülönülnek egymástól, a világiak

sokféle testi és lelki elesettet gondolnak. Betegeknek, magányosoknak, haldoklóknak viszik Krisztus vigaszt, és emberséges szolgálatuk közben előkészítik őket a szentségek vételére. Tágabb értelemben mindez lelkipásztori, lelkipásztori munka.

— **Az egyházi szolgálatokról szóló egyházi tanítás** korunk igényei alapján egyre bővül. A zsinat indíttatására a *Gaudium es spes* lelkipásztori rendelkezésnek, az *Apostolicam actuositatem* határozatnak, valamint a *Lumen gentium* dogmatikai rendelkezésnek irányelvi alapján megindult a lelkipásztori szolgálatok részletes kidolgozása. A zsinat után húsz évvel (1984) megjelent *Instrumentum laboris* dokumentum az emberi méltóság fokozott megbecsülését sürgeti az egyházban. Majd a VII. püspöki szinódus után kiadott (1988) *Christifideles laici* apostoli buzdítás világos megkülönböztetéseivel *szétválasztja és ugyanakkor egybehangolja az egyházi rendből fakadó, valamint a keresztség-bérmálás szentsége kegyelmeiből eredő lelkipásztori szolgálatokat*. Tény az, hogy a lelkipásztori feladatokra minden krisztushívó valami módon meghívott. Az új Kódexben ez olvasható: „...a krisztushívók, akik a keresztségben Krisztus Testének tagjaivá lettek, ... állapotuknak megfelelően hivatást kaptak arra a küldetésre, amelynek teljesítését Isten az egyházra bízta” (CIC 204.§). — A hozzáfűzött jegyzetből megtudhatjuk azt is, hogy „a krisztushívók közössége az összes megkereszteltet jelenti, különbségtétel nélkül” (CIC magyar ford. jegyzete 218. o. Erdő Péter; Szent István Társulat, 1986.) Bár a keresztséget valló többi egyház között a katolikus egyház a „teljesség” jellegét fenntartja magának, az előbbi elv alapján a keresztény gyakorlatban a különböző egyházak a lelkipásztori szolgálatok bizonyos területein jól együttműködhetnek. Meg kell említenünk, hogy a hozzánk közel eső — és így jól hozzáférhető — német nyelvterületeken már 25 éve folyik az intenzív, széles körű lelkipásztor-képzés, mégpedig a Német Püspöki Kar Lelkipásztori Szolgálat Rendjéről 1977-ben kiadott rendelkezése alapján. Azt követő kurzusok nyomán azóta is számos könyv és tanulmány jelenik meg papi és világi szakemberek tollából. Igen fontos, hogy a *szakszertű képzések középpontjában Jézus személye, emberi magatartása* álljon, egyrészt a mai személyiséglelektani és magatartáskutatások eredményeinek tükrében, másrészt rendszeres evangéliumi meditációk formájában. Az utóbbiakból adunk némi ízelítőt.

„**TANULJATOK TŐLEM...**” A II. Vatikánum mint krisztológiai zsinat *Krisztus életpéldáját* állítja elének, hogy a *Szentírásban elmélyedve* (Dei Verbum rendelkezés) ily módon szemléltessük Jézus sugárzó isten-emberi egyénisége titkát, érintkezésmódját, mely nemcsak szavaiból, látható tetteiből (gyógyítás, halottak feltámasztása, stb.) árad, hanem tárjuk fel azt is, hogyan hat a lelkekre, amikor megbocsátja a bűnöket, felkelti a hitet, az új élet reménységét, és ezzel már a nehéz evilági körülmények között is *boldoggá* teszi őket. Jézus néhány olyan jellemvonását emeljük ki, melyeknek utánzása a pásztori szolgálatban nélkülözhetetlen, és végül a *Jó Pásztor alakját* idézzük magunk elé.

MI JÉZUS TITKA? Mennyire vagyunk képesek utánozni? — Emberségében mindenképpen, hiszen a megtestesült Isten Fia *láthatóvá* és *így követhetővé* vált számunkra. — Jézus boldog és „rendezett” lelkű ember, akiben az emberi érzés minden árnyalata megtalálható.

— **Jézus boldog, mert tudja, hogy „elfogadott”**. Az Atya tökéletesen elfogadott Fia, aki nemcsak hasonlít — mint a jó fiú nemeslelkű apjára —, hanem azonos vele a Szentháromság titkában. Az Atya minket is kedves Fia alapján fogadott gyermekeivé a keresztség szentségében. — Vajon gondolunk-e erre, amikor annyira kisemmizettnek, megvetettnek érezzük magunkat, vagy amikor mások nyomorúságait látjuk? — A Fiú érettünk önként magára vállalt minden emberi nyomorúságot, még a kitaszítottság érzését is, amikor elsötétült előtte az Atya biztonsága-bizonyossága. Ez a mélyeséges magányosság volt talán a legszörnyűbb gyötrelme kereszten függő Krisztusunknak.

A feltámadott Jézus teljesen „önmaga”: sugárzóan boldog, szabad és erős, és ilyenné akar tenni minket is. Amióta „megjelent közöttünk üdvözítő Istenünk emberszeretete”, az ember, aki a *teremtés* folytán „Isten képmása”, a *megváltás* után „Jézus-arcú” lett. Jézus

tőlünk azt várja, hogy minden szavunkon, gesztusunkon áttűnjék az *Ő jósága és embersége*, amely egyszerre *határozott és gyöngéd, szelid és erős, kezében a hatalom, uralma mégis a szolgálat*.

— **Jézus radikális és határozott**, főleg a nép öntelt, képmutató vezetőivel szemben, akik megcsúfolják a mennyei Atya jóságát és az *Ő* nevében „elviselhetetlen terheket rónak az emberek vállára, míg ők egy ujjal sem hajlandók segíteni rajtuk” (Mt 23. fejj.).

— **Jézus egész életében határozottan az embert teszi a középpontba!** A fondorlatos, olykor csak egyesek érdekeit védő, bonyolult előírások szövédékeiből kiemeli az *embert*, — főleg az elesettek, a félretaszítottak — *méltóságát és értékét*. — Nézzük az eseményt: Amint Jézus belépett a zsinagógába, amint meglátta a jobb kezére béna — tehát munkaképtelen — embert, nyomban magához hívta: „*Állj ide középre!*” Oda, ahol az írástudók a Bibliát és a Tórárt magyarázzák. Majd megkérdezi a körülállóktól: „Szabad-e szombaton gyógyítani?” A farizeusok már régóta gyanakodva figyelik, vajon mikor szegi meg a törvényt. Közben olyan lelketlenül néztek a megrettent szerencsétlenre, hogy Jézus elszomorodott, majd haragra gerjedt, azonnal meggyógyította a bénát — és amint Márk megjegyzi — „ekkor még az egymással ellenségeskedők is összefogtak Jézus vesztére” (3,1-6).

JÉZUS KÜLDETÉSÉNEK ÜDVÖZÍTŐ TERVÉT a názáreti zsinagógában hirdette meg: „Az Úr Lelke rajtam: / *Ő* kent föl engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, / *Ő* küldött engem, hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket, / Szabadulást hirdessek a raboknak, / És a vakoknak megvilágosodást, / Hogy szabadulást vigyek az elnyomottaknak...” (Lk 4,14-19). — Majd másutt ezt mondja: „Azért szeret engem az Atya..., mert önként adom oda életemet értük... hatalmam van, hogy odaadjam... ezt a földatlat kaptam az Atyámtól” (Jn 10,18). — Szavai megdöbbenetik hallgatóit, vita és szakadás támad hívei és gáncoskodói között, hiszen Jézus akkor is, ma is olyan „*jel, amelynek ellene mondanak*” (Lk 2,34). — Követőinek sem ígér különbsorsot!

— **Milyen hatalomról** szól az alázas Jézus? Miféle hatalmat adott Péternek, és rajta keresztül az egyház tagjainak? A szolgálat, a szelidség és az irtalmasság hatalmát, azaz hatóerejét (potestas) és *nem* a világ hatalmát. „Az uralkodók zsarnokoskodnak..., köztek nek ne így legyen, — figyelmezteti tanítványait, akik már a búcsúvacsorán elkezdtek a versengést a jobb helyekért — a legnagyobb legyen olyan mint a legkisebb, és az előljáró legyen olyan mint a szolgálta... Én úgy vagyok köztetek mint a szolgálta” (Lk 22,26-28).

— **Jézus a szolgálat hatalmát** hagyta ránk. — És ez még akkor is kötelez minket, ha a történelem során utódai és követői annyiszor felcserélték, összetévesztették a világi hatalommal. „Én kaptam minden hatalmat — ismétli annyiszor Jézus — a mennyben és a földön. Menjete, tegyete tanítványommá minden népet!” (Mt 23,18-19) „...és én elküldöm az Atya megígért ajándékát” (ui. a Szentlelket) (Lk 24,29).

Az Üdvözítő terve szerint kell tehát szolgáljunk és gondoznunk a megtört lelkűeket, a kicsinyeket, szegényeket, betegeket, raboskodókat, egyáltalán mindenkit. (Gondozni = sorgen, ebből ered a Seelsorger, a lelkipásztor; Seelsorgerhilfer — lelkipásztori segítő, munkatárs elnevezés.)

— **A bátorítás, erősítés, gondozás, védelem és nevelés** sokféle *lelkipásztori szolgálata* lehetséges a gondozók természetes adottságai és a Szentlélek különféle karizmái szerint, a helyi szükségleteknek megfelelően.

Jézus előtt nem az számít, hogy valaki hivatalos lelkipásztor-e vagy csak a segítője, alkalmilag segít vagy pedig ez a hivatása. *Ő minden követőjét meghívja a pásztori szolgálatra!* Vannak, akik előtt megnyílnak a lelkek: kicsinyek, fiatalok vagy a halálraváltak. És mennyien vannak olyanok is, akik „puszta” emberszeretetből lemondanak a sikeres vállalkozásokról, — és nehéz, áldozatos életkörülmények között gondozzák a fogyatékosokat, hajléktalanokat, a „fölsőlegessé vált” embereket, ahogy Teréz anya nevezi őket. Utána mennek — mint pásztor juhainak — az alkoholistáknak, drogosoknak, éjjel-nappal telefonügyeletet tartanak az önvesszélyeseknek, a kétségbeesetteknek, nem féltik életüket

az AIDS-betegektől vagy az agresszív támadóktól. És ilyenek — akár hisznek Jézusban, akár nem —, az Ő üzenetét viszik a világba, hiszen teljesítik a feltámadott Úr óhaját: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket... Vegyétek a Szentlelket és minden adományát!” (Jn 20,22).

— **Jézus ítéletében irgalmas**, mindig talál mentséget a bűnösök, a gyarlók számára. A házasságtörő asszony jog szerint megkövezést érdemelne. Jézus azonban a vádlókat a saját bűneikkel szembesíti, ezért szótlánul eloldalognak. Utána megszólítja a nyomorult asszonyt, — ami akkoriban nagy megbecsülést jelent: „Senki sem ítélte el? — Senki, Uram! — Én sem ítélek el! Menj, de többé ne vétkezzél!” (Jn 8,1-11). — Jézus szavai erőt adnak és az asszony egy új élet reményében boldogan tért haza. — Jézus képes a bűnt is felhasználni az Istennel való találkozáshoz! — Mennyire kellene nekünk is ügyelnünk, amikor bűnösökhöz, lecsúszottakhoz közeledünk, hogy ne vádoljunk és ne ítélkezzünk..., és soha ne beszéljük ki mások nyomorúságát, mert elszakíthatjuk őket az újrakezdés lehetőségétől.

„**Boldogok a szelídek**” — mondja Jézus a Hegyi beszédben (Mt 5,5). A szelídség példája Ő maga: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű!” (Mt 11,28). Ennek a jézusi szelídségnek és nagylelkűségnek rendkívüli felhívó és vonzereje van. Ő maga tanácsolja „Ha ezer lépésre kényszerítenek, menj el kétannyira!” (Mt 5,41). A felhívást csak akkor értjük meg, ha tudjuk, hogy az elfáradt római katonának joga volt egy közelben tartózkodó zsidónak átadni nehéz hadifelszerelését, kényszeríteni, hogy ezer lépésre — közel egy kilométerre — vigye. És mire biztat Jézus? Hogy vigye kétannyira. Miért? Megalkuvásból, hízégből, félelemből? Nem. Csak azért, mert még az ellenség is megnyűl ilyen nagylelkűség láttán, és felfigyel, például a hívó izraelita istendicséretére. Jézus maga is így tesz, amikor hív minket: „Gyertek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és én felülítelek titeket” (Mt 11,28). — Még a legcsekélyebb emberi segítség vagy egy jó szó is Isten felé fordíthatja a szíveket.

„**ADJ INNOM!**” Jézus az Evangéliumban igen gyakran kér. Főként olyanoktól, akik maguk is segítségre szorulnak. Örülnek, ha valami szolgálatot tehetnek, mert ez emberileg is visszaadja önbecsülésüket.

— **Útközben Jézus elfáradt**, a déli hőségben megszomjazott és Jákob kútjánál egy samariai asszonytól kér vizet. Elcsodálkozik, hiszen ő a lenézett kisebbséghez tartozik, és méghozzá nő, aki alig több a férfiak szemében a teherhordó állatnál. — És most a Próféta megszólítja? Miközben a friss víz felüdíti Jézust, megemlíti, ismeri az asszony életét, majd viszonzásul felkínálja az örök Élet élő vizét (vö. Jn 4,7-30). A nő szívét előnti az öröm, otthagynya mindent, hazafut és elmondja, találkozott a Messiással. — A *samariai asszony* így lett a segítő-szolgáló és az Örömhírt vivő *női apostolok* mindenkori példája.

— **Jézus nagylelkűen ad!** Előbb életfontosságú javakat, hogy utána felkínálja minden jónak Forrását, Istent. Kánában kitűnő borral ajándékozza meg a menyegzős családot. Tibériás partján enni ad hallgatójának, és ő maga is szívesen fogad el meghívást. Miután Mátét tanítványai közé hívta, elment hozzá vendégségbe, ahová elkísérte sok vámos, hogy hallgassa őt. Ott voltak a személyválogató farizeusok is, és rögtön megjegyzést tettek: „Miért eszik mesteretek a bűnösökkel?” — Jézus maga válaszolt nekik: „Tanuljátok meg, irgalmasságot akarok és nem áldozatot. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket!” (Mt 9,9-13). — A keleti tájakon az *együttétkezés* néhány korty borral, a barátság és az egymással való *azonosulás jele*. A farizeusok tehát joggal gondolhatták, hogy Jézus „leadja magát”, hitelét veszti, ha ilyenekkel barátkozik. — A „lelkipásztori” szándékát ugyanis nem értették meg. — *Az étel, ital szétosztása* az éhezők, a rászorultak között, különösen a szűkös évszakokban nagy áldozat és nagylelkűség jele volt. Amikor az ünnepre feljött tömeg naphosszat hallgatta Jézust, első gondolata az volt, mennyire megéhezhettek. Megszakította beszédét, és néhány sült halból, kenyérből gazdagon megvendégelte a népet, majd egy időre visszavonult.

Napjainkban igazán tapasztalhatjuk, hogy a legyengült éhezőknek, menekültnek, kita-

szított nyomorultnak először táplálékra van szüksége, hogy életre keljen, csak utána beszélhetünk a lelki dolgokról. — Jézus is csak másnap próbálta megértetni, hogy az ember valójában Istent éhezi, és Őbenne a Mennyei Atya kínálja a lélek táplálékát: „Én vagyok az élet kenyere. Aki hozzám jön, többé nem éhezik, aki bennem hisz, nem szomjazik meg soha... Feltámasztom az utolsó napon” (Jn 6. fej.). A kemény szavak még néhány tanítványt is eltávolítottak Jézustól. Csak Péter, a majdani fópásztor sejtette az igazságot: „Kihez mennénk Uram? Az örök élet igéi nálad vannak.”

JÉZUS ÖNMAGÁT ADJA. Halála előtt felejtethetetlen búcsúvacsorára hívja meg tanítványait, miközben feltárja lelkét: „Vágyva vágytam, hogy elfogyasszam veletek ezt a húsvéti vacsorát, mielőtt szenvedek.” Ő ugyan önként vette magára érettünk életáldozatát, és most mégis gyötri a kínzó halálfélelem. Ekkor hagyja ránk örökül *legnagyobb ajánlékát: Önmagát adja táplálékul!* A napi kenyér látható alakjában szent testét, és a legtisztább ital, a szőlő bora formájában szent véré! — Felhatalmazza tanítványait a jövőre: „Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” (Mt 26,6; Lk 22,19). *Küldetése csúcsán* tanítványai legtöbbször láthatólag nem sokat ért szavaiból. A bőséges vacsora és a jó bor eltompítja őket. A Getszemáni kertben Jézus emberi részvétért esedezik: „Halálosan szomorú a lelkem, várjatok itt... és virrasszatok!” És még a három kedves tanítvány, Péter, Jakab és János is nyugodtan alszik az olajfa hús tövében. — De majd később, a feltámadás után, amikor megvilágosul elméjük, mennyire fognak bánkódni, hogy a nehéz órában nem álltak Mesterük mellett... A lelkipásztor is hányszor vár vigaszt az emberektől, — és ugyanakkor hányszor hagyja hidegen őt a hozzáfordulók gyötrődése... „Ó, ha értenétek Isten ajándékát!”

„PÉLDÁT ADTAM NEKTEK...” „Amit én tettem veletek, ti is így tegyetek... Boldogok vagytok, ha megértitek és így is cselekedtek” (Jn 13,13.17).

A „*lelkipásztori szolgálatokról*” szóló megfontolásaink végén olvassuk el János evangéliumának 10. fejezetét és próbáljuk mélyebben megérteni Jézust, aki azt mondja magáról: „*Én vagyok a jó pásztor!*” Szemléljük, miként bánik az igazi pásztor a rábízott juhokkal.

Hogy ma — kétezer év múltán is — „pásztornak” nevezik a keresztények vezetőit, azt ennek a jézusi példázatnak köszönhetjük. A Jó Pásztor az ókeresztény freskóktól, mozaikoktól kezdve mindmáig sokféle módon ábrázolják. És mégis, a mai nyugati, főleg városi ember a hasonlat igazi jelentését csak úgy értheti meg igazán, ha egyszer végigjárta a Szentföld dús legelőit, és megfigyeli, hogy az ottani pásztorok — ma is úgy mint régen — hogyan gondozzák kicsiny nyájukat. Egy ilyen pásztor személyébe helyettesíti be magát Jézus: A jó pásztor az ajtón megy be, a juhok mindig tiszta, szénaillatú aklába. *Nevükön* szólítja, azaz értékeli, megbecsüli őket... kivezeti a szabadba, megindul előttük, a juhok követik őt, mert ismerik hangját.

— Milyen különös, hogy a tanítványok, akik ebben a környezetben éltek, nem értették igazán a példázat jelentőségét. — Jézus ezért nyíltabban folytatta: Én vagyok az *ajtó*, aki rajtam keresztül megy be, üdvözülni, azaz megmenekülni. Az ilyen ki-bejár szabadon és dús legelőre talál. Én azért jöttem, hogy életük legyen az enyéimnek és bőségben legyen. *Ismerem* enyéimet, és enyéim ismernek engem, mint ahogy az Atya ismer engem. — Ezután világosan kimondja Jézus küldetése célját:

„ÉLETEMET ADOM JUHAIMÉRT!” — A jó pásztor minden bárányát egyenként gondozza, veszélyben sem hagyja magára. Ismeretlen utakon előttük jár, a szakadék mentén óva kíséri, segíti. A beteget vagy sérültet felemeli, melengeti. Az elkóborolt kisbárányt felkutatja, ha mélybe zuhant, kimentí és „ha megtalálja, boldogan veszi vállára az elvesztettet” (Lk 15,5).

— Jézus ómaga az *áldozati Bárány* is, ahogy Keresztelő János mutatja be: „Íme... Ő veszi el a világ bűneit” (Jn 1,29). — Nincs értelme többé vér-, és eléggő áldozatoknak, mert Jézus önmagát ajánlja fel értünk. „Íme jövök, Istenem, hogy megtegyem

akaratomat — és az isteni Bárány — egyetlen áldozatával tökéletessé teszi a megszentel-
teket” (Zsid 10,7). — A lelkipásztor csak akkor követi Krisztust, ha kész komoly, olykor
életáldozatot is vállalni a rábízottakért. — A zárandokegyház pásztorai, Jézus nyomán
vezetik övéiket, Isten zsengeit, a Bárány örömebe.

„A Bárány, akit megöltek, méltó arra, hogy övé legyen a hatalom, a bölcsesség, az erő,
a tisztelet, az áldás... (Jézus jellemvonásai!) — Az Ő dicsőségében részesedik a választot-
tak-megmentettek megszámlálhatatlan serege..., akik fehérre mosták ruháikat a Bárány
véreben... és többé nem éheznek, nem szomjaznak, mert a trónon ülő Bárány legelteti
őket — és Isten letöröl szemükről minden könnyet” (Jel 5,7; 7,12; 14-17).

Seprődi Éva

„ENGEDJÉTEK HOZZÁM A GYERMEKEKET...”

Amikor vállalkoztam arra a felelősségteljes küldetésre, hogy kicsinyeknek talán elsőként
én mutatom be Jézust, — bizony kissé elfogott a félelem. Hiszen nemcsak tanításra-ne-
velésre készültem, hanem valami olyan boldog és szeretettel fénybe akartam emelni
őket, amelyből megsejtik: Isten közelében mindig biztonságban élnek. Mert ezek a kicsi-
nyek már emberlétük hajnalán sokféle félelemmel élnek együtt, és bizony gyakran ma-
gukra maradnak...

Lassan eltelt két év, hogy az iskolai hitoktatást megkezdjük. Minden kezdeti nehézség
ellenére állítom: érdemes volt! Tapasztalatom szerint a gyerekek nyitottak, tettetés nél-
küliek. Megítélésem szerint várják és kívánják Isten üzenetét anélkül, hogy tudnák, mi
az, amit eddig nélkülözniök kellett. Négy általános iskolában tanítok, I-VI. osztályosokat
és a plébánián már 11 éve óvodáskorúakat.

Ez két külön kategória, ezért először az *iskolákról* szeretnék egy-két észrevételt tenni.
— Tapintattal, megértéssel és szeretettel kellett hozzáfogni az oktatáshoz. „Ajtóstul...”
nem lehetett. Csak ártottam volna. Bár volt olyan igazgató, aki mindenre felhatalmazott,
— mégsem éltem a lehetőséggel. A szerénység, kímélet, tartózkodás és tapintat mindig
előbbre vitt.

A gyerekek különös érzéssel, — jószándékuk mellett is — fürkészve, kritikus szem-
mel és szívvel fogadtak. És éreztem: ennek meg kell felelnem. Másnak kellett lennem,
mint a többi pedagógus. Első perctől kezdve az volt a célom, hogy hittan-tanításom ne
egy tantárgy legyen a többi között, hanem valami más.

Léghőrt szerettem volna teremteni! Olyan szellemet, amelyben a gyermek megérzi,
hogy ez az óra valami más. Itt Valakinek az üzenetét továbbítják, aki olyan, mint senki
más: személy szerint vár, szeret, befogad, elvisel, figyel rám, törődik velem, számon tart
úgy, mintha én lennék egyedül a világon. Nem oktatás volt a *célom*, hanem *evangelizálás*,
a *jó hírnek*, az *Örömhírnek továbbadása*... és ráéreztek!

Mikor az első félévben felmérőt készítettünk arról, hogy „miért szeretek hittanra jár-
ni?” — megdöbbentő volt a reakció. „Mert itt nem bántanak”, mert „itt biztonságban
vagyok!”, mert „itt szeretnek és nem érhet baj engem!” stb. Elgondolkoztatott... Ez a mai
gyermek válasza arra, mit jelent Jézus Krisztus közelsége? — Védelmet, biztonságot,
menedéket vár. És miért? Mert: nagy többségük veszélyben él.

Az egyik igazgató és a körzeti orvos megbízásával családlátogatást kezdtem. Másnak
is csak ajánlani tudom. Nem is sejtjük, mi van egy-egy zárt ajtó mögött. Hány veszélyez-
tetett kis élet! Nem mi voltunk a veszélyeztetettek, idősebb generáció, akik a világhábo-

rú alatt néha kenyéren és vizen éltünk, hanem a maiak. Megvan ugyan mindenük, még-sincs semmijük. Jut bőségesen étel-ital, mégis éhesek és szomjasak. Van távfűtés, mégis fáznak, van világtájékoztató a képernyőn, mégis üresen, érzelem nélkül telnek napjaik.

A Valami Mást most kezdik felfedezni, amikor kinyitjuk előttük az Üzenetet: Én veled vagyok mindennap, — én vagyok az élő Kenyér, — én vagyok az út, az igazság, az élet, — légy erős és bátor, — éheztem és ennem adtál, — jöjj be Urad örömébe! stb.

A gyermekek helyzetét mindenek előtt a *családlátogatáson* keresztül tudtam felmérni. Az otthon és az otthoni életvitel tükör számomra. Nem kell több magyarázat. Ez az a pont, ahol azután újabb evangelizációs terület nyílik: megérinteni a szülő! Rátapintani arra, amit még önmaga elől is eltakar. Megkeresni a hiányt, kifürkészni az igényt!

Itt döbentem rá, mit eredményezett az elmúlt negyven év. Micsoda úr, micsoda üresség! — Amelyik szülő a kötődésnek csak egy kis gyertyét is jelezte, ott nyert ügyem volt. Kímélettel, szeretettel, tapintattal kapcsolatot lehetett teremteni, és itt a gyermek már kétszeres védelem mellett léphetett az útra.

A fent említett igazgató és körzeti orvos kérésére több veszélyeztetett családhoz elmentem. Volt, ahol sikerült eredményt elérni, de volt, ahol csak egy szál gyertyát tudtam adni, hogy az áramtalanított lakásban este fény legyen. De úgy látszik, ez is volt valami, mert éppen ez a házaspár volt ott a rákövetkező vasárnap a diákmisszió és ígéretet tett életvitel megváltoztatására. Talán ezen az egy szál gyertyán múlt?

Volt olyan kislány testvér-párom, ahová késő este az orvos és a rendőrség szállt ki, hogy Otthonba vigye a gyerekeket. A rendőrök nagy nájlón zsákot adtak mindkét kislánynak, hogy vigyék magukkal kedvenc játékaikat. és az én kis hittanosom — meséli a körzeti orvos — nem tett a zsákba semmi mást, csak a hittankönyvét. Azt hiszem, ez már kegyelem...

Tavaly, év elején bejött hozzám egy édesanya és valósággal kirángatta a teremből kislányát, mondván, hogy: nem kívánja hittanra jártni. Nem akarja értelmében és érzelmeiben befolyásoltatni, stb. — csupa közhely. Pár percig elbeszélgettünk a folyosón. Semmit nem erőltettem. Éreztem, hogy ebben az asszonyban az elmúlt évtizedek görcse még nem oldódott fel. Csak meghallgattam és megértettem őt. A kislány másfél éven át minden hittanóra előtt megvárt engem az osztály előtt. Ott rámmosolygott. Nem tudtam megállni, hogy meg ne simogassam és pár szót ne szóljak neki az akkor éppen aktuális hittanóra anyagáról. Így teltek a hónapok. A kis T. másfél évig „magánúton”, a folyosó szegletében haladt velünk együtt az anyagban. És ma? Ma ő az, aki az osztályban az első helyen ül a hittanórán. Soha nem kérdeztem meg, hogy édesanyja jutott-e más belátásra, vagy az ő hűségese kitartásának eredménye-e ez? Velünk van és ennyi elég! — az Úr számontartja...

Hogy érdemes volt-e másfél év iskolai hittant tanítani? Újra csak azt mondom: igen! Nagyon is! Nem egy fiatal van, aki ezek után a hittanórák után döntötte el, hogy szeretne a plébániára járni keresztelési és elsőáldozási előkészítő oktatásra. Ha csak egy megmarad belőlük, már akkor is megérte.

Egyik felmérés alkalmával, aminek az volt a címe: „Mennyivel lettem más, amióta hittanra járok?” — ilyen válaszokat kaptam: „Mióta hittanra járok, nem káromkodtam. Foci közben nem voltam közönséges”. Vagy: „Úgy érzem, sokkal rendesebb lettem, és ezt mondják a barátaim is.” Vagy: „Van egy 'személy' az életemben, az Isten, akiben mindig bízhatom, és ha valami bánt, neki elmondom és teljesen megnyugszom.” Vagy: „lelkem megváltozott. Jobbszívű vagyok. És kiegyensúlyozottabb.” (V. osztályosok).

A nevelőtestülettel való kapcsolatomat mindig féltve őriztem. A négy iskolában más és más volt a szellem. Javarészt az igazgatótól függött. Év végére azonban jó kapcsolat alakult ki még ott is, ahol kezdetben fenntartással fogadtak.

Volt iskola, ahol megkértek, hogy — lévén utolsó óra a hittan — én ebédeltessem meg a gyerekeket. Kis szolgálat volt ez csupán, szívesen vállaltam. Ilyenkor az asztalnál mindig folytatódott a hittanóra témája, — fehér asztal mellett, kedvesen, kötetlenül.

Az iskolában számontartott hittanos gyermekek közül — sajnos — *kevesen* lettek *temp-*

lomlátogatók. Ennek több oka van és a mai napig nem oldódott meg. Részben kicsik a gyermekek és a városi közlekedésben egyedül nem jöhetnek vasárnapi misére. Hiányoznak a szülők, akik öntudatos keresztény emberként elhoznák őket. Másrészt a négy iskola közül három tagozatos. Emiatt a város egyéb kerületeiből is idejárnak iskolába, de ezek a gyermekek a lakóhelyükhöz közelebb eső templomban hallgatnak misét. És végül az általános tünet itt és érezteti hatását: a hétvégi telekre-járás, kirándulás stb. — A diákmisén jelenlévő gyermekeknek azonban igyekszünk a szentmisét meghitté tenni. A számukra még érthetetlen részeket a káplán atya külön megmagyarázza. Néha még a liturgiában is változtatunk (megengedett formában), csakhogy a cselekmény érthetőbb és emlékezetesebb maradjon a gyermek számára.

Hitoktató társaimmal minden alkalmat megragadunk, hogy ne csak keresztény, de *keresztény-közösségi lelkiületet* alakítsunk ki. Jó alkalom erre az adventi- és nagyböjti készülődés, a temető- és beteglátogatás, Mikulás-est, farsang, bábozás, kirándulás és nyári táborozás. Ezek időpontját úgy szervezzük meg, hogy minél több iskolai hittanos eljöheszen. Ilyen alkalmakkor is van lehetőség a keresztény lelkiség ébresztésére és mélyítésére.

Óvodásoknál külön felkészülést jelentett az, hogy szoros értelemben vett tanítás nélkül olyan *légkört* tudjak teremteni, melynek a neve: *keresztény közösség*. — Azt mondtam, hogy tanítás nélkül, mert az óvodásoknál nem a tanításra fektettem a hangsúlyt, hanem a szeretet, az egymáshoz tartozás érzetének kialakítására. Hogy megérezzék: van Isten, aki gondoskodva szereti őket és vannak testvérek, társak, akik ugyanide tartoznak.

Az óvodásoknál *átmenetnek* éreztem magamat az *édesanya és a majdani hitoktató* között. Fontosnak tartottam a szeretetkapcsolat kialakítását, de ugyanakkor azt is, hogy ne kössem őket saját személyemhez. Ügyeltem a felesleges ajándékozásokra, megkülönböztetésre, becézésre stb.

A foglalkozást mindig az *ő* kis világukhoz alakítottam. Nem tartottam 5-6 percnél hosszabb magyarázatot. Énekekkel, szünettel, szemléletessel igyekeztem mindent élénkíteni, figyelmüket lekötöni. — Jutalmazásaim (a gyertya elfújása stb.) felnőtt számára nevetségesek, de ők mindig díjazták.

Elfogadtam mindent, amit hoztak. Sokszor száraz gallyat kaptam köszöntésül, amit jövet az úton talált. Vagy ajánlatot egy pohár vízre, — amivel kapcsolatban később kiderült, hogy az ajándékozó gyermek súlyos cukorbeteg, aki gyakran érzett szomjúságot. — Hogy még a 4-5 éves gyermek is mennyire rá tud érezni az evangéliumi igazságokra, bizonyítja egyik óvodásom, aki az irtalmasság testi cselekedeteinek felsorolása közben saját szavaival így fogalmazott: „Kócos voltam és fésűt adtatok!” — A családlátogatásnak talán itt még nagyobb jelentősége volt, mint az iskolásoknál. A kicsi gyermek akkor kötődött igazán hozzám, amikor az otthonában látott.

Több hitoktató társamnak probléma volt, hogy az óvodáskorú gyermekek óráján ott vannak a szülők is. Hogy ott legyenek-e vagy sem, megoszlanak a vélemények. Én soha nem kifogásoltam, ha ott vannak, pedig nekem sem esetem a felnőttek előtti „szereplés”. De érzem, hogy az óvodás gyermek: — ilyenkor érzi biztonságban magát. Mögötte ül apu vagy anyu,

— baj nem érheti

— megtapasztalja, hogy az élmény közös élmény. Amit most *ő* hall, azt hallja apu és anyu is. Nem lehet rossz...,

— jó, ha az édesanya, vagy apa is meghallgat egy-egy óvodás hittanórát. A mai fiatal szülők gyakran ebből is tanulhatnak, és így:

— taníthatnak! Mert, ha a gyermekekkel együtt hallgatják végig az órát, otthon jobban tudnak segíteni nekik.

A gyermekek között soha nem, de az óvodásoknál különösen *nem erőltettem semmit*. Egy mondas állt előttem mindig: *a kegyelmet nem megelőzni, hanem közvetíteni!* Ezért nem vettem el óvodás hittanostól soha, semmiféle „kelléket” — cumit, babát, papírgalacsint. Nem akartam, hogy a hittanórán sérültnék, üresnek, kifosztottnak érezze magát.

— Nem erőltettem le soha az édesanya öléből, hogy szép iskolai sorrendben üljön, — ne érezze magát éppen a hittanórát egyedül és árván.

— Nem erőltettem, hogy minden órára eljöjjön. Volt olyan kicsi, aki megüzente, hogy „nem akar látni”, — és fél év után ő volt az első „hallgató”. Magától visszakíváncozott.

— Nem erőltettem az órákon a szigorú csendet. Volt olyan óvodás, aki a legtitkzatosabb táborhegyi élmény elbeszélése közben bekiáltott, hogy ma új piros szandált kapott. Akkor örültünk mindannyian az új szandálnak. Ez belefért. Nagyonis! A gyermekek zökkenőmentesen beillesztették Péter, Jakab és János örömébe a szandál-ügyet. Elfojtani ezt a gyermek-örömet kár lett volna!

— Kisebb testvérek hancúrozását soha nem kifogásoltam. Az óvodás inkább elviseli azt, hogy a még kisebb lábuk alatt csúszson-másszon, mint azt, hogy én folytonosan fegyelemre intsem őket.

Természetesen azért az óvodás hittanóra menete sem nélkülözi az evangéliumot. Sőt! Nekik a legkönnyebb azt tolmácsolni. Természetesen veszik az üdvtörténetet. Bármit kihagyni belőle vétek lenne! Csak meg kell találni az ő nyelvezetüket.

Nem akartam soha egyetlen gyermeket sem az „én képemre és hasonlatosságomra” alakítani. Vártam, hogy mindegyikük megnyilatkozzék. Ezt a megnyilatkozást igyekeztem Isten segítségével jó irányba terelni. És erre építeni. Remélem, hogy *így egyéniségük vallásos lesz és vallásosságuk egyéni!*

Mindig kértem az Urat, hogy akiket rámbízott — a Számára legkedvesebbeket, a gyermekeket — megbecsüljem. Kértem, hogy tanítását hűségesen tolmácsolhassam. Kértem, hogy hibátlanul megismertethessem velük a *hit titkait*, hogy felébresszem bennük a *remény biztonságérzetét*, hogy felfedeztessem velük a *keresztény szeretet lehetőségeit*. — Kértem, hogy vonzódást érezzenek az erények iránt és egy életre megtanulják kerülni a bűnt. — Kértem, hogy tanításomat, — mely Isten tanítása — életem példájával eléjük élhessem.

Végül kértem, hogy én is tanulhassak tőlük őszinteséget, derűt, nyitottságot és kezdeményezést, hogy közösen munkálkodhassunk Isten országának eljövételében.

Mocsári Gabriella

SEGÍTŐKÉSZSÉG VAGY MENEKÜLÉS

Sokat gondolkodtam azon, hogy több pap, akikkel eddigi életem során találkoztam, miért hárítja el az apa-anya szerepet. A jóságos segítő szerepét. Azért nem értettem ezt, mert emberek lelki problémáin segíteni a legszebb, és legfelelősebb dolog a világon, nincs csodálatosabb, mint látni a másik emberen, hogy megnyugodott, feloldódott, erőt merített belőlem. Hiába mondják, hogy Istent ne tévesszük össze a papokkal, az emberek a papban igenis Istent keresik. A pap mögött levő természetfölötti valóságot.

Civilizációnk alapproblémája az istenképvesztés, és az ebből fakadó szellemi apahiány. Társadalmunkat apák nélküli társadalomnak is nevezhetjük. A szenvedélybetegségek, az öngyilkoskérdés mind-mind kapcsolatosak civilizációnk nemcsak apa, hanem anyahiányos voltával is. Emberek ezrei nőnek fel mélyen kielégítetlen függés-szükséglettel. Sokaknak nem volt szerető édesapja, édesanyja. Ugyanakkor korunk emberére jellemző a természetfeletti élmények kétségbeesett keresése. Egyre erőteljesebben tör fel az egyetemes vallási szükséglet. Tragédia lenne, ha a katolicizmusunk, ha lelki életünk nem újul meg, ha megmerevedett formái semmi segítséget, élő tartalmat nem jelentenének már a mélyebb érzelmi, irracionális, szellemi értékeket kereső embereknek.

De térjünk vissza a problémára: Miért hártja el sok pap az apa-atyaszerepet? — Mert egyre inkább szembe kell néznie azzal, hogy a tőle segítséget váró emberek mély szeretetigényüket, apa iránti igényüket rávetítik. Különösen a megoldatlan apakomplexusú emberek vetítik rá tudattalan problémáikat lelkeszükre, annak szavait, magatartását e szemüvegen látják torzítottan, kedvező vagy kedvezőtlen irányban. Ha nő a segítséget kérő, ez az érzés gyakran szerelemként jelentkezik. Ettől mindketten pánikba esnek, a kapcsolat destruktívvá, zavarossá válik, és rendkívül súlyos végkifejletet vehet. — Annak a tudatosítására van szükség, hogy ez a mély, csodálatos szeretet, szerelem valójában Istennek szól, a pap mögötti kétségbeesetten keresett természetfeletti valóságnak. A pap felhasználhatja ezt a mély ragaszkodást, szeretetet arra, hogy Istenhez vezesse az illetőt. Óriási erő ez a pap kezében. Ha ezt a lehetőséget nem ismeri fel, menekülni kezd befelé, a magányba, vagy kifelé, lázas tevékenységbe, esetleg anyagiak hajszolásába.

A hártás egy idő után a metakommunikációban is jelentkezik, mintegy páncél, búra választja el a papot a híveitől. Jó példa erre fiatal barátom esete. Munkából jövet egyszerű munkaruhában, erős késztetést érzett, hogy betérjen abba a templomba, ami előtt nap mint nap elmegy. A paptól szeretett volna kérdezni valamit, szerette volna megismerni. Megállt a nyitott sekrestyeajtó előtt, hogy egy kis bátorságot gyűjtsön. A pap észrevette, ránézett, rendkívül bizalmatlan tekintettel és elhárító mozdulatokkal. Ez akadályozta meg a barátomat abban, hogy belépjen.

Megrendülten néztem a nagyon fiatal, elsőfilmes rendező, Janisch Attila: *Árnyék* a havon című filmjét, amit a Magyar Filmszemlén vetítettek. A film rendkívül sötét társadalom és lélekrajz az ötvenes évekből. Főszereplője félig ártatlanul, kislányával a rendőrség előtt menekülve, vágyakozva néz be egy református imaház rácsos ablakán. Bent énekelnek. Majd a paptól kér menedéket, aki bár eleinte bizalmatlan, végül befogadja őt és kislányát. A pap az egyedüli pozitív figura a filmben. Ez a jelenet jelkép.

Ugyanezt a gondolatot véltem felfedezni a fiatalok által rajongásig szeretett, tragikusán elhunyt Bódy Gábor: *Kutya éji dala* című filmjében. A nyolcvanas évek elején ez szinte betiltott film volt. Bódy Gábor álpapot játszik a filmben, mintegy megálmodja, eljátsza a vágyaiban szereplő szerető atyát. Sok vallástalan fiatal falán találkoztam e film plakátjával: Jézus Szíve képe előtt a szószéken áll Bódy Gábor, és beszél szerető, könyörületes tekintettel. A film egy másik jelenete üzenet számunkra, zseniális előrejelzése a mának. A könyörületes pap tolja minden nap a tolószékben ülő, magatehetetlen párttitkárt. Vigasztalja az illúzióvesztett, marxizmus gyakorlatából végleg kiábrándult embert.

Az én generációmbeliek mindannyian tanultunk az iskolában József Attila és Gyömrői Edit kapcsolatáról. Gyömrői Edit pszichoanalizálta József Attilát, de megijedt attól a végtelen szeretettől, ami a terápia során reá vetült, és megszakította a kezelést. Végül — ahogy sokan értelmezik — ez hajszolta öngyilkosságba József Attilát.

Nem lehet kinyitni és Istenhez nem vezetni valakit, otthagyni. E vázlatos gondolatmenet mutatja, hogy nem veszélytelen a pap és a tőle lelki segítséget kérő kapcsolata. De talán még veszélyesebb elmenni a tőlünk segítséget váró, szenvedő ember mellett, mert egyszer ezt számon kéri tőlünk. „Amit egynek tettetek a legkisebbek közül, azt nekem tettétek.”

* * *

Szerkesztőségünk mindenekelőtt azokkal a kéziratokkal foglalkozik, melyeket a közreműködő szerzők felkérésre írnak. Az önként jelentkezőktől kérjük, hogy tervezett írásaikat, illetőleg azok vázlatát a jelzett határidők előtt ÖT HÓNAPPAL szíveskedjenek a szerkesztőségbe eljuttatni.

* * *

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

Paul Josef Cordes püspök

A MEGÚJULÁS ÚTJA EGY ÚJJÁSZÜLETŐ EGYHÁZBAN

Európa és a világ politikai rendje 1989-ben megváltozott. Magyarországon is megszületett a nyílt társadalom. A változás óriási új lehetőségekkel jár. Megvalósításuk a magyar egyház feladata. Érdemes azonban figyelembe venni a világegyház tapasztalatait. Ebben a szellemben vázolom fel a lelkipásztorkodás és a világiak apostolkodásainak jelen körülményeket jellemző néhány sajátosságát.

1. A világiak apostolkodása struktúráinak kialakítása

A kiindulópont egy szociológiai felismerés. Vitathatatlan, hogy hivatalának ellátásához az egyháznak szüksége van intézményi természetére. Emiatt legfeljebb javíthatatlan és forradalmár-lelkű újítók háborognak. Megfordítva viszont, a mindennapok lelkipásztori gyakorlatában, a hierarchia tagjai gyakran a csoportok és mozgalmak megjelenésétől, azaz a világiak közösségi életének és szerepének intézményesülésétől félnek, a hivatalviselők hatalmának csökkenésére gondolnak s talán arra, hogy a demokratizálódás nem lenne katolikus. Pedig számos érv szól amellett, hogy a világiak szervezett, rendezett, közösségi és intézményes módon vegyenek részt az egyház életében.

— Az egyháznak ébren kell tartania a küldetését bizonyító hitbéli tudást — alkalmassá a világiak közösségeinek életre hívása és fenntartása útján. Az egyház feladata, hogy ezeket a közösségeket megfelelő módon láthatóvá tegye és igazolja, hogy a nyilvánosság előtt is elfogadottak legyenek.

— Az Istenhez vezető út ugyan egyéni szabad döntést követel, mégis a keresztyének közösségei, csoportjai és mozgalmi a hívő számára, keresztyén útja megtalálásához és megőrzéséhez szociológiai értelemben — nélkülözhetetlen támogatást nyújtanak.

— Az egyházi intézmény értelmét különösképpen a liturgia, az istentisztelet és a nyilvános ünnepek ünneplése teszi láthatóvá és közvetíti az egyén és a társadalom számára. Elvész az egyház értelme, ha a liturgia személytelenné válik, s ha elkopik az ünneplés közösségi jellege.

— A világiak, mint az egyház tagjai megbízást kaptak, hogy a társadalomban saját személyükön, társadalmi szerepükön és közösségükön át tegyenek tanúságot az egyház értelméről. A személyes döntésen és demokrácián alapuló nyílt társadalom viszonyai különösképpen azt követelik, hogy egyénenként és közösségeik által vállaljanak felelősséget és hassanak a politikára és a gazdasági életre.

A Világiak apostolkodásáról szóló dekrétum így ír: „Krisztus hívei különféle körülmények között egyénenként hivatottak apostoli küldetésük megvalósítására. Azt azonban gondolják meg, hogy az ember társas lény, és Istennek úgy tetszett, hogy a Krisztusban hívőket Isten népévé egyesíti (1Pt 2,5-10)... A közösségben végzett apostolkodás tehát a hívek mind emberi, mind keresztyén igényeinek jól megfelel.” (Apostolicam actuositatem 18.)

Persze az is veszélyekkel jár, ha a közösségi keresztyénység vagy a lelkiségi mozgalom társadalmi mozgalommá, testületté, szövetséggé alakul. Erre sok példa akad az európai katolicizmusban. Vallásos elköteleződésük elhalványul, tevékenységükben egyre inkább pusztán humánus szempontokra hivatkoznak. A keresztyén társaságok önbecsapássá

válhatnak, ha nem azt hirdetik és tanusítják, hogy Krisztus halála és feltámadása váltott meg minket.

2. Az egyház minden tagjának missziós felelőssége van.

A katolikus hagyományokban megszokott az apostolkodás fajtáinak megkülönböztetése. A Katolikus Akció, a II. Vatikáni zsinat (LG 31., GS 43.), s a zsinat utáni dokumentumok azt hangsúlyozzák, hogy a világiak sajátos hivatása a világi tevékenység. A felelősség ilyen súlyozását azonban semmiképpen sem szabad úgy értelmezni, hogy „a világiaknak a világban, a papoknak a sekrestyében a helye.” „Az egyház a mai világban” rendelkezés nyomatékosan elutasítja a kizáró értelmezést. Amikor az egyház küldetéséről van szó egyébként sem helyes alternatívákban gondolkodni. Hiszen, egyfelől a világi hívő nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy keresztségéből következően tanúságtételre hivatott. Másfelől a hivatali illetékességhez ragaszkodás hatalomvágyat jelez, s nem Isten Lelke követését, aki „ott fű, ahol akar.”

A „Christifideles Laici” kezdetű apostoli buzdítás mindenekelőtt az egyház egészének a küldetését és a világiaknak az egyházon belüli szolgálatra is szóló megbízását hangsúlyozza. Jellemző annak a résznek a címe, amely a világiaknak az egyház küldetéséért való társfelelősségről szól: Jézus parancsa: „Menjetek... és hirdessétek az evangéliumot!” Itt a következőket olvashatjuk: „Nem csak a világ helyzete, hanem az egyház különböző területeinek helyzete is feltétlenül sürget, hogy Krisztusnak ezt a szavát még közvetlenebbül és még nagylelkűbben kövessék. Minden tanítvány személyes meghívást kap. Senki sem kerülheti el, hogy személyesen válaszoljon. Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot. (1Kor 9,16)”

Tehát az egyház minden tagja részese az egyház küldetésének. A gyakorlatban ez a küldetés nem osztható egyértelmű darabokra: a világ a világiaknak — az egyház pedig a felszentelteknek. Ez a küldetés nem mérhető szociológiai kategóriákkal, hanem a Lélek erejével, ami a küldetésben és apostolkodásban, a hit, remény és szeretet növekedésében és abban a készségben realizálódik, hogy részt vegyünk Krisztus megváltó művében. A hit hirdetésére való megbízatás az Újszövetség szerint a keresztség és a keresztyéni lét szükségszerű velejárója. De a II. Vatikáni zsinat kellett ahhoz, hogy ezt az összefüggést újra felfedezzük.

E bevezető gondolatok után engedjessék meg három megjegyzés az egyház belső szerkezetének értelmezéséhez. Mindhárom arra épül, hogy az egyházi cselekvés legitimitációját az Istenre irányultság adja — amint Szent Márk evangéliumában Jézus mondja: „Aki teljesíti az Isten akaratát, az az én testvérem és anyám.” (Mk 3,35)

a) Hivatali szemlélet helyett krisztusközpontúság

Hivatalviselők körében ma sem ritka, hogy a hivatalt jogi kategóriává csonkítják. Az a fontos számukra, hogy az egyházi hivatalnak egyértelmű, el nem téveszthető keretei legyenek, mindenk előtt abból következően, hogy a hivatalviselők egy sajátos réteg tagjai. Elkülönülnek az egyház tagjaitól. Különleges hatalommal rendelkeznek. Ők az egyház „vezetői”. A hívő nép engedelmeskedni tartozik nekik. Ennek a különleges státusznak részletekbe menő jogi körülírása állítólag az „isteni rend” része. S ha egyszer egy szerzetesnővér lép a szószékre vagy világi hívő áldoztat, egy világ omlik bennük össze.

Könnyen elképzelhető, hogy az ilyen önértelmezés miképpen befolyásolja a felszenteltek és a világiak mindennapi kapcsolatait. Ennek az elképzelésnek az a legnagyobb hiányossága, hogy a hivatalviselőt valamiféle vezetői testület tagjának tartja, aki magától értetődő és tőle elválaszthatatlan előjogokkal rendelkezik. A papi hivatás ilymódon feloldódik a pap személyében — elfeledve, hogy Krisztus az egyedüli főpap. Elhomályosul a Krisztusra irányultság. A pap, akinek valójában Krisztus üdvözítő művét kellene megjelenítenie, lassacskán önmagát tartja az üdvösség hozójának.

Szent Ágoston teljesen másképpen ábrázolja a hivatalt. Számára a hivatalviselőt jellemző sajátosság azonos a szolgáléval. Nincsen „teljes hatalma”, hiszen az Krisztusé. Szent Ágoston a „közvetítő” megnevezést is elutasítja. Ehelyett azt akarja elérni, higy-

jünk abban, hogy amikor a hivatalviselő szentségi cselekményeket végez, vagy kimondja az értelmező szavakat — az egyházi szolgálatban maga Krisztus működik. A hívő számára így maga az Úr marad a remény alapja és középpontja.

b) Az ordo, mint a funkcionális gondolkodás határa.

Nyilvánvaló, hogy az egyházban való szolgálatot funkcionálisan kell megközelíteni. Erre maga a II. Vatikáni zsinat jogosít fel, amikor az egyház tevékenységi területét, a tanítást, a megszentelést és a vezetést kiemeli és teológiaiilag vizsgálja. A korszerű lelkipásztori képzés ezért törekszik arra, hogy elmélyítse a tárgyi és szakmai tudást. És ezért van szükség a lelkipásztorkodásban feladatonként különböző szakemberekre: hitoktatókra, lelkipásztori segédezőkre, egyházközségi szervezőkre, stb. Nagy tere van a világiak sokféle szolgálatának. Nem terheli őket a hivatalviselők „mindenes”-kötelezettsége. Tevékenységük szakmai feltételeit többnyire alaposan elsajátították. Szakmai illetékességüknek mégis határai vannak. Ennek az illetékességnek sohasem lehet nagyobb súlya, mint az Isten Lelkével való felszerelkezésnek, ami a felszenteléssel jár. A funkcionális megközelítést korlátozni kell, sőt talán el is kell vetni, ha összeütközik a hitbeli megközelítéssel. Az egyház üdvözítő szolgálatára rászorul ugyan a lelkipásztori tudásra és az emberi teljesítményre, de még inkább arra a segítségre, amit kegyelemnek nevezünk. Ezért az egyház bárminemű teológiaiilag megalapozott szolgálati szerkezetét az ordo, azaz az egyházirend szentségéből kiindulva kell kibontani s ezt a szentséget mindig tájékozódási pontnak kell tartani. A világiak szolgálati az ordóhoz való viszonylatukból nyerik helyiértéküket. (S talán mondani sem kell, hogy az egyházban ezen a téren is szükség van szemléletformálásra.)

c) Parlamentarizmus helyett „communio”.

A zsinat utat nyitott annak, hogy az egyházi felelősségben és a vezetői feladatokban az egyház minden tagja részesedjen. Gyakorlati okokból ez a részesedés az áttekinthető választott vagy kinevezett testületekre korlátozódik. Így születtek az egyházon belüli struktúrák minden szintjén a „tanácsok”, „tanácsadó testületek”. Ezeknek az intézményeknek a léte a kívülről számára gyakran azt sugallja, hogy az abszolutista rendszert az egyházban demokrácia váltotta volna fel. Mintha újraosztották volna a hatalmat. Mintha az egyházat ezután a parlamenti demokráciának megfelelően kellene irányítani.

Az minden vitán felül áll, hogy az összes híveknek az egyházért való felelősségére történő (újbóli) ráébredése nagy mértékben megnövelte a kereszténység és az egyház iránti érdeklődést. A zsinat, tökéletesen az evangélium szellemében, betemette az egyedül illetékes egyházi vezetés és a passzivitásra ítélt „nyáj” közötti szakadékot. Mégis, el kell utasítani azt az elképzelést, hogy az egyházi felelősségben való részesedés modellje a parlament lenne. Ez a nézet megfelelkezik arról a radikálisan más elvről, ami az egyház történelmi útját irányítja, és amire az egyháznak ígérete van a világ végezetéig, amely a Szentlélek ereje.

Isten Lelke sokféleképpen fejeződik ki minden megkeresztelt szavában. Minden keresztény befogadja és jogot nyer a szólásra. A felelősnek az egyházban ezért az a feladatuk, hogy mindenkire hallgassanak, és saját hangulataikkal és merevségükkel ne akadályozzák a Lélek működését. Arra is van bibliai példaképünk, hogy valaki szemtől-szembe ellenáll egy felelősnek (Gal 2). De Isten Lelke nem az Ót veszedések útján provokáló frakciók lelke. Módszere nem az egyszerű többség és nem a szavazás. Nem a tömegkommunikációt használja, hogy valakit túlharsogjon. Nem veszi igénybe politikai klikkeket, hogy így befolyásolja a közvéleményt; híveit nem agitációval szerzi; nem gyakorol nyilvános nyomást valamilyen döntés kikényszerítésére. Azok kapják ajándékba, akik „ugyanazon a helyen mindnyájan együtt” imádkoznak (ApCsel 2,1). Megőrzi a közösséget egységben, hogy „a sok hívő mind egy szív, egy lélek” (ApCsel 4,32) legyen, Krisztus közösségét az egység jellemzi, a megoszlások és az ellenzéki csoportok azt mutatják, hogy a legmélyén egy közösség nem Krisztusból él (1Kor 1,10-15).

A sokféleséget újra és újra minél szebben hangzó harmóniába kell foglalni. Minél egységesebb a vélemények formálódása, annál valószínűbb, hogy Isten szelleme működik.

Az egyházra jellemző belső forma nem a parlamentarizmus, hanem a *communio*. A parlamentarizmus és a *communio* ideáljához igazodó egyházi élet közötti eltérés félreismerhetetlen. A politika célorientált és a hasznossághoz igazodik. A politika lényegéhez hozzátartozik „a hatalomból való részesedésre vagy a hatalomelosztás befolyásolására törekvés” (Max Weber). A keresztények ezzel szemben nem döntéshozatalra, vagy cselekvésre gyűlnek össze. A keresztység által már egységben vannak, mielőtt cselekvésbe kezdenének; összegyűlnek, hogy megünnepeljék az Eucharisziát — ami ősi keresztény tanúság szerint a keresztény közösség jele, sőt valódi oka. A vértanú püspök, Antiochiai Szent Ignác így ír a filadelfiaiaknak: „Szorgosan használjátok az Eucharisziát. Mert csak egy az Úr Jézus Krisztus teste. És csak egy vérenek az egységért való itala; csak egy oltár van, mint ahogyan csak egy püspök, papjaival és diakónusaival, rabszolgatársaival való egységben, azért, hogy mindazt, amit tesznek, Istennek megfelelően tegyék.”

3. Az új keresztény közösségek apostoli ereje

Vessünk végül egy gyors pillantást a világiak egyházi elköteleződésének jelenkori fejlődésére. Robbanásszerűen jelentek meg az apostoli lelkületű közösségek és mozgalmak. Lankadó hitű országokban növekednek és ébresztik tagjaikban az evangelizáció vágyát. Ahol egyébként az egyházzal és vezetőivel szembeni követelőzés szelleme él, békét és örömet hoznak és felkészítenek az egyházi küldetésre. A katolikus élet megosztottá válása közepette megélik a hit átfogó egységét. És Isten papi és egyéb hivatásokkal áldja meg őket, amikor mindenütt a papi és szerzetesi utánpótlás hiánya nyomaszt.

Igazán nem csoda, ha Szentatyánk újra és újra kifejezi bizalmát ezek iránt a csoportok iránt és beléjük vetett reményét és hogy felszólítja a főpásztorokat, hogy adjanak teret a lelkeségi mozgalmak és a kisközösségek tevékenységének. 1991 tavaszán, a Lelkeségi Mozgalmak III. Konferenciájához intézett kézzel írt üzenetében II. János Pál pápa a minden megkereszteltre vonatkozó kötelességről szövegezte, hogy tanúságot kell tenni a keresztény reményről. Majd így folytatta: „Ebben az értelemben mondhatjuk, hogy az egyház élete számára a lelkeségi mozgalmak — a hierarchiával együtt — lényegileg szükségesek (coessenzialità). Mint Péter Kafarnaumban, ma minden embernek tudnia kell teljes tudatossággal és személyesen válaszolni Krisztusnak: 'Tiéd az örök életet adó tanítás!' (Jn 6,68). Évszázadok során elkötelezett keresztények különféle csoportjai tettek szert meggyőződött és meggyőző módon erre a tapasztalatra, amikor tanúságot tettek Krisztusról. Ez, a lelkeségi mozgalmak legmélyebb természetéhez tartozó tulajdonság érteti meg, hogy milyen jelentősége van annak, hogy a mozgalmak is részesek a napjainkban Európában és a világban megfogalmazódó történelmi kihívásnak.” (Pozsony, Szlovákia, 1991. március 24.)

Nagysúlyú mondatok, amelyeket mindnyájunknak figyelembe kell venni és értelmezni kell. Itt ezt közvetett módon teszem, amennyiben megnevezem az ebben az új egyházi létformában sejlő apostoli erő néhány okát.

a) A mindennapokban érvényesülő megbízhatóság és hűség a teherbíró emberi kapcsolatokhoz ugyanúgy hozzátartozik, mint az igazi istenkapcsolathoz. A megszokás biztonsága azonban mélyebb tartalmat nyer, amikor Istenünk a keresztény mindennapok meghitt ösztönzésein túl „ebben a világban” váratlanul jelenléte és cselekvése jeleit mutatja. Aki Isten fájdalmasan megtapasztalt hallgatásából Isten távollétére következtetett, meglepetve fedezi fel: ha kitárulkozunk számára, a Szentlélek által új életet ébreszt. Új evangéliumi öröm támad, új készség a kölcsönös segítségére és az egyház és az emberek szolgálatára. A másokért, mindenkiért való felelősségvállalás és a sokféleségben érvényesülő egység a keresőket és a távolállókát ráébreszti: „Valóban köztetek az Isten!” (1Kor 14,25)

b) Isten közellétének bizonyossága különösen jelentős, ha a sokféle egyházkritika tapasztalatára gondolunk, valamint az egyház tagjaiban és az emberiség egészében az élet értelmére és az emberi hivatásra vonatkozó kérdésekre. Tökéletesen nyilvánvaló, hogy a különféle lelkeségi kezdeményezések olyan hidakat építenek, amelyek át tudják hidalni Jézus üdvözítő tettei és napjaink mindenféle üdvösség hiánya közötti időbeli szakadékot.

megélt hit konkrét, jellegzetes kifejeződésekével és a keresztény gyakorlat figyelemfel-

keltő formáival a hívő élet folytatásához időszerű segítséget nyújtanak. A kinyilatkoztatás vonzóvá válik és újra cselekvésre ösztönöz. A lelkeségi megújulásoknak köszönhetően az evangélium a gyakorlatban is fiatal marad, az Úrral való személyes találkozáshoz és Krisztus követéséhez az Atyának való önátadáshoz vezet.

c) Isten közelsége tanújának nincsen más választása mint hogy kimerészkedjen a világba s kitegye magát a világ hatalmának. Mindenek előtt azért, mert Jézus üzenete azt követeli, hogy „hirdessétek a háztetőkről” (Mt 10,27); nem magánépülésre kaptuk. S a hangos hirdetés kényszere annál erősebb, minél jobban hajlja az embert a hit igazsága: „Jaj nekem, ha nem hirdetem az evangéliumot” (1Kor 9,16).

A lelkeségi mozgalmaknak nem ritkán igaztalanul róják fel, hogy elszigetelődnek, hogy apostoli indíttatásuk sterillé válik. Bizonyítható, hogy a zsinat ideje óta mindenféle előkészítették a talajt Isten igéjének magja számára. Mivel — lélekkel telt személyek, vagy üdvös élmények hatására — felismerték, hogy az Evangélium egy szava az a jelző, ami lehetővé tesz egy új, eddig ismeretlen országba való belépést, s amelyről semmiképpen sem hallgathatnak (ApCsel 4,20). Ez az elköteleződés a társadalmi igazságosságért és a békéért való állásfoglaláshoz vezet — noha az ezekhez a célokhoz vezető utat a szív megtérésében keresik. Nem hiányoznak tehát a társadalom és az állam megújulásához hozzájáruló lépések. A mozgalmak és közösségek kezdeményezéseiről és terveiről szóló beszámolók minden esetre legkevésbé sem olyan életidegennek mutatják őket, mint amilyen — gyakran — a híruk.

d) A részegyházak minden lelki közösséget kötelezi az egyház és a társadalom szolgálata. A lelki sajátosság sem a mozgalmakat, sem az egyéneket nem menti fel az egyházközség és egyéb egyházi csoportok iránti felelősségük alól. Ezért az a feladatunk, hogy a keresztyén küldetés „helyben” történő megvalósításának útjait megmutassuk. Nem lehet lemondani a mozgalmak tagjai és a kijelölt pásztorok közötti bizalomról és az egymásra utaltság tudatáról. Csak ha ez a feltétel teljesül, akkor sikerül felismerni az egyházközség szolgálatához szükséges lelki értékeket és erőket. A mozgalmak tagjai felkínálják szolgálatukat különféle lelkipásztori feladatokra: gyermekek, fiatalok és felnőttek hitoktatására, a többi hívők lelki ösztönzésére, az istentisztelet alakítására, a hivatásपोल्लásra, társadalmi szükséghelyzetek megoldására, emberi és szociális problémák kezelésére. Mindezzel tanubizonyosságot tesznek arról, „mit mond a Lélek az egyházaknak (az egyes egyházközségeknek)” (Jel 2,7 stb.)

(Az 1992. évi Országos Teológiai — Lelkipásztori Napokon az Országos Lelkipásztori Intézetben 1992. január 26-án elhangzott előadás kissé rövidített szövege.)

Gyulay Endre megyéspüspök

HOGYAN SZERVEZZÜK AZ EGYHÁZMEGYE MEGÚJULÁSÁT?

A szerző ezen a címen tartott előadást az Országos Lelkipásztori Intézet által szervezett 1992. évi januári „Országos Teológiai Napok” alkalmából. Az egyórás beszámoló szövege közlése természetesen messze meghaladná folyóiratunk erősen korlátozott kereteit. Az egyházmegyei zsinati tervekkel kiegészített beszámoló tartalmát és szellemét azonban példamutatónak látjuk annak szemléltetésére, hogy miként lehet egy — még hazai viszonyokhoz mérve is mostoha körülmények között működő — egyházmegyét zsinati szellemben megújítani. Így tehát az alábbiakban még akkor is megkíséreljük az előadás

tartalmát röviden összefoglalni, ha tudjuk, hogy a zsugorított szövegben nem érvényesülhet Gyulay Endre püspök átfogó koncepciója.

A II. Vatikáni zsinat egyházképe: hegyreépült város; világító mécses, amelyet nem a véka alá rejtene; háló, amelyik gyűjtöget... Vonatkozik ez nemcsak a nagy egyházra, hanem a helyi egyházra, mint egyházmegyére, mint egyházközségre, mint család egyházra is. Annak, hogy ezt az egyházképet egy-egy egyházmegyében apostolságra vagy — az új fogalom szerint — „újraevangelizálás”-ra lefordítsuk, első látásra három fontos, egymást kölcsönösen támogatni hivatott lehetőség van:

- embertársaink — különösen a fiatalok — megszólítása,
- az egyházközségi képviselőtestületek életrekelése,
- egyházmegyei zsinat.

Embertársunk megszólítása

Körleveleimben lelkipásztori irányelveket próbálok nyújtani. Ezeket vagy megfogadják vagy nem, hiszen a tanácsokkal, sőt esetleg parancsokkal szemben ma mindenki érzékeny. Úgy vélem tehát, hogy napjainkban püspöki körlevél csak korlátozott lehetőségű. A megújuláshoz személytől személyig történő pasztorálás szükséges.

Egy kereszténységét valló és élő hívő — nemcsak pap — közeledhet valakihez, aki a kereszténységben lecsúszott vagy a negyven év alatt, keresztisége óta nem is kapott keresztény nevelést. Közeledjünk tehát ahhoz, aki akár csak egy kissé is érdeklődik, akinek feltűnik életformánk. Éreztesük, hogy magunk komolyan vesszük az ő keresését. Később az örök üdvösség problémájához, Krisztus ismeretéhez is eljuthatunk.

E területen rendkívül nagy fontosságú az *ifjúság megszólításának* ügye, ezért ezzel érdemes kissé bővebben foglalkozni.

Szegeden a háború előtt fellendülőben volt a katolikus ifjúsági élet; ebből a kommunista korszak első — igen kemény — szakaszában legföljebb egy-egy énekhar vagy hit-tancsoport maradt. Az államhatalom különösen az egyetemről igyekezett a vallást távol tartani. A megújulást mintegy 10 évvel ezelőtt egy jó papi közösség, s egy bátor világi közösség összefogása indította el. Így jött létre közösen gondolkodó fiatalokból a „Coordinated Team (CT = Összehangolt Csoport). A CT nem volt közösség; szándéka az volt, hogy a plébániai csoportok és a nem plébániai alapon létrejött közösségek életét egybehangolja. A CT-tagok aktív emberek, nem bólogató Jánosok voltak és saját csoportjuk bizalmát élvezték. A CT azóta is működik, havonta van összejövetelük, ahol megpróbálnak irányt adni a szegedi és Szeged környéki közösségek számára; ennek nyomán kialakult egy gyümölcsöző pasztorációs modell. Szegeden kb. 5.000 (különböző helyekről érkezett) egyetemista van, akiknek evangelizációja később messze kisugárzó eredménnyel járhat.

Létrejött a Dóm alatti „Szent Imre Ifjúsági Klub”, melynek életét az ifjúság maga irányítja. Itt egyebek között tánciskola és művészi irányú filmklub is működik, mely még a nem hívő érdeklődőket is odavonzza.

1990. május 5-én „Ifjúsági Zsinat” volt, ahol a fiatalok nagyon komoly javaslatokat hoztak és záródokumentumot fogalmaztak meg. E valóban zsinati szellemű dokumentum 19 megállapítást tesz. Egy jellemző kis részlet a dokumentumból: „...Különösen törekednünk kell olyan értékek megvalósítására mint a szeretet, a tolerancia, a szolidaritás, a becsület, stabil családi élet, szakmai igényesség. Újra át kell gondolnunk a családi szerepeket, könnyíteni kell a nőkre háruló terheken. Az emberi méltóság biztosításának anyagi feltételei is vannak. Nem szabad azonban átvinnünk azt a mértéktelen anyagias szemléletet, ami a társadalomban uralkodik...”

1990-ben megalakult a Katolikus Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete („KEFE”). Jelen vannak a tanintézetekben, s bemutatják a világnak — korosztályuknak — a katolikus tanítást. Jelen vannak az egyházban, s a zsinati folyamat kiterjesztésére ösztönöznek. Jelen vannak a világban s véleményük van a társadalmi kérdésekről az egyház társadalmi tanításának tükrében. A KEFE — természetesen — a magyar katolikus egyház többi ifjúsági mozgalomával is együttműködik, s nagy súlyt helyez a szakmai önképzésre. A KEFE két tagja az Egyetem hallgatói önkormányzatában képviseli a keresztény gondolkodást.

Szeged mellett olyan *lelki központ* létesült, ahova esetenként el lehet vonulni. Itt lelkigyakorlatok, hétvégék vannak fiatalok, csoportok számára. Külső irányítás nem szükséges, már maguk szervezik. 1991-ben a húsvéti szent napokat 30 fiatal ott töltötte. Ez a ház ma már kicsinek bizonyult, s ezért megvásároltak egy régi tanyai iskolát; ez a domaszéki új lelki centrum egyben kapocs Szeged és a vidék között. A vidék megnyerése érdekében egyébként 10-12 ember összefogott. Az egyházmegyét — mely a keleti országrészben messze északra nyúlik — hat részre osztották, s egy-egy csoport egy-egy körzetbe kéthavonta jár ki. Ott megismerkednek a fiatalokkal (tapasztalat szerint „fiatalok”-on sokszor gyermekek is értenődök). Összegyűjtik azok nevét és címét, akik alkalmasak, s az ilyenek rendszeresen kapnak meghívást, tájékoztatást. Így talán a vidék is megmozgatható, felelészthető lesz.

Gondolkodásunk terjesztése egy szegedi *ifjúsági lapban* történik, melynek címe a mozgósító erejű „Gyerünk!” Minden közös szentmise alkalmával jelenik meg, a fiatalok szerkesztik és írják. A *városi tévé* kiképzett a katolikus fiatalokból egy olyan stábot, mely a kéthetenkénti „Lélektől lélelig” műsort készíti.

Minden hónapban van kifejezetten fiataloknak szóló szentmise, amelyen a hívek könyörgési részét, az énekeket maguk a fiatalok alakítják ki. Évenként Gellért-nap tájkán az egyházmegyei ifjúsági összefogó, lelki nap van, ahol előadásokkal, csoportbeszélésekkel és közös szentmisével egyházmegyei szinten mélyülnek el az egymásratalálás tudatában még akkor is, ha egy-egy egyházközségből csak néhányan vannak jelen. (Ne feledjük, az egyházmegye vallásilag kiszikkadt területén a katolikus egyház kisebbségben van.) Ez az összefogó amolyan kicsinyített Nagymaros vagy nagyobbított Hajós.

Az egyházközségi képviselőtestületek életrekelte

Az egyházközségi képviselőtestületek ma nagyjából életteleneknek mondhatók. Sűrűs és fontos feladat a testületeknek megújítása. Ez a munka az egyházmegyében megindult. Az eredmény vegyes. Egy kisebb hányada a papságnak ezt a püspöki szándékot komolyan veszi: megújítja a testületet, formába önti, felelős embereket állít...

Sokan viszont abban látják a dolog lényegét, hogy ha már elindult például a karitás, akkor legyen valaki, aki legalább az öregeket látogatja. Van olyan pap is, aki azt mondja: öreg vagyok én már, hagyjanak békén, majd csak eléldegélek valahogy, amíg a halálom el nem jön.

Előkészület az egyházmegyei zsinatra

Az előbbieken folyamán már kitűnt, hogy intézkedésekkel távolról sem oldható meg minden probléma, — sőt, szinte semmi. Kell tehát valami, ami megmozgat sokmindenkit és sokmindent. Úgy vélem, ez lenne az egyházmegyei zsinat.

A zsinat olyan legyen, hogy mozduljon meg minden és mindenki, aki hozzánk tartozónak érzi magát vagy akit csak elérni és vonzani tudunk. Az első lépést már megtettük: vélemények bekérése papoktól, világi hívektől, intézményektől, szerzetesektől. Melyek azok a kérdések az egyházmegyén, illetőleg az egyházon belül, melyeket meg kellene beszélni, s esetleg döntést hozni? A kérdésre az első válasz egy újabb kérdés volt: „Püspök atya mire gondolt?” Erre a válasz: „Semmire, azaz mindenre!” Egy püspök kívánsága ugyanis az lehet: mindenki azt hozza, ami saját lelkében él, ami saját problémája. Itt mégis felvetnék néhány kérdést, melyek a püspököt foglalkoztatják. Kezdjük mindjárt a *papság szentség-kiszolgáltató* tevékenységével.

Kit kereszteljünk meg? Minden gyereket! — No, és ha a szülők nincsenek megesküdve?... és ha a szülők nem vallásosak?... Hátha csak a nagymama... és hátha a keresztszülő ilyen vagy olyan?... Minden plébánia másként dönt. Van, aki szinte senkit nem keresztel meg, van aki a szomszédból átjövőt is megkereszteli, kétszer... Minden változat elképzelhető. *Egységes gyakorlatra* és az oktatások anyagának, módszerének megszabására van tehát szükség. Van, aki három perc alatt elmondja a keresztség lényegét, van, aki ehelyett a keresztségi szertartást ismerteti.

Hogyan áll a keresztesény nevelés kérdése? Jegyesoktatás alkalmával ugyan szó esik erről, de akkor a jegyesek inkább egymással vannak elfoglalva. Kiket kellene a jegyesoktatásba segítségként bevonni? Talán a tapasztalt, gyakorló szülőket.

Nem könnyebb a kérdés a — hála a jó Istennek — ma egyre gyakoribb *felnőtt-keresztesélnél*. Meddig tartson a képzés? Van-e egyáltalán, s ha igen, akkor mi az anyaga? Az első keresztesény idején a képzéssel kapcsolatban gyakorlatot is végeztek mire a kereszteselésig, s méginkább az Eucharisztiaig eljutottak. É kérdést végig kell gondolni! Az erre vonatkozó hivatalos előírást egyébként mindmáig nem fordították le magyarra...

És a bérmálás? Előírtam, hogy minden bérmálkozó legalább hatodikos legyen. Ezzel szemben mégis van olyan község, ahol már második korában mindenkit megbérmáltak, „hadd essen túl rajta!” És kit bérmáljunk, hogy felnött keresztesénné váljon? Aki tud válaszolni 99 vagy 100 kérdésre? Egyáltalán bizonyos-e, hogy ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásától függ a nagykorú keresztesénység?

A bűnbánat szentségét újra meg kell szeretetni az emberekkel. Azonban ehhez az kell, hogy legyen idő a gyóntatásra, mert ha ide megyek, oda megyek, „most misézek, nincs itt az ideje” — akkor mikor jöjjön a „szerencsétlen”? Nem kellene-e nagyon komolyan hangsúlyozni a lelki vezetést? Nemcsak azokat a „csipkés lelkűeket” kell vezetni, akiket már úgysem lehet segíteni, hanem azoktól is számonkérni, hogy milyen feladatot kapott legutóbbi gyóntásában (bárkinél is gyónt), akik erre nagyon is rászorulnak... Azután: *közösségi bűnbánatok szervezése* (szeretném hozzátenni: nem közösségi feloldozással).

Fontos kérdés a **házasság szentsége!** Meghirdettem, hogy minden városban bizonyos időnként *jegyeskurzust* kell tartani. X városban meg is tartották, s voltak is az egyiken hárman, a másikon már csak ketten (ti. egy pár); ez is megoldás. A parancsnak eleget tettek, s ezt jelentették... Szegeden van egy plébánia, ahol ha jegyespár jelentkezik, s ha a plébános éppen otthon van, a jegyesoktatás is megtörténik, s legalább 10 percig tart. De van olyan hely, ahol nemcsak a kurzusokon, de a jegyesoktatásnál is orvos és többgyermekes családok működnek közre. Ekkor kell tisztázni olyan problémákat, mint a házastársak egysége, a házasság felbonthatatlansága, az abortusz, a családtervezés, a természetes fogamzásgátlás, a több gyermek nagyszerűsége. Mindezek kellene a keresztesény házassághoz!

A nagyjából egyidejűleg keletkező **új családokat** egy-egy *közösségbe* lehet összefogni, mint ahogy például Franciaországban szokás. Közelítőleg egyidőben születnek a gyerekek, azonos jellegűek a problémák is. Tehát valódi életképes közösségek keletkezhetnek.

Beszéljünk még a **karitásról és a betegek szentségéről**. Hol vagyunk attól, hogy utcabizalmiak vagy olyan képviselőink legyenek, akikre az öregek és betegek ügyét rá lehet bízni! Célszerű lenne a templomban feladott betegek szentségének nyilvántartása, mert van, aki egyetlen templomban sem akar egy ilyen lehetőséget „kihagyni”.

Nagyfontosságú témakör a **papi hivatások** elősegítése. Figyelés, meghívás, segítés... a szemináriumokkal kapcsolatban dolgaink, gondjaink, nehézségeink a hívek és a papok részéről. Törődni kell a plébániának és a hitoktatóknak a **hivatásgondozással** is. A ministránsok, a lelkigyakorlatok, anyagi és tanulmányi segítés mind céltudatos átgondolást igényel.

Egyre nyomasztóbb probléma a szentmisék száma. Egy-egy pap hétvégenként 6-12 misét is bemutat néha. Ennek az önpusztításnak eredményeként a jövőben a „túlélő” papoknak lassan már 24 szentmisét kellene bemutatniok. Ki kell tehát kötni: Szombaton, vasárnap legfőbb három szentmise! Sokszor ezért sincs idejük gyóntatásra és beteglátogatásra.

A liturgiát változtatás kell tenni! A szentmisét bemutató pap a bűnbánatnál, a följánlásnál és az áldozás utáni hálaadáskor — az előírások betartása mellett — saját egyé-

nisége szerint színesítheti a liturgiát. A szentbeszéd legyen korszerű, odavaló, személyes sérelmekről mentes. A névtelen leveleket ne ott olvassa fel, s ne mutasson rá, ki írta. Ezek, sajnos, megtörtént esetek... Ösztönözzünk a *gyakori szentáldozásra*. A nyomasztó paphiány miatt egyre behatóbban kell foglalkoznunk a *világi hívek* által vezetett hétköznap-i és vasárnapi *igeliturgia* problémájával.

A *papokat érintő* további megbeszélendő kérdések: misestipendiumok, öltözködésünk, viselkedésünk, irodánk, alkalmazottaink, politikai és önkormányzati kapcsolatok, lelki gyakorlat, továbbképzés, vizsgák, rekollekciók, vagyon, végrendelet, fizetések, nyugdíj-segélyek és még sok más hasonló.

Szóljunk még a **világi hívekről**, s közöttük (mégegyszer) a képviselőtestületről. Tagjai? Tisztos öregurak, akik a 40 évet is kibírták, — és az egyház is kibírta őket. Választás kellene, s ez a választás ténylegesen átgondolt legyen! Feladataik: építés, tatarozás, javítás, anyagi ellenőrzés, kezelése; karitász-vezető; liturgia-segítő; szervezési ügyek; öregek, gyermekek és hittanosok felelőse, családi felelősök (az utóbbiak az utcabizalmiakkal tarthatnak kapcsolatot). További feladataik lehetnek: a sajtó, az iskola- és a menekültügyek gondozása. Ez mind a világiak — s papot mentesítő — feladata lehet. Legyenek a hívek a munkahelyükön általános tanúságtevők, hisz ma már ez valóban lehetséges.

Őszinte légkört kell teremteni a *hívek és a lelkipásztor között*; mintkét irányban el kell viselni az esetleges kritikát. *Dialógusra van szükség!* Foglalkozzunk a *felnőtt vallásoktatás* problémáival — nemcsak a levelező-tagozatokkal —, hanem minden plébánia vonatkozásában is.

Katekétákat kell képezni, nevelni és beérlelni. Rokon terület az iskolák, a kollégiumok s azok légkörének kérdése, tanárok, tanítók képzése. Nem szabad megfélemlenünk az egyházközség világi alkalmazottainak problémáiról, az egyházi tulajdonú ingatlanok (templomok, épületek, földek, kertek, temetők) ügyeiről sem.

Végül — de nem utolsó sorban — foglalkozni kell a *keresztény sajtó, a keresztény ökumené gyakorlati kérdéseivel* és át kell gondolni a szektákkal kapcsolatos helyes magatartást.

A felsorolt témák távolról sem hiánytalanok, inkább olyanok, melyeket a püspök lát. Ezekhez járulnak majd az egyházközségektől beérkező ajánlások. A beérkezett anyag rendezésével nem a püspök, hanem az e célra kinevezett zsinati titkár és munkatársai foglalkoznak. A következő munkafázis a szakemberek feladata. Legyen olyan egyházjogász, aki például tudja, hogy legföljebb hány misét szabad mondani, legyen pénzügyi szakember, aki képes az egyházközségi hozzájárulás területén rendet csinálni, stb. E feldolgozás után az anyag az előadókon át megvitatás végett visszakerül a papsághoz és a hívekhez, egy-két közösségbe vagy minden olyan közösségbe, ahol az ügy iránt valamegyes érdeklődés tapasztalható.

Az előkészületi munkát ezután a *megválasztott, ill. meghívott zsinati tagok* folytatják. Ezek fele világi hívő (az egyházközségek küldöttei), fele pedig a papság választott képviselője. Ők együtt tartják az első, a második és a harmadik ülészakot. Elképzelhető, hogy egy-egy ilyen ülészak 30-40 résztvevője (15-20 világi és 15-20 pap) hétfőtől szombatig elvégezheti munkáját. Az ülészak lezajlása után a *határozatok törvényerőre emelése a CIC rendelkezése szerint a megyéspüspök feladata*, hiszen az egyházmegyei zsinat egymagában csupán tanácsadó testület. A püspök a határozattervezeteket átgondolja, püspöktársaival megvitatja, majd pedig dönt. Döntése az egész egyházmegyére nézve mértékadó.

Az ismertett zsinati folyamat sok embert felébreszt, a többi tovább alszik. Akik felébredtek, majd csak fölverik a többieket vagy legalábbis azok egy részét.

A zsinat teljes folyamatát kísérje imádság, ezért minden vasárnapi szentmisén a „hívek könyörgésében” szerepeljen az egyházmegyei zsinat témája. A zsinat nyitónapja ünnep lesz az egyházmegyében ünnepélyes misével, Veni Sancte-val vagy Veni Creator-ral. Mindenki tudjon arról, hogy valami nagy dolog indul, és mindenki kérje a Szentlélek kegyelmét.

A határozatok megvalósítása nem lesz könnyű. Meggyőző munkát kell majd folytatni. A zsinatban nagy lehetőséget látok. Talán nagyon is optimista vagyok, de semmit sem érdemes úgy elkezdenni, ha nem bízunk abban, hogy legalább 15-20 százalékos, de talán még 60-70 százalékos sikerünk is lehet.

Tomka Ferenc

A MAGYAR EGYHÁZ ÉS A LELKIPÁSZTORI TERV

Egység és tervszerűség az egyházban és lelkipásztorkodásban

Napról-napra halljuk a TV-ben a volt szocialista országok mai vezetőinek nyilatkozatait: a legnagyobb baj, hogy országunkban 40 vagy 70 év alatt az emberek elszoktak az egyéni kezdeményezéstől, az összedolgozástól, a tervszerű gondolkodástól. És egyházunk? Vajon az elmúlt 40 év diktatúrája, egyházüldözése alatt nem szokott-e el az összedolgozástól és a tervszerű munkától? Ha egy lábat gipszbe teszünk, ha az izomzat sokáig nem működik, bármilyen automatikus dolog is a járás, hat hét múlva újra meg kell tanulni járni.

— a) *Ami az egységet, az összedolgozást illeti...*

A magyar egyház 40 éven át „gipszben” volt, az összmunka, a koordinált lelkipásztorkodás, egyáltalán az emberi kapcsolatok terén. Sokszor írtak már erről: *Püspökök és papok, papok és papok* közötti élő kapcsolatot a rendőrség nemcsak súlyos megfélemlítésekkel akadályozta, hanem sok szempontból sikerült azt is elérnie, hogy az egymásba vetett bizalom megrendült. És a szerzetesek, a világiak? Nem szükséges ecsetelni, hogy mely okok miatt bénult meg a velük való összmunka is. Így kialakult egy olyan egyház, amelyre a magányos vagy a kifejezett partizán munka volt jellemző. Mindenki ott és úgy dolgozott, ahogy tudott.

Viszont az összmunka, összedolgozási képesség olyan valami, amit tanulni kell, illetve amit el lehet felejteni. Ha 40 éven át — legalábbis országos arányokban — „gipszbe tették” az egyház összmunkára való képességét, ma az egyháznak e téren újra meg kell tanulnia járni.

Az egyház első tulajdonsága, hogy „egy”. Ebből ismerheti meg a világ...! (Jn 17,21). Nem véletlen, hogy a Szentatya a püspökökhöz intézett beszédében először az egység helyreállításáról beszélt: a püspökök egymás közti és a papokkal való egységéről, a papok egymás közti egységéről és a püspökök, papok, szerzetesek, világiak testvéri egységéről szólt.

Mit jelent a gyakorlatban ez az egység? — Feltételez egy alapvető lelki törekvést, de látható valóság is. A Szentatya ezt mondja a püspököknek: „*legyetek látható* őselve és alapja az egységnek”. — Az egység konkrét tettekben az *együttműködésben* nyilvánul meg. „Tudjatok együttműködni!” — mondja a pápa a püspököknek, papoknak, szerzeteseknek és világiaknak. (A püspökökhöz intézett beszéd 5. pont. — A továbbiakban az egyéb jelzés nélkül zárójelbe tett számok, II. János Pálnak, a püspökökhöz intézett beszédének pontjaira utalnak.) Együtt gondolkodni, egymást meghallgatni, dialogizálni, lemondani a saját elképzelésről és közös elképzelést kialakítani, — olyan elvek ezek, amelyekről mi, keresztények sokat prédikálunk, de 40 év után mégis el kell kezdenünk újra begyakorolni ezeket.

A mondottakhoz kapcsolhatjuk *első kérdéseinket*.

— Hogyan tehetünk lépéseket az egyházon belüli egység, a párbeszéd, az összedolgozás irányába?

— Hogyan alakulhatnak ki hatékonyabban az együttműködés és testvéri *párbeszéd szervei*, a különböző bizottságok és tanácsok, egyházközségi-, egyházmegyei-, országos szinten, amelyeket a II. Vatikáni zsinat szorgalmazott? (Talán nem mindenki előtt ismeretes, hogy a Vatikán az előző években úgy értesült, hogy mindezek az országos szervek, tanácsok, bizottságok léteznek nálunk is. Ha valaki utána lapoz a Magyar Katolikus Almanach I. kötetében, többnyire meg is találhatja őket. De mindezeknek nagyobbik része sosem működött. Többeket ismerek, akik az Almanachból értesültek, hogy ők is tagjai egy-egy ilyen bizottságnak, amely azután sohasem ült össze.)

— b) *Ami a tervszerűséget illeti...*

Ahol az ember léteért küzd, ott nincs ideje és energiája hatalmas terveket szőni. Az elmúlt 40 év első felében az egyházi intézmények teljes felszámolásának és az üldözések idején az egyház és a papság szabadon levő tagjai általában örültek, ha menteni tudták, ami menthető volt. Rövidesen kialakult ugyan egy „földalatti egyház”, amely más eszközökkel kezdett dolgozni, s itt folyt bizonyos tervszerű munka. De a földalatti egyház egészére is a *partizán munka* volt a jellemző, hiszen minden igazi összedolgozás és közös tervezés csak növelte volna a közös lebukásnak, illetve az országos összeesküvés vádjának veszélyét.

A mai pedagógia egyik közhelye, hogy a *tervszerűséget, a kreativitást, az alkotóképességet, az újat alkotni tudást, csak folytonos gyakorlattal lehet elsajátítani*. E gyakorlat híján elsatnyulhat bennünk az erre való képesség. Mi pedig tervszerűség terén is gipszben voltunk 40 évig.

Bocsássanak meg, hogy így mondom: számomra megdöbbenő volt, hogy a Szentatya milyen pontossággal és nemcsak teológiai, hanem lélektani és szociológiai szakszerűséggel is szólt egyházunk jelen feladatairól. — Létrehozni az egységet? Hogyan? — Együttműködve — ismétli többször is. Együtt gondolkozva, dolgozva, tervezve. Tehát a kettő, az egység-együttműködés, és a tervszerű munka így összekapcsolódik. A magyar egyház nagy feladata: 1. megtalálni az egyház tagjai közt a *párbeszéd és az egység útját*; 2. s ennek legjobb útja éppen az *együttműködés, az együtt-tervezés. Így jön majd létre* — a pápa elgondolása szerint is — az *egység*: püspökök, papok, szerzetesek, mozgalmak, világiak párbeszéde, együttműködése által. *S így születhet meg* — mondja ismét a pápa — *az országos lelkipásztori terv* (3, 5, 10).

Megváltozott körülöttünk a világ — és új lelkipásztori körülményeket teremtett

40 év alatt „gipszbe téve” elsatnyultak természetes képességeink. Elsősorban az együttműködésre és a szervezett, tervszerű evangelizációs munkára vonatkozóan. De ha egyházunk, lelkipásztorkodásunk helyzetét mérlegeljük, ez csak a probléma egyik oldala. A másik, hogy 40 év alatt megváltozott körülöttünk a világ, s megváltozott egyházunk helyzete is a 40 évvel ezelőttihez képest. Ezért nem elég csupán helyreállítani azt, amit a 40 év elpusztított, hanem fel kell mérnünk, hogy a *megváltozott körülmények között ma mi a teendőnk*.

A Szentatya többszörösen felszólította a magyar egyházat, a püspököket: „El kell fedelnünk a múltat”. „Amikor a hitélet megújítását várjuk, nem kell a letűnt korok iránti nosztalgiába esnünk” (9). „Felejttem, ami mögöttem van, s az előttem lévő után rugaszkodom” — idézte Szent Pált (7). — Világunk gyökeres átalakulását három ténnyel szeretnénk szemléltetni.

— a) *Vége a keresztény társadalomnak*

„Néhány évtizede még olyan társadalom volt Magyarországon, amely a természetes — családi, rokoni, lakóhelyi stb. — kapcsolatok segítségével tudott nevelni, értéket átadni, kereszténységet közvetíteni. A társadalom szinte a bölcsőtől kezdve közvetített egy világlátást, egy kultúrát, s ennek a kultúrájának legalábbis a váza a kereszténységre támaszkodott. S az egyház építhetett erre a vázra. Ennek a modellnek egyszer s mindenkorra vége. A társadalom sokféle részterületre, az ember élete szerepek sokaságára bomlott. Világlátását, meggyőződését mindenkinek egyenként kell kialakítania” (Tomka Miklós).

— b) *A kereszténység kisebbségi helyzetbe került*

A 40-50-es években a magyar népesség 90%-a vallásosnak mondta magát, s 60-70%-a járt rendszeresen templomba; ma e népesség 30%-a mondja, hogy számára valamiképpen irányadóak a kereszténység bizonyos formái, de rendszeres remplomba járó a katolikusoknak csak 10-12%-a. A politikai fordulat után megnőtt ugyan az érdeklődés a tágabb értelemben vett „vallás” iránt, de összességében a népesség egyharmada mégis vallja, hogy ő nem vallásos, egy másik harmada pedig, hogy ő a „maga módján” vallásos. Vagyis tágabb értelemben a katolikusnak keresztelt népességnek csak 30%-a tart

kapcsolatot az egyházzal, pontosabban kb. ez az az arány, amelyik az éjféli misén még részt vesz. (Tomka Miklós: Magyar katolicizmus 1991, Budapest, 1991. 23. stb. old.).

E számok sok kérdést vetnek fel, de mindenképpen jelzik, hogy kereszténységünkkel kisebbségi helyzetbe kerültünk. (Megjegyezhető, hogy ez a tendencia ha nem is ilyen sebességgel és ilyen nagy arányokban, de egész Európára jellemző.)

— c) *A kereszténység egyházkritikus környezetbe került*

A legutóbbi európai szinódus egyik kiinduló szempontja volt, hogy a kereszténységnek az evangelizáció szempontjából egész Európában egy új helyzetet kell tudomásul vennie, s hogy a világ kritikusan áll vele szemben. Ily módon lényegesen másképp kell evangelizálni, mint például a kereszténység elterjedésének korában. Ha ez áll Európára, mennyivel inkább Magyarországra és a szocialista országokra az elmúlt évtizedek kemény ateista propagandája után.

A megváltozott világban a magyar egyház missziós helyzetbe került.

A Szentatya fogalmazott így! — *Milyen magatartást vár tőlünk e missziós helyzet felismerése?*

— a) Először is *élő hitet*. A Szentatyának kevés felhívása váltott ki akkora visszhangot mint ez: „Megtörténhet testvérek, hogy a keresztény hagyományoknak gyengülése látán így kiáltotok fel: missziós területté váltunk! Nos, én azt mondom nektek, eljött a pillanat, hogy megváltoztassátok az ilyen megállapítások hangnemt, és felemelő, programot adó célkitűzéssé alakítsátok át: missziós egyház *akarunk* lenni” (11).

— b) Másodsor missziós helyzetünk *új látásmódra* hív. Érthető, ha különösen az a generáció, amelynek volt tapasztalata a múltban, automatikusan régi emlékeihez, tapasztalataihoz nyúlna vissza. Bizonyos, hogy ezek közül nagyon sok ma is használható. De a Szentatya óv attól, hogy a jelen igényeket és erőket felmérő *tervezés* nélkül egyszerűen elkezdjük *rekonstruálni* a régi módszereket vagy intézményeket.

— c) Harmadszor — ha missziós helyzetbe kerültünk, ha a kereszténység kisebbségbe került és egyházkritikus környezetben él, fel kell tennünk a kérdést: *mi védi meg a keresztényeket*, a felnövő generációkat a vallásellenes világban? A Szentatya több beszédében újra és újra hívott, hogy a *plébániák alakuljanak közösségivé*, hogy „adjanak teret azoknak a közösségeknek és mozgalmaknak, amelyeket a Gondviselés támaszt korunk egyházában.” Buzdította a kispapokat, hogy már a szemináriumban tapasztalják meg és tanulják meg, „hogyan lehet létrehozni olyan közösséget, amely a szentháromságos szeretetközösség eleven folytatása” (Püspökökhöz 5; Kispapokhoz 8).

A teológia tanítja, hogy a keresztény élet lényegileg közösségi élet. De az embernek a szociológia szerint is szüksége van egy közösségre (az ún. referencia csoportra), hogy világnézetét megőrizhesse. Az elmúlt társadalomban ez többé-kevésbé adva volt. Ma megsemmisült, sőt „ellenközeg” jött létre. Híveink így védtelenül állnak az egyháztól elidegenítő világ kozmikus sugárzásában. A szekularizált társadalom vonzásától, az egyháztól való elidegenedéstől *csak egy azonos gondolkodású közösségi környezet* óvhat meg.

Az egyházi hivatások helyzete

— a) *A püspökök.*

A püspökök helyzetéről a püspök atyák illetékesek szólni. Bizonyos, hogy a kommunizmus mindent megtett azért, hogy a „divide et impera” elv alapján

— *szembeállítsa őket egymással* vagy legalábbis lehetetlenné tegye komoly együttműködésüket,

— *hogy szembeállítsa vagy legalábbis elszakítsa őket a papságtól, a szerzetesektől, a világiaktól* (a békepapságtól és a földalatti egyháztól egyaránt). Ilyen körülmények között érthető, hogy nagyon lecsökkent a püspökök közötti összedolgozás.

A pápa pedig első helyen említi az utóbbi fontosságát, s hozzáteszi, hogy a püspökök közötti egységre építhet az az egység és párbeszéd, amelyet a főpásztoroknak az egyház minden egyes tagjával ki kell alakítaniok (3, 5, 10).

— b) *A papok*

Hála Istennek, voltak a legnehezebb időkben is, és vannak ma is igazi kezdeményezések a papi egység előmozdítására. De ma elsősorban a papok megváltozott helyzetéről kellene szólnunk.

Ma egész Európában paphiányról beszélnek. Magyarországon a helyzet rosszabb mint európai átlagban. *Egy papra kétszer annyi katolikusnak keresztelt jut, mint Európában.* (Ezenkívül Európában egy papnak 4-5 főállású lelkipásztori munkatársa van — diakónusok, szerzetesek, világiak.) — Mindez nemcsak a *világiak* lelkipásztori munkába való *bekapcsolását* sürgeti, hanem a papság súlyos kérdésére is ráirányítja a figyelmet: a *túlterheltségre*. Pedig, ha a következő 8-10 évben kétszeresére nőne is a papi utánpótlás, akkor is tovább folytatódna a (római katolikus) papság létszámcsökkenése.) Ezt nem lehet terven kívül hagyni.

A *túlterheltség* az utolsó két évben a papság legsúlyosabb problémája. Rázúdultak a feladatok: az iskolai hitoktatás megszervezése, ingatlanok visszaszerzése, katolikus iskola, óvoda, mozgalmak alapítása, kapcsolatteremtés az önkormányzattal, esetleg mellékesen egy új templom építése, egy teológiai továbbképző kurzus indítása, vagy éppen oktatás egy egyetemen vagy főiskolán induló hitoktatóképzőn, stb. Több összeroppanásról, hivatás elhagyásról tudunk, s talán mindnyájan látjuk a legaktívabb papok végletekig való túlterheltségét. Mennyire találóak a pápa szavai: „ne engedjétek, hogy a papság erői teljesen kimerüljenek a meglevő (vagy régi) struktúrák igazgatásában (vagy rekonstrukciójában)” (11).

Sok pap keresi helyét szerzetekben. Többen közülük így fogalmaztak: csak így tudok megmenekülni az egyházmegyes papság magányától, kiszolgáltatottságától és a kiüresedéstől.

Mindez számos *kérdést* vet fel: — Miként lehetne a papok testi-lelki egészségét védeni? — Hogyan lehet feloldani a papok magányát, esetleg lépni a papi közösség irányába, amelyre a zsinat és a Szentatya is annyira buzdított? (Kispapok 8.) — Hogyan kell a szemináriumi nevelésnek felkészítenie a papi életre? (aposztáziák aránya 8-10) — Mi a teendője és útja ilyen körülmények között a hivatásgondozásnak?

c) *A világiak*

És a világiak? Hogyan viszonyul az ő helyzetük a 40 év előttihez, s milyen kérdéseket vet ez fel, ha a jövő lelkipásztori tervezéséről beszélünk? — A Szentatya szavai a püspökökhöz, a magyar egyházhoz: „Különösen tudjatok együttműködni a világiakkal... Van-
nak területek, amelyek sajátos világi illetékességet tételeznek fel... például, amelyek az apostoli munka anyagi és szervezési feladataival kapcsolatosak. Nem jó, ha ezek elvonják a papság erőit. De vannak más tevékenységek is, mint például bizonyos szentségek és szentelmények kiszolgáltatása, betegek és gyermekek gondozása, biblia- és imacsoportok szervezése. Ezeket nyugodtan olyan világi férfiak és nők gondjaira lehet bízni, akik erre felkészülve önként vállalkoznak. Különösképpen hasznosnak tűnik, hogy kikerjék a képzett világiak tanácsát és együttműködését, amikor arról van szó, hogy válasszoljanak a jelenkori társadalom kihívásaira...” stb. (5).

A *40 éves kommunizmus* alatt a rendszer is minden erővel *lehetetlenné tette*, hogy a magyar egyház alakításában a világiak helyet kapjanak. Ma a felszabadult egyház olyan helyzettel találja magát szemben, amelyben mind a *világ egyházban*, mind a *társadalomban* a *világiak nagykorú, felelős részesei a világ és az egyház alakulásának*. A magyar egyháznak most kell megtalálni annak a módját, hogy a világiak valóban felnőttként otthon érezzék magukat benne. Istennek hála, a *kisközösségekben*, a *mozgalmakban* és egyes élő plébániákon felnőttek nagykorú világiak. A pápa elismeréssel szólt róluk, hozzájuk (Hősök terén, 5. pont). De az — sajnos — nem általános.

Igaz: *jelentős előrelépéseket* tettünk e téren az utolsó években. Ami a lelkipásztori szempontot illeti, beindultak a világiak levelező tagozatai, hitoktatóképzők, világi munkatársképzők, országos felnőttképző kurzusok, felnőttkatekézisek. A 2-3 évvel ezelőtti

helyzethez képest óriási előrelépés, hogy országszerte hány főállású és még több önkéntes hitoktató vagy világi lelkipásztori munkatárs dolgozik.

Ami az egyházban és *társadalomban való jelenlétet* illeti, rendkívül jelentős az önálló világi szerveződések elindulása, részben katolikus, részben ökumenikus talajon. Jelentős, hogy vannak keresztény világiak, akik (nagyon gyakran éppen egy élő közösségi múlttal a hátuk mögött) *vállalják a társadalmi-politikai szereplést*, s ott a keresztény értékek képviselését. — De a világiak helyzete *számos alapvető kérdésben változatlanul tisztázandó*. S ez a lelkipásztori tervezés egyik alapvető témája.

Csak *néhány kérdést* tegyünk fel. — Hogyan lehet szélesebb körben meghívni és bevonnani a világiakat az egyházért való felelős munkálkodásba? — Hogyan fognak teret kapni azon a számos területen, — amelyeket a Szentatya is felsorolt —, ahol sajátosan az *ő szakképzettségükre van szükség (5)?* — Hogyan lehet létrehozni a megfelelő fórumokat, amelyeken — a világiak megfogalmazhatják véleményüket, — amelyen meghallgatásra találnak, — ahol részt vehetnek — ahogy ismét a pápa mondja — a magyar egyház helyzetének felmérésében és a jövő megtervezésében, — illetve (és sőt) ahol — ismét a Szentatya szavaival — kikérik a tanácsukat mindazon kérdésekben, amely sajátosan az *ő küldetésükkel és szakértelmükkel* kapcsolatos?

— d) *Szerzetesek, világi intézmények, lelkiségi mozgalmak, társulatok (vö. Püspökökhöz 5).*

Bizonyos, hogy az *egyház történelme folyamán ott működött jól*, ahol *minden karizma egységben virágozhatott*. Bár feszültségek kezdettől adóttak — már Pálnak intenie kellett, hogy minden keresztény tartsa tiszteletben a másik ajándékát, — az egyház alapelve ma is az, hogy Isten ajándékát lássuk abban, ha sok a tag, mert az egy testben mindnek megvan a maga — alkalmasint pótolhatatlan — szerepe.

Ami pedig a lelkipásztorkodást és a tervezést illeti, alapos végiggondolást igényel, *hogyan integrálódnak a szerzetesek, mozgalmak, társulatok a magyar egyház evangelizációs küldetésében.*

Egyházunk szervezeti adottságai és szükségletei

Amikor először jártam egyik nyugati testvér-egyházmegye *lelkipásztori központjában*, ez a megdöbbenés erejével hatott rám. Amint végigmentünk a folyosókon, egy megyei hivatal vagy minisztérium jutott eszembe. Az egyik ajtón azt láttam felírva: hitoktatás. A szobában egész munkacsoport foglalkozott a hitoktatás mindennemű kérdésével, a különböző korosztályokkal való foglalkozástól a segédeszközökig. A másik ajtóra ez volt írva: ifjúság pasztoráció. Aztán ajtóról ajtóra más-más feliratok, ministránsügy, felnőtt katekézis, házasság és családügyek, templomépítési ügyek, mozgalmak, pénzügyi és jogi csoport stb. Azt is megtudtam, hogy több egyházmegyének külön pedagógiai és egyházszociológiai kutatóintézete is van. Igaz, nincs mindenütt ugyanígy egy egyházmegye vagy ország lelkipásztori koordinációja megszervezve.

Mi azonban — úgy tűnik — *az ellenkező végletben élünk*. Oly nyomasztó a paphiány, hogy alig-alig merünk papot elvonnani a lelkipásztorkodástól és központi feladatokra állítani. S olyan rosszul állunk anyagilag, hogy alig merünk szakképzett világiakat alkalmazni. A papnak egymagában kell lennie nemcsak minden lelkipásztori munkában profilizált lelkipásztornak, hanem szakembernek az iskolaalapítás, templomépítés, adó- és pénzügyi kérdések stb. terén is.

Dél-Amerika lelkipásztori megújulásának egyik legfontosabb lépése volt, amikor Opilio Rossi püspök — későbbi kuriális bíboros — ki mert vonni, a nyomasztó braziliai paphiány ellenére, a lelkipásztori munkából papokat, hogy világi katekéták képzésével, majd folytonos összetartásukkal, továbbképzésükkel foglalkozzanak. Hasonlóan járt el Rio de Janeiro későbbi bíborosa, ugyancsak a világi lelkipásztori munkatársak kiképzésére fektetve a fő súlyt. Ma Dél-Amerika lelkipásztorkodása a világi munkatársakra és a lelkipásztorkodó bázisközösségekre épül.

Mind a szervezéstudomány, mind a világegyház utolsó évtizedeinek tapasztalata azt igazolja, hogy sokszorozottan visszatérül néhány pap kivonása a plébániai lelkipásztor-

kodásból, ha egy-egy szakterületen az egész egyházmegyei vagy országos lelkipásztorkodás támogatásáért tud dolgozni. És több lelkipásztor tapasztalata (az enyém is), hogy egy építészeten vagy pénzügyekben vagy jogi kérdésekben járatos szakember felvétele alkalmasint sokszorozottan „betermeli” a fizetését, míg a lelkipásztor esetleges dilettantizmusa hatalmas anyagi károkat okozhat. A paphiányos világban a papnak így ideje marad a lényegre: a lelkek gondozására.

A városiasodás és a homogén társadalom megszűnése

— a) *A városiasodás*

A magyar lelkipásztorkodás szervezete — számos ok miatt — nem tudta követni a városiasodás folyamatát. Ez súlyos következményekkel, a városi lakosság elvallástalanodásával járt.

A város mindig vallástalanabb, mondják egyesek. *H. Swoboda* a századforduló nagy lelkipásztor-teológusa már az 1900-as években kimutatta, hogy a városok elvallástalanodása nem volna törvényszerű. Azt állította, amit azóta számos felmérés igazolt, hogy *a vallásgyakorlat elsősorban a plébánia-nagysággal arányos, másodsorban az egy lelkipásztorra eső hívek számával*. Swoboda, miután egész Európa nagyvárosait végigelemezte, London és Berlin példáját említi. E városokban a vallásgyakorlat aránya kb. azonosan jó volt, mint a községekben, mert a főpásztorok e városokban sem engedték egy plébánia lélekszámát 5-10 ezer fölé emelkedni, s mert 10 ezer hívőre ugyanannyi lelkipásztort szántak, mint a falvakban.

És mi a helyzet Magyarországon? Városrészek és lakótelepek vesztettek el minden kapcsolatot az egyházzal. Ezt legalábbis a tervezésnek figyelembe kell vennie. Míg falvainkban egy papra kb. 2 ezer hívő jut, városainkban az országos átlagban kb. 6-8 ezer, de helyenként 20 ezer. És vannak városi plébániáink, amelyekhez 30-60 ezer katolikusnak keresztelt személy tartozik.

Itt említhetjük meg, hogy az urbanizált társadalomban a *dispozíciók kérdése* új problémaként merül fel. Nehéz erről szólni, mert főpásztoraink egyik legsúlyosabb terhe a bölcs disponálás. De talán a jövő tervezése szempontjából alá kell húzni, amiről a lelkipásztor-teológia ma sokat beszél: Viszonylag *kisebb a jelentősége* a papok áthelyezésének egy *falusi társadalomban*, ahol a falvak közösségének van egy önálló, egyházilag is szervezett közösségi élete, ahol tehát a pap áthelyezése nem bolygatja meg alapvetően a közösséget. Más a helyzet a nagyvárosokban, a lakótelepeken, ahol az emberek nyomasztó magányban élnek, s a lelkipásztor legnagyobb feladata, hogy a plébániát élő közösséggé alakítsa. Egy plébániai közösség kialakulása évek (vagy évtizedek?) folyamata. S ha egy sarjadó közösség lelkipásztora elkerült — számos példát láttunk erre az utolsó évtizedekben, amikor az ÁEH teljes tudatossággal helyeztette el a jól működő papokat —, az egyházközség rövidesen összeomlott. S ez nemcsak annak következménye, hogy a lelkipásztor túlságosan magához kötötte a híveket. A gyermeknek is évekig szüksége van anyára, amíg önállóan lábára állhat; s a közösségnek is arra a lelkipásztorra, akivel „hangot talált”. (A magyarországi földalatti lelkipásztorkodás életerejének és fönnmaradásának titka, hogy papjaink vagy alkalmas világiak a dispoziciók ellenére is tovább támogatták az elinduló közösségeket.)

— b) *Pluralista társadalom — szakosított lelkipásztorkodás*

A városiasodás következménye a homogén társadalom megszűnése, illetve a társadalom szétdarabolódása. Ez szakosított, vagy kategoriális lelkipásztorkodás szükségszerűségét hozza magával. A szakosított lelkipásztorkodással kapcsolatban két kérdéskörrel kell szólnunk: *hátrányos helyzetűekről* és a szakosodás *egyéb* területeiről.

A hagyományos társadalom helyet adott mindenkinek, a különböző képzettségűeknek, korúaknak, betegeknek, hátrányos helyzetűeknek stb. A városi társadalomban viszont megszűntek a mindenkit átölelő, befogadó közösségek, az emberek, különösen a társadalom peremén élők magányosan állnak a világban. A magyar egyházban elindult a társadalmi csoportokkal való — legalábbis kezdetleges — foglalkozás, részben intézményes

segítséggel (például a Karitás országos elindulása), nagyobb részt magánkezdeményezéssel (például a vakokkal, süketekkel, mozgássérültekkel vagy szellemi fogyatékosokkal, itt-ott a kábítószeresekkel, alkoholistákkal, a deviánsok különböző csoportjaival stb.).

Vannak, akik e foglalatosságokat egyes emberek hobbijának, másodlagos kérdésnek tartják. De ez is jelzi, hogy kevésbé ismerjük a helyzetet. Hiszen a társadalomból és a lelkipásztorkodásból szinte kiszorult csoportok, etnikumok, a magyar társadalomnak és egyháznak legalább 15-20%-át alkotják. Gondoljunk a kb. 500 ezer cigányra, a kb. 500 ezer számontartott alkoholistára, a mintegy 60-70 ezer felnőttre, akiket évente jogerősen elítélnek, és családjukra; a 350 ezer mozgássérültre, s az egyéb testi sérültekre, akik az egészségügyi világszervezet adata szerint a népességnek mintegy 10%-át alkotják; a mintegy 40 ezer állami gondozott gyermekre. S akkor nem szólunk a százezres nagyságrendű veszélyeztetett gyermekről vagy a hasonló nagyságrendben mozgó mentális betegről, az öngyilkosság óriási arányairól, s ennek megelőzési problémáiról... A szakosított lelkipásztorkodásnak mindezeket a veszélyeztetett területeket meg kellene közelítenie.

De a szakosításnak számos más területe is van. Csak példaként említhetjük: világszeret önállóított lelkipásztorok foglalkoznak fiatalokkal, egyetemistákkal számos külön figyelmet igénylő foglalkozási csoporttal. E téren is megvalósultak az első kis lépések, de az országos evangelizációs tervnek át kell gondolnia a további feladatokat és kérdéseket.

Egyházunk helye a mai világban

Amíg az egyház és a társadalom nagymértékben összefonódott, addig az egyház és világ, az egyház és társadalom kapcsolata lényegesen zökkenőmentesebb volt. Egy olyan világban, melyben az egyház kisebbségi helyzetbe került, amely kritikusan áll szembe az egyházzal, a helyzet megváltozott.

— a) *Az egyház küldetése Magyarországon*

Az egyház missziós küldetése betöltésének előfeltétele az *ökumené*. Hogyan kell továbblépnünk e téren? — Hogyan tudja képviselni az evangélium pozitív értékeit a társadalom számára? — Hogyan tudja képviselni a hívek érdekeit a társadalomban? — Hogyan tud tagjai által jelen lenni a kultúrában, a médiákban, vagy például a tankegyházi életben, ahol 40 év hazugságait és félrevezetéseit is tisztázni kell? — Tud-e tenni valamit az egyházi közvélemény, illetőleg az egyházi vezetés azért, hogy a kultúra vagy a felsőoktatás terén keresztény szakemberek is helyet kapjanak, s a világnézeti oktatás ne maradjon ugyanazok kezében, akik az előző évtizedekben azt kézben tartották?

— b) *Küldetésünk a világban*

40 évig be voltunk zárva és elszoktunk attól, hogy az egész világért felelősséget érezzünk, pedig „a keresztény az, aki a földgömb előtt imádkozik” (vö. Püspökökhöz 3). — Mit kell tennünk a hazánk területén kívül élő magyarokért (jó, hogy ezen a téren már sok szép kezdeményezést tapasztalhatunk). — Mit kell tennünk a világegyház súlyos problémáiért, azok megoldásáért? Hiszen bizonyos, hogy nem mi vagyunk a legszegényebbek, a legrászorultabbak a világon. — Mit tehetünk Európa és a világ nagy közös kérdéseiről? stb.

Mindezek után: hogyan tovább?

„Az ország új korszak küszöbén áll — mondja a pápa. — Fontos, hogy az átmenetnek ebben az időszakában... mostani helyzeteteket, s a jövőendő lehetőségeiteket az egész nemzet összefüggésében lássátok. Ez olyan *közös vállalkozást* tétel fel, amelyet a közelmúltban a körülmények meggátoltak... (s ekkor világosan megfogalmazza a feladatot:) A zsinat után sok helyi egyházban *egyházmegyei zsinatot* tartottak. Ezekon Isten egész népének — papoknak, szerzeteseknek és világi híveknek — megadatott a lehetőség, hogy együtt imádkozzanak, azután pedig közös munkatervet dolgozzanak ki, amelynek megvalósításán együtt fáradoznak. Itt az ideje, hogy országokban is elinduljanak hasonló kezdeményezések, amelyek hozzátartoznak az egészséges egyházi élet gyakorlatához.” (10)

Hogyan indultak el, hogyan működtek a világban ezek az egyházmegyei vagy nemzeti zsinatok? Hasonlóan mint maga a II. Vatikáni zsinat. Három lépcsőt különböztetünk meg: 1. szakszerű *helyzetfelmérés és helyzetelemzés* (mik az adottságok, erőforrások, igények) — 2. a felmérés *eredményeinek megvitatása*, — a legszélesebb körben. Minden fórumon, *egyházközösségekben* és kisközösségekben, az egyház minden tagjának bevonásával. (Amint a II. Vatikáni zsinaton a világ nagy *teológusai* konzultáltak folytonosan a püspökökkel, hogy azok a szakteológiai kérdésekben jobban elmélyülhessenek, ugyanúgy a helyi zsinatok munkájában is pótolhatatlan szerepe volt a témák szakszerű teológiai feldolgozásának, ezek népszerű ismertetésének.) — 3. Végül a széles körben folytatott megbeszélések eredményei visszakerültek a zsinat központi bizottságához, amelyek feldolgozták azokat. Így születtek a *szkémák*. Ezek alapján tárgyaltak vagy javasoltak a zsinati képviselők újabb és újabb helyzetfelméréseket és fogalmazást. A *végző eredmény a lelkipásztori terv* kidolgozása volt.

A helyi zsinatok vagy lelkipásztori fórumok egyik legszebb gyümölcse volt, hogy mindazok, akik részt vettek a megbeszélésekben, az előkészítésben, átélték, hogy az egyház az övék, az ő ügyük, hogy ők az egyház. Ez a közös élmény új kapcsolatokat teremtett püspökök és papok, szerzetesek és világiak között. Sokfelé újraéledtek a keresztény közösségek, melyek nagy odaadással kezdtek részt vállalni az egyház, az egyházközségek munkájában.

De mit csináljak most én, egyedülálló lelkipásztor? Várjak, hogy lesz-e zsinat, vagy egyházmegyei fórum? Semmiképpen se várjak passzívan vagy rezignáltan. A Vatikáni zsinaton rendkívüli jelentőségük volt az egyházban korábban létrejött megújulási kezdeményezéseknek (a biblikus, liturgikus mozgalmak, a világiak új bekapcsolódása a lelkipásztori munkába, stb.).

Feladatuk, hogy míg az országos lelkipásztori megújulás útjáról beszélünk, próbáljunk egyszerre országos szinten és saját lelkipásztori munkánk szintjén gondolkodni. Ha a fentiekben felvetett gondolatokat elkezdjük saját lelkipásztori munkaterületünkön megvalósítani, akkor az országos lelkipásztori megújulás folyamata is megkezdődött.

Christ György

AZ ELVÁLTAK, ÚJRAHÁZASODOTTAK LELKI GONDOZÁSA

Hazánkban a megkereszteltek között is egyre több az elváltak, az elvált és egyszer-kétszer, sőt háromszor is újraházasodottak száma. — Az elváltak és újraházasodottak gondozásáról korábban alig lehetett beszélni. A II. Vatikáni zsinat egyik jellemzője volt, hogy a világiak mindennapi problémáival is foglalkozott. Ezen belül részletesen kitért a házasság kérdésére. Buzdította a papságot, hogy különösen figyeljenek azokra, akinek szentségi házasságuk megszakadt, egyedül maradtak, vagy újraházasodtak, bár előző szentségi házasságuk még érvényben van. Az elváltak lelki gondozásában lényeges segítséget nyújt az új Egyházi Törvénykönyv, mely részletesen kifejti a szentségi házasság feltételeit, és többféle kérdésben másként fogalmazza meg a házasságok érvényességének bizonyos feltételeit.

II. János Pál pápa nyilatkozataiban, elsősorban a *Familiaris Consortio* apostoli buzdításában külön fejezetet szentel az elváltak pasztorációjának: „A Színódussal együtt sürgetve buzdítjuk a pásztorokat és az egész hívő közösséget, hogy támogassák az elváltakat: gondoskodásukkal és szeretetükkel óvják meg őket az egyháztól való elszakadás érzésé-

től, hiszen mint a megkeresztelt emberek részesei lehetnek az egyház életének és részt is kell benne venniük. Buzdítsák őket arra, hogy hallgassák Isten igéjét, vegyenek részt a szentmisén, imádkozzanak állhatatosan gyakorolják a szeretet cselekedeteit, működjenek együtt az igazságosság megvalósításaért, a gyermekeket keresztény hitben neveljék, éljen bennük a bűnbánat lelkiülete és rendszeresen tartsanak bűnbánatot, hogy így napról-napra kieszdejk Isten kegyelmét. Az egyház imádkozik értük, megerősíti őket, s mint irgalmas anyjuk támogatja őket a hitben és reményben.” (84/e pont) A Buzdítás 1981-ben jelent meg, a VI. Püspöki Szinódus után.)

Röviden vázoljuk, hogy az elváltak érdekében mit tettünk hazánkban az elmúlt évtizedekben. Korábban is voltak buzgó papok, akik nagy áldozatokat hoztak a lelkekért ezen a téren is. De senkinek sem volt hivatalos megbízatása az elváltak rendszeres lelki gondozása. A II. Vatikáni zsinat indíttatására nálunk is megszületett az elhatározás, hogy az *elváltak gondozására lelkipásztori csoportot* hoznak létre. A hatvanas évek azonban ezen a téren is nagyon problémásak voltak. — Miután az esztergomi főegyházmegye végleges főpásztort kapott, az elvált hívek ügye előtérbe került. Éppen *tíz esztendeje*, hogy 1982-ben Lékai László bíboros úr meghívott ennek a kérdésnek a megtárgyalására. Az volt a kívánsága, szervezzünk rendszeres lelkipásztori munkát az elváltak számára. Így a *budapesti Nagy Szent Teréz plébánia* lett hivatott lelki irányítást adni az elvált állapotban élő híveknek. Elsősorban a személyes megbeszélések váltak szükségessé, hogy válásuk körülményeit és minden lehetőségét a rendezés céljából felkutassuk. Akiknél kiderült, hogy az egyházi törvények szerint házasságuk kezdettől is érvénytelen volt, de ők nem tudtak róla, ott könnyen rendeződött az ügy. — Dr. Lékai László bíboros 1983 decemberében ünnepélyes szentmisével indította el plébániánk új küldetését. Tempломunk zsufolásig megtelt elvált hívekkel. A bíboros úr hangsúlyozta, hogy az egyház különös anyai szeretettel fordul az elváltak felé. Azt óhajtja, ők se érezzék kirekesztve magukat, hiszen az egyház megkeresztelt tagjai maradtak. Felajánlja a segítséget azoknak, akik önhibájukon kívül maradtak el a szentségek vételétől. Ugyanakkor kiemelte azt is, hogy a keresztény házasság isteni rendelkezés alapján felbonthatatlan, mivel az Úr házasságra teremtette az embert, felbonthatatlan életközösségre. Utalt a bíboros azokra a lehetőségekre is, melyek alapján újra felülvizsgálhatók a már megkötött házasságok. Ennek a plébániának lett a megbízatása, hogy híveivel együtt, lelkén viselje a megtört lelkű személyek helyre nem állítható házasságának keresztjét.

— *Ez időtől kezdve minden hónap utolsó vasárnapján az elváltak számára mondunk szentmisét, felajánlva azt lelki problémáik megoldására. A szentmise után rendezünk egy-egy rövidebb előadást, ahol az általuk felvetett kérdésekre válaszolunk. Ennek a kis lelkipásztori közösségnek két megbízott munkatársa van: dr. Király Ernő professzor és dr. Czike Imre János O.Cist., egyházjogász. Gyakran vendégeket is hívunk a megbeszélésekre, akik tanácsaikkal, tapasztalataikkal segítenek, sőt maguk is tartottak előadást. Minden esztendőben valami újjal is próbálkozunk. Általában ilyen és hasonló elvek alapján dolgozzuk fel a témát:*

a) *Válságban van a házasság.* Ebben a kérdéskörben elemezzük a válság okait. Többek között azt, hogy régen külsőleg hogyan támogatták a családokat. Az egyház biztosította a vallási légkört. Az anyák általában otthon voltak és gyermekeikkel rendszeresen foglalkoztak. — Majd keressük a kivezető utat: újra meg kell tanulnunk és tanítanunk a fiataltságot a valódi szeretetre, áldozathozatalra és hűségre.

b) *Az elváltak élő kapcsolatban maradnak Istennel!* Ennek a ténynek a megerősítésére az evangéliumból elmélkedünk. Így például a szamariai asszonyról, Mária Magdolnáról, a tékozló fiú őszinte megtéréséről stb. —, hogy Isten nagylelkűségét, bőséges kegyelmét és a megváltás tényét egyre jobban elmélyítsük. Végül arra buzdítjuk a híveket, vigyék minden nehézségüket Isten elé, és maradjanak hozzá hűségesek keresztjük elviselésében.

c) *Nézzünk szembe őszintén önmagunkkal!* Hajlamosak vagyunk másokat hibáztatni magunk tökéletlenségei miatt. Ám így sohasem találjuk meg lelki nyugalunkat. Az őszin-

te felismerése saját gyarlóságainknak sokat segít nehéz helyzetünk elviselésében. A megbékélt lélek nagyobb terheket képes elviselni.

d) *Jézus mindannyiunkat néven szólít.* Ne feledjük, Jézus mindannyiunkat számon tart és találkozni akar velünk. Számára nincsen elveszett ember, és az őszinte megtérésben a megbocsátás mindannyiunk számára adva van.

— *Minden esztendőben tartunk háromnapos lelkigyakorlatot.* Kezdjük szentmisével, lelki-áldozással, majd négy elmélkedést tartunk. Lehetőleg közösen ebédelünk, ahol őszinte beszélgetéssel sok kérdés tisztázható. A sokféle egyéb *közös összejövetelnek* is az a célja, hogy az azonos terheket viselők közelebb kerüljenek egymáshoz. Szerveztünk ezért kirándulásokat, külföldi utakat, többek között Máriazellbe, Melkbe, Bécsbe, és a környékbe. Mindig sok szép lelki élménnyel tértünk haza. — Azt tapasztaltam, hogy az elváltak szomjazzák az olyan programokat, ahol ők is az egyházi közösségekben érzik magukat. Ebben látom *pasztorációnk lelkét*: kimondhatatlan, igaz szeretettel kell érintkezni velük! Az elváltak nagyon érzékenyek, legtöbbjük lelkileg is sérült. Bár be kell tartanunk az egyház törvényeit, de ezt százszorosán burkoljuk a szeretet erényébe. Soha nem éreztetjük velük, hogy ők hiányt szenvednek a kegyelmi életben. Talán ez a kérdés a legnehezebb és legkényesebb pontja az elváltakkal való foglalkozásnak. Ez már nem egy „munkakör”, hanem nagy tapintattal és szeretettel végzett küldetés.

— *A megelőzés.* A házassági tragédia megelőzésének munkája már *a fiatalok hitbéli nevelésénél*, különösen a *jegyessoktatásnál* kezdődik. Gyakran tartunk előadás-sorozatot a házasság szentségéről, és a házaselettel együttjáró mindennapi kötelezettségekről. Tíz olyan előadásunk volt, ahol teológusok, orvosok, pedagógusok, pszichológusok és házasságok adták át tapasztalataikat. A „preventív” munka kimondhatatlanul fontos a jó házasság érdekében. Sajnos, azt tapasztaljuk, hogy általában a fiatalok, de még az érettebb korúak is, nagy ismerethiányokkal küszködnek a szentségi házasság kötelezettségeivel kapcsolatban. Az a tapasztalat, hogy a házasság rendszerint nem „évek múltán” megy tönkre, hanem már a házasság előtt hiányoztak a szükséges feltételek. Gondolok itt elsősorban a lelki feltételekre, mint például a megértés, a türelem, a megbocsátás lelkületére, az áldozatkészségre és a gyermekáldás tudatos vállalására. — *A jegyesoktatásnál* tehát rendkívül nagy a lelkipásztor felelőssége. Különösen két dologra kell ügyelnünk. Először is, hogy *elégéses vallási ismeret*et kapjanak, valamint tudják, hogy mire esküsznek az Isten színe előtt. Másodszor, vegyük észre, mennyire komolyan veszik ezt a szentséget, vagy netán azzal a titkos gondolattal kötik meg, „ha nem sikerül, akkor úgysis elválunk”. Az elváltak esetében is fel kell vetnünk az előbb említett „szándékot”. En ügy tartom, hogy a szokásos két-három rövid jegyesoktatás nagyon kevés azok számára, akik elsődlegesük óta alig jártak templomba. Ne felejtjük el azt sem, hogy gyakran azért kéri a „templomi esküvőt”, mert igénylik az ünnepélyességet. — *A rendszeres vasárnapi homíliákban* általában kevés szó esik a házasság szentségéről, Isten erre vonatkozó tanításáról és korunk nehézségeiről a házassággal kapcsolatban. — Jobban kellene tudatosítanunk a *szülők feladatait* is. Ne csak a házasság előtti felvilágosítással foglalkozzanak, hanem a párválasztás idején a házasság előtti is beszéljék meg a lényeges kérdéseket gyermekeikkel. Így a szülők nem akkor fognak rádöbbedni a tragédiára, amikor gyermekük házassága tönkrement, hanem idejében igyekeznek megelőzni, főleg vallási neveléssel, minden további nehézséget. Az Úr Jézus szavai mellett Szent Pál ad sok gyakorlati tanácsot a keresztény házaseletrre.

Tudatosítani kell magunkban azt a szomorú tény, hogy az elváltak közül közvetlenül csak kevesen keresik a kapcsolatot Istennel, és még kevesebben próbálják újra rendezni házasságukat. Tehát fel kell keresnünk elvált híveinket és tapintatosan meghívni személyes beszélgetésre. Ha ezt elmulasztjuk, a keresztény házasságok száma végesen zuhanni fog! — Egy budapesti jól pasztorált plébánia híveinél — ahol 10-20 ezer hívőt tartanak nyilván — az elmúlt 20 évben kb. 200-250 gyermeket kereszteltek meg. Közülük kb. 20% lett elsőáldo-

zó. Ha optimálisan nézzük, ezeknek a fele, azaz 10% lesz rendszeres templombajáró, ám közülük sem fog mindegyik egyházi házasságot kötni. A számarány ingadozik vidéki viszonylatban, vagy olyan templomok esetében, amely „divatosabb”, ahol pompásabb a szertartás.

Kérdezhetjük, melyek azok a *legfontosabb külső és belső okok*, amelyek a keresztény házasságok ilyen lecsökkenéséhez, illetve széteséséhez vezetnek.

A külső körülmények között elsőként említhetjük a mai „köztudatot”, amely a házasság felbonthatatlanságát semmibe veszi. A filmekben, a tévében egészen természetes, hogy a válás az élet „velejárója”. Korábban még megmutatkozott némi szégyenérzet, ami jelezte, hogy az illető sajnálja és bánja helyzetét. Ma a válás a „természetes megoldás” a felmerülő családi problémák megszüntetésére. Hozzásegített ehhez az *állami törvénykezés is*, amely megkönnyítette a válást, másrészt a házassággal mintegy egyenrangúvá tette az *élettársi viszonyt*. (Pl. ugyanolyan joguk van lakásigénylésre, nyugdíjra, gyermektartásra stb.) A kereszteselésnél gyakran találkozunk olyan szülőkkal, akik természetesen jelentik be, hogy élettársi viszonyban, vagy polgári házasságban élnek, holott semmi egyházi akadályja sincs a szentségi házasságnak. Az egyre terjedő szexuális szabadosság szinte eltörli a hűség fogalmát és gyakorlatát. A „partner”-t ajánló *szórakozóhelyek* már a fiatalokúaknak is felkínálják a szabados életet. Mire házasságkötésre gondolnának, már közömbösekké lesznek, főként a szentségi házasság iránt. A *szociális nehézségek* (állás, lakás) is eleve visszatartják a fiatalokat a kellő időben történő családalapítástól. Komoly Istenbe vetett hit és bizalom szükséges ahhoz, hogy ma valaki több gyermeket vállaljon, és ennek anyagi és lelki küzdelmét évtizedeken keresztül hűségesen teljesítse. Sajnos, sokszor a szülők sem mutatnak jó példát. Igen sok az érdekházasság, ahol az anyagiak, a rang, a könnyebb élet, a szexuális megfelelés az irányadó, — az ilyenek gyermekei a látott példa nyomán kötnek majd házasságot.

Mindezek a szempontok arra utalnak, hogy *igen sok türelem és szeretet szükséges* a lelkipásztornak ahhoz, hogy újra meg újra próbálkozzék a jó keresztény házasság előkészítésével, illetőleg a tönkrement házasságú hívek lelki gondozásával. Neki kell közvetítenie Jézus végtelen irgalmát és türelmét az emberek felé. Sajnos, amint az egyházi munkatársaktól tudom, egyre több a mi plébániánk területén is az elváltak száma, mint az első házasságban élőké, de vannak, akik második, vagy harmadik házasságban élnek.

— *Az új Egyházi Törvénykönyv* (1983) sok segítséget nyújt a házások pasztorálásához. A megváltozott társadalmi állapotokra való tekintettel 12 olyan helyzetet említ, amely eredendően érvénytelené teszi a házasságot. Sokkal jobban részletezi azokat a kötelezettségeket, amelyeket a házasság szentsége felvétele előtt tudatosan kell vállalni a jegyeseknek. — Az elváltak eseteinek vizsgálatánál tekintettel van a személyes körülményekre, és ezért a lelkipásztornak nagyon lelkiismeretesen kell felülvizsgálni az egyesek problémáit. Az alapállás az, hogy amíg be nem bizonyosodott, hogy valakinek a házassága érvénytelen, addig mint érvényes házasságot kell kezelni. Óvakodnunk kell mindkét szélsőségtől: ne legyenünk rigorózusok, aggályosak, nem jelenthetjük ki, hogy „ezen az ügyön nem lehet segíteni”; de tüzetes vizsgálat nélkül azt se mondjuk ki: ez eleve „érvénytelen házasság” volt. Fokozott lelkiismeretességgel kezeljünk minden „esetet”, mivel a házasfelek evilági boldogságáról és örök üdvösségéről van szó.

— *A lelkipásztorok részéről* évtizedes munkám során bizonyos kettősséget tapasztalok az elváltak pasztorációjával kapcsolatban. Sokan azt emlegetik, hogy mi mint munkacsoport sem tudunk többet tenni, mint bármelyik plébánia az elváltak érdekében. Tapasztalatból tudom, hogy ez nem így van. Próbálkoztunk azzal, hogy kimentünk egyes plébániára egy kis „propagandát” csinálni az elváltak rendszeres lelki gondozásával kapcsolatban. Meg is hívtuk őket plébániánkra. Volt, ahonnan csak egy-két személy jött el, de találkoztunk olyan esettel is, amikor a plébános vidékről küldte fel hozzánk az

elváltakat. Elemző munkánk során — mint már említettük — kiderült, hogy sokan járulhatnak elváltként is szentségekhez, csak erről senki sem világosította fel őket. Szükséges minden esetben, akár a gyóntatószékbe betévedt elválttal is, magánbeszélgetést kezdeményezni, mert így igen sok ember vezethető vissza Istenhez. Felkutatni őket, tanítani, felvilágosítani, nagy türelemmel buzdítani, Isten irgalmas szeretetét közvetíteni — ez az elváltakkal való foglalkozásnak lényegi rugója. Mindig végtelen tapintattal kell hallgatnunk és szólnunk, semmit sem szabad erőltetni, mert ekkor tárul fel a lélek, és mondja el élete legbensőbb problémáit. Amint észreveszik és megértik, hogy ők is az egyház élő tagjai, nagyon ragaszkodóak lesznek, bizalommal adják elő életük keresztjét, kérve, hogy segítsük mindezek elviselésére.

Az elváltakkal való foglalkozás a pasztorációnak egyik kényes területe. Sokan azért is húzódoznak ettől a megbízatástól, mert sok időt és energiát kíván, nem mindig mutatkozik eredményesnek, és jól kell ismerni a velük való bánásmód módszerét, technikáját. De az a lelkipásztor, aki megtapasztalta azt a mély, igaz örömet, amit egy-egy eset rendezése jelent, többé már nem sajnál semmi fáradságot. A legfontosabb, hogy mindig biztassunk: akik nem járulhatnak a szentségekhez, azok előtt is előbb-utóbb megnyílik az út Isten felé.

— Ehhez a lelkipásztori feladathoz számos jó munkatársra van szükség. Munkatársak maguk az elváltak, de a rendezett családban élőket is meghívjuk. Mindegyiküknek más a feladata. A szentséghez nem járuló elváltak elsősorban Istenhez való hűségük és bizalmuk tanúsításával erősítik társaikat. Bizonyíthatják, hogy Isten kegyelmével ebben az állapotban is élhetnek Istennek tetsző életet. És mivel a hasonló körülmények között élő emberek példája mindig erősebb, segítik egymást keresztjeik elviselésében. Sok elvált szólt arról, hogy az őket elfogadó, szentségileg rendezett életű házaspár adta vissza számukra az önbizalmat, feloldotta magányukat. A munkatársak otthonukban is felkereshetik az elváltakat — ha ezt ők is igénylik — és fokozatosan elvezetik őket a lelkipásztorokhoz.

— Végül szóljunk a tönkrement házasságok legsúlyosabb áldozatairól, az elváltak, és főleg az újránházasodottak gyermekeiről. Az ember életét a gyermekkor határozza meg. Más-ként éli meg egy rendezett családban, meleg otthonban élő gyermek, és másként, aki egyik szülőtől a másikig csapódik, netán újabb és újabb „apukát”, „anyukát”, „testvért” kell elfogadnia. Legtöbbje tanulásában, magatartásában retardált, és a kapott fizikai vagy lelki sérülések megviselik érzélemlát, ami rosszabb esetben, — kihat a saját leendő házasságára vagy egész életére is. Mit tehetünk velük mi, lelkipásztorok és keresztény családok? Állandóan árasztanunk kell rájuk szeretetünket. Bevonni a többi gyermek közösségébe. Érezzék meg, másfajta emberek is vannak a világon, mint akiket környezetükben kell elviselniök. Fokozatosan feltárul szívük, megismerik az önzetlen szeretetet, és kezdenek vidámak és bizakodóak lenni.

Az ilyen gyermekek utat nyithatnak a szülők felé. Bízunk abban, hogy az a lelkipásztor, aki ilyen őszintén szereti gyermekeiket, hozzájuk is türelmes és könyörületes szívű lesz. De vigyázzunk! A gyermeket elsősorban önmagáért szeretjük és akarjuk ártatlan lelkét Istenhez vezetni. Nem lehet a gyermek pusztá „eszköz” a szülők megközelítésére. Am értekes következménye a gyermekpasztorációnak a szülők bátrabb közeledése.

— Tartsuk mindig szem előtt, hogy önmagában a legszentebb emberi erőfeszítés is kevés, ha nem imádkozunk buzgón híveinkért, főként a nehéz helyzetben élő elváltakért, mert minden Isten kegyelmén múlik. Bármibe is kezdünk, boruljunk Isten elé, és kérjük segítségét hivatásbeli munkánkhoz. Kérjük, hogy általunk és helyettünk is működjék hathatós kegyelmével a lelkekben. — Hazánkban a lelkipásztori felvirágzás lehetősége most kezdődik. Könyörödjünk, hogy Isten adjon fokozott munkához kitartást, erőt, és küldjön egyre több buzgó fiatal pásztort problémákkal terhelt híveink közé.

Számunk írói: Bánhegyi B. Miksa OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — Christ György plébános, Budapest — Cordes, Paul Josef püspök, a Világiak Pápai Bizottságának alelnöke, Róma — Dr. Frenkl Róbert egyetemi tanár, Budapest — Gyulay Endre megyéspüspök, Szeged — Heller György, a Szent István Társulat alelnöke, Budapest — Mocsári Gabriella pedagógus, Miskolc — Nouwen, Henri J. M. a Yale és Harvard egyetem (USA) volt professzora, jelenleg a fogyatékosokkal foglalkozó „Bárka” közösség tagja — Seprődi Éva hitoktató, Budapest — Széll Margit tanár, a TEOLÓGIA szerkesztője, Budapest — Tarnay Brúnó OSB, a Pázmány Péter Hittudományi Egyetem professzora, Pannonhalma — Tomka Ferenc plébános, Budapest — Dr. Tringer László egyetemi tanár, Budapest — Zimányi Ágnes, a TEOLÓGIA szerkesztője, Budapest

SOMMAIRE

ETUDES

HENRI J. M. NOUWEN: Le service pastoral qui vient du cœur (traduit par B. Miksa Bánhegyi)
Dr. Med. RÓBERT FRENKL: Conduire les hommes au Christ...
Dr. Med. LÁSZLÓ TRINGER: Quelques réflexions sur la cure d'âme de nous jours
BRÚNÓ TARNAY OSB: Une théologie fondée sur la certitude ou bien une théologie de qualité?

ENTRETIEN DE TEOLÓGIA avec MIKLÓS BLANCKENSTEIN

Sur la service pastorale (Ágnes Zimányi)

TOUR D' HORIZON

GYÖRGY HELLER: „Heureux les miséricordieux...” (Mt 5,7)
MARGIT SZÉLL: „Le bon pasteur donne sa vie...” (Jn 10,11)
ÉVA SEPRÓDI: „Laissez les petits enfants à moi...” (Mt 19,14)
GABRIELLA MOCSÁRI: Venir en aide dans les difficultés du pastorat ou s'y dérober

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

PAUL JOSEF CORDES évêque: Le chemin d' une Eglise qui se renouvelle
ENDRE GYULAY évêque diocésain: Comment organiser une diocèse renouvelée?
FERENC TOMKA: L' Eglise de Hongrie et le projet d' action pastorale
GYÖRGY CHRIST: La cure d'âme des divorcés, des remariés

INHALT

AUFSÄTZE

HENRI J. M. NOUWEN: Seelsorge, die aus dem Herzen kommt (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
Dr. Med. ROBERT FRENKL: Die Menschen zu Christus führen
Dr. Med. LÁSZLÓ TRINGER: Einige Gedanken über die Frage der Seelsorge in unseren Tagen
BRÚNÓ TARNAY: Eine sichere oder eine gute Theologie

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA mit MIKLÓS BLANCKENSTEIN

Über den pastoralen Dienst (Ágnes Zimányi)

UMSCHAU

GYÖRGY HELLER: „Selig die Barmherzigen...”
MARGIT SZÉLL: „Der gute Hirt gibt sein Leben hin...”
ÉVA SEPRÓDI: „Lasst die Kinder zu mir kommen...”
GABRIELLA MOCSÁRI: Hilfsbereitschaft und Flucht

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

PAUL CORDES: Der Weg der Erneuerung in einer zum neuen Leben erwachenden Kirche
ENDRE GYULAY Diözesanbischof: Wie organisieren wir die Erneuerung der Diözese?
FERENC TOMKA: Die ungarische Kirche und der Pastoralplan
GYÖRGY CHRIST: Die Seelsorge der Geschiedenen und der Neuverheirateten

Ára: 60 Ft

*Erőt kértem, hogy cselekedhessek,
de gyöngeséget kaptam, hogy megtanuljak engedelmeskedni.
Egészséget kértem, hogy nagy dolgokat hajthassak végre,
de törekenységet kaptam, hogy a jobb dolgokat tegyem.
Gazdagságot kértem, hogy boldog lehessenek,
de szegénységet kaptam, hogy bölcs legyek.
Hatalmat kértem, hogy az emberek tiszteljenek,
de gyarlóságot kaptam, hogy rászoruljak Istenre.
Mindent kértem, hogy az életnek örülhessek,
de „életet” kaptam, hogy mindennek örülhessek.
Semmit sem kaptam mindabból, amit kértem,
és mégis mindent megkaptam, amit reméltem!*

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat. — Felelős szerkesztő: Szennay András
Főmunkatárs: Gál Ferenc — Felelős kiadó: Lukács László

Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. I. em. 1.

Szerkesztőség: 1053 Budapest, Ferenciek tere 4—8. III. lép. II. em. 9. Tel.: 1173-661/110

(Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére.) — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május, augusztus és november közepén. — Ára: 60 Ft — Előfizetési díj 1 évre 240 Ft, fél évre 120 Ft — Csekk számlaszám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban. Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). — Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta. Minden jog fenntartva.

Nyomás: Veszprémi Nyomda Rt. — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779